

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva



Diplomová práce

**Formy náhradní rodinné péče o nezletilé podle úpravy
v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.**

Bc. Michal JURA

© 2021 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Michal Jura

Veřejná správa a regionální rozvoj – k.s. Jičín

Název práce

Formy náhradní rodinné péče o nezletilé podle úpravy v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.

Název anglicky

Forms of substitute family care for minors according to the regulation in the Civil Code No. 89/2012 Coll

Cíle práce

Cílem diplomové práce je upozornit na zásadní překážky v systému náhradní rodinné péče. Zjistit, s jakými problémy se náhradní rodiče potýkají a zda jim s nimi státní orgány dostatečně a účinně pomáhají.

Dílčím cílem zejména praktické části je zjistit efektivnost systému dávek v náhradní rodinné péči podle zákona 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře a přiměřenost příspěvků a dávek pěstounské péče podle zák. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Efektivnost a účelnost předmětných předpisů.

Druhým dílčím cílem je pak vývojový posun náhradní rodinné péče v České republice a návrh na jeho optimalizaci.

Metodika

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části bude využita hlavně metoda analýzy souvisejících právních předpisů a odborné literatury a dále pak metody výkladu práva.

V praktické části budou využity kvalitativní i kvantitativní metody výzkumu.

Z kvalitativních metod to budou primárně řízené rozhovory se zainteresovanými subjekty.

Kvantitativní využitou metodou pak bude především dotazníkové šetření.

Dalšími metodami obsaženými v praktické části diplomové práce pak budou statistický přehled a analýza.

Doporučený rozsah práce

60-80

Klíčová slova

náhradní rodinná péče, podpora rodiny, sociálně-právní ochrana dětí, pěstounská péče, osvojení, ústavní péče, rodinné právo

Doporučené zdroje informací

- KINDL, Milan. Občanský zákoník: praktický komentář. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9
- MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí. Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. Pěstounství je profese, Praha: MPSV ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.
- PAZLAROVÁ, Hana, ed. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. et al: Občanský zákoník. KOMENTÁŘ. Praha: C.H.Beck 2017. ISBN 978-80-7400-653-1
- POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ Jan. Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část. 5., dopl. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-536-4
- VESELÁ, Renata. Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9
-

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

JUDr. Eva Kadlecová

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 22. 9. 2020

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 21. 10. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Formy náhradní rodinné péče o nezletilé podle úpravy v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb." jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2021

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí mé diplomové práce, paní JUDr. Evě Kadlecové za odborné vedení, konzultace, velice cenné rady a ochotný přístup. Dále bych rád poděkoval rodině, přátelům a kolegům za podporu během mého studia.

Formy náhradní rodinné péče o nezletilé podle úpravy v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá problematikou náhradní rodinné péče v České republice. Otázka péče o nezletilé děti vždy byla a také bude jednou z nejdůležitějších oblastí lidského života. V současné době se jedná o hodně aktuální téma, které vzbuzuje hodně diskuzí a emocí. Toto je spojeno hlavně s aktuální snahou a zrušení kojeneckých ústavů v rámci ČR a dále pak s připravovanou novelizací zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Hlavním cílem práce je představit právní úpravu náhradní rodinné péče a upozornit na zásadní překážky v tomto systému. Dále pak zjistit s jakými problémy se osvojitelé a pěstouni potýkají a zda jsou jim státní orgány dostatečnou oporou. Jedním z dílčích cílů především empirické části je analýza efektivnosti systému a přiměřenosti dávek v systému pěstounské péče. Druhým dílčím cílem pak posouzení vývojového posunu náhradní rodinné péče v České republice a návrh na jeho optimalizaci.

V teoretické části je využita především metoda analýzy souvisejících právních předpisů a odborné literatury, dále pak metody výkladu práva. V práci je též použita judikatura Ústavního soudu ČR, neboť jeho rozhodnutí jsou významným vodítkem pro praxi soudů obecných. Z prostudovaných zdrojů byly pomocí metod popisu, kompilace, komparace a citací extrahovány klíčové informace a názory. Dalšími využitými metodami pak je statistický přehled a analýza.

V praktické části jsou pak pomocí kvantitativního a kvalitativního výzkumu vymezeny, shromážděny a zpracovány údaje, které se vztahují ke zmíněné problematice. Z kvalitativních metod je primárně využita metoda řízených rozhovorů se zainteresovanými subjekty. Z kvantitativních metod je použita anketa. Anketní lístek o 26 otázkách obsahuje jak otevřené, tak i uzavřené otázky z problematiky náhradní rodinné péče. Práce je zpracována převážně komparativní a analytickou metodou. Závěr pak je zpracován za pomoci metod komparace a syntézy. Tyto metody nám následně poskytly finální komplexní pohled na řešenou problematiku a identifikaci aktuálních problémů.

Závěrem lze říci, že legislativní řešení je nejednotné a nekoncepční. Velké rozdíly v rámci jednotlivých krajů způsobují problémy. Dalšími brzdami ve větší efektivnosti náhradní rodinné péče je roztržitost systému náhradní rodinné péče mezi tři ministerstva a nejednotná metodika v rámci jednotlivých krajů. Za zcela zásadní lze považovat i přemíru byrokracie a pomalou práci soudů. To vše ve chvíli, kdy se u nezletilých dětí počítá každý den, neboť osobnost dítěte se v tomto věku mění opravdu dynamicky. Další klíčové problémy lze nalézt v negativním image pěstounů a malé medializaci tohoto institutu. S tím souvisí i nízké finanční ohodnocení pěstounů a klasifikace odměny pěstouna jako dávky, což jen umocňuje negativní postoj společnosti na tuto formu náhradní pěstounské péče. Pěstoun je tak brát jako osoba závislá na dávkách a zatěžující systém v oblasti sociální péče.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, podpora rodiny, sociálně-právní ochrana dětí, pěstounská péče, osvojení, ústavní péče, rodinné právo

Forms of substitute family care for minors according to the regulation in the Civil Code No. 89/2012 Coll

Abstract

This diploma thesis deals with problems of substitute for family care in the Czech Republic. The matter of custody of minor children has always been and will continue to be one of the most important themes of human life. At present time this is a very current topic, which arouses a lot of discussion and emotion. This matter is connected mainly with the current efforts and liquidation of infant homes in the Czech Republic and also with the forthcoming amendment to Act No. 359/1999 Coll., On the Social and Legal Protection of Children.

The main goal of my thesis is to present the legal regulation of substitute for family care and to draw attention to the fundamental obstacles to this system. Furthermore, to find out what problems do the adoptive and foster parents face and whether the state authorities are a sufficient support for them. One of the partial goals, especially of the empirical part, is analysis of the effectiveness of the system and adequacy of benefits in the foster care system. The second partial goal is to assess the developmental shift of substitute family care in the Czech Republic and a proposal for its optimization.

The theoretical part uses mainly the method of analysis of related legal regulations and specialized literature, as well as methods of interpretation of law. In the thesis it is also used the case-law of the Constitutional Court of the Czech Republic, as its decisions are an important guide for the practice of general courts. Key information and opinions were extracted from the studied sources using methods of description, compilation, comparison and citation. Other methods used are statistical summary and analysis.

In the practical part there are defined, collected and processed data that relate to the issue using the quantitative and qualitative research. From the qualitative methods it is primarily applied the method of controlled interviews with stakeholders. And from quantitative methods it is used a survey. The questionnaire of 26 questions contains both open and closed questions on the issue of substitute for family care. The thesis is processed mainly by comparative and analytical methods. The conclusion is then treated using the

methods of comparison and synthesis. These methods subsequently provided us with a final comprehensive view of the problems solved and the identification of current issues.

In conclusion, it can be said that the legislative solution is not consistent and conceptual. Big differences within the individual regions cause problems. Other obstacles to greater efficiency of substitute for family care are the fragmentation of the system of substitute for family care between three ministries and the inconsistent methodology within individual regions. Excessive overabundance of bureaucracy and the slow work of courts can also be considered to be absolutely crucial. All these facts exist at the moment when every day is significant for every minor child, because the child's personality changes really dynamically at this age. Other key problems can be found in the negative image of foster parents and the low promotion of this institute in the media. Related to this situation is a low financial evaluation of foster parents and the classification of the foster parent's remuneration as benefits, which only intensifies the company's negative attitude towards this form of foster care. The foster parent is thus considered as a person dependent on benefits and a burdening the system in the field of social care.

Keywords: substitute family care, family support, social and legal protection of children, foster care, adoption, institutional care, family law

Obsah

1 Úvod.....	14
2 Cíl práce a metodika	16
2.1 Cíl práce	16
2.2 Metodika	16
3 Teoretická východiska	18
3.1 Dítě a rodina – základní terminologické vymezení.....	18
3.1.1 Pojem dítě – nezletilé, ohrožené	18
3.1.2 Rodina - pojem.....	21
3.1.3 Náhradní rodinná péče	23
3.2 Historický kontext směřující k náhradní rodinné péči	24
3.2.1 Počátky náhradní rodinné péče	25
3.2.2 Období mezi osvícenstvím a 1. světovou válkou	25
3.2.3 Období světových válek.....	27
3.2.4 Období po 2. světové válce.....	28
3.2.5 Období po roce 1989.....	29
3.2.5.1 Občanský zákoník, občanský soudní řád.....	29
3.2.5.2 Ústava ČR, Listina základních práv a svobod.....	30
3.2.5.3 Zákon o rodině.....	30
3.2.5.4 Ostatní.....	30
3.3 Mezinárodní právní úprava	31
3.3.1 Deklarace práv dítěte z roku 1924	31
3.3.2 Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948	32
3.3.3 Deklarace práv dítěte z roku 1959	32
3.3.4 Úmluva o právech dítěte	32
3.3.5 Dokumenty Rady Evropy	34
3.3.6 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	35
3.3.7 Právo Evropského společenství	35
3.3.7.1 Charta základních práv EU.....	36
3.3.7.2 Lisabonská smlouva	37
3.4 Vnitrostátní právní úprava.....	37
3.4.1 Ústavně právní rovina	37
3.4.2 Občanskoprávní úprava	39
3.4.2.1 Poručenství a jiné formy péče o dítě	41
3.4.2.2 Pěstounská péče.....	42

3.4.2.3	Svěření dítěte do péče jiné osoby	46
3.4.2.4	Osvojení.....	47
3.4.2.5	Osvojení zletilého.....	55
3.4.2.6	Ústavní výchova	56
4	Vlastní práce.....	58
4.1	Sekundární sběr dat.....	59
4.1.1	Analýzy a empirické studie sekundárního charakteru o efektivitě pěstounské péče 59	
4.1.2	Statistické údaje o pěstounské péči v České republice	63
4.1.3	Návrhy ke změně legislativy o pěstounské péči vyplývající z analýz a empirických studií	75
4.1.3.1	Rozšíření typů náhradní rodinné péče s využitím legislativní změny	76
4.1.3.2	Rozvoj nových služeb na podporu výkonu specializované pěstounské péče s využitím legislativní změny	77
4.1.3.3	Úprava hmotného zabezpečení specializované pěstounské péče s využitím legislativní změny	78
4.1.3.4	Připravovaná novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí 84	
4.2	Primární sběr dat – anketní šetření.....	85
4.2.1	Metodický postup sběru dat.....	85
4.2.2	Interpretace a vyhodnocení výsledků	86
5	Výsledky a diskuze	94
5.1	Shrnutí problémů.....	94
5.2	Diskuze.....	95
5.3	Návrhy de lege ferenda	97
5.4	Návrh na optimalizaci náhradní rodinné péče v České republice	99
5.4.1	Návrh na optimalizaci náhradní rodinné péče u krajů ČR.....	100
5.4.2	Návrh na legislativní změny za účelem optimalizace náhradní rodinné péče v ČR 103	
5.4.3	Návrh na legislativní změny v postavení pěstouna, vztahu dítěte s biologickými rodiči.....	106
6	Závěr.....	108
7	Seznam použitých zdrojů	111
8	Přílohy.....	117

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj počtu dětí v NRP a počtu pěstounů	64
Graf 2: Vývoj výdajů na dávky pěstounské péče a počet dětí v péči	66
Graf 3: Výdaje na dávky pěstounské péče podle krajů v roce 2019	67
Graf 4: Výdaje na dávky pěstounské péče v letech 2005-2019	67
Graf 5: Výdaje na příspěvky na úhradu potřeb dítěte v ČR 2005 - 2019	68
Graf 6: Výdaje na příspěvky při převzetí dítěte do péče v ČR v letech 2005-2019	68
Graf 7: Výdaje na odměny pěstounů v ČR v letech 2005-2019	69
Graf 8: Výdaje na příspěvek na zakoupení os. vozu v letech 2005-2019	69
Graf 9: Výdaje na příspěvek při ukončení pěstounské péče v ČR v letech 2013-2019	70
Graf 10: Výdaje na dávky pěstounské péče na 1 dítě v ČR v letech 2005-2019	71
Graf 11: Vývoj minimální a průměrné mzdy a odměny pěstouna	82
Graf 12: Vývoj NRP v ČR v letech 2015-2019	85

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	65
Tabulka 2: Odměna pěstouna	65
Tabulka 3: Umisťování dětí a mladistvých do náhradní rodinné, ústavní a ochranné péče v roce 2019	72
Tabulka 4: Počet dětí v náhradní rodinné péči v roce 2019	73
Tabulka 5: Vývoj počtu pěstounů, poručníků a jiných pečujících osob v roce 2019	74
Tabulka 6: Vývoj počtu žádostí o náhradní rodinnou péči v roce 2019	74
Tabulka 7: Náklady na zdravé dítě v závislosti na formě péče	75
Tabulka 8: Rozšířený okruh služeb pro profesionální náhradní rodiče	77
Tabulka 9: Porovnání pozice pěstouna a zaměstnance v NRP	83

Seznam příloh

Příloha 1: Odpověď Ministerstva zdravotnictví dle zákona 106/1999 Sb.	117
Příloha 2: Odpověď Ministerstva práce a sociálních věcí dle zákona 106/1999 Sb.	120
Příloha 3: Odpověď Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy dle zákona 106/1999 Sb.	122
Příloha 4: Odpověď Českého statistického úřadu dle zákona č. 89/1995 Sb.	123
Příloha 5: Anketa k náhradní rodinné péči	125
Příloha 6: Výsledky ankety náhradní rodinné péče	130
Příloha 7: Rozhovor č. 1	139
Příloha 8: Rozhovor č. 2	140

Seznam použitých zkratk

ČSÚ	Český statistický úřad
DO	Doprovodná organizace
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MSK	Moravskoslezský kraj
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NRP	Náhradní rodinná péče
LZPS	Listina základních práv a svobod
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	Občanský zákoník
PP	Pěstounská péče
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
PSP ČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

1 Úvod

Člověk je ze své podstaty tvor spíše konzervativní, přesto jsou mezi lidmi velké rozdíly. Jedna skutečnost je však u všech lidí stejná. Jedná se o to, že existujeme, že jsme se narodili. Za život můžeme poděkovat svým biologickým rodičům. Pro dítě jsou pak **rodiče nejdůležitějšími lidmi na světě**. Odborníky z oblasti psychologie bylo zdůrazněno, že na chování rodičů ve velké míře závisí i to, jakého člověka z dítěte vychovají a jak se dokáže vyrovnat s vlastním životem. „*Vztahy vyplývající ze základní generační posloupnosti jsou podstatné po celý život, i když v různém věku mají trochu jiný význam.*“¹ Osobnost člověka je výsledkem vzájemného působení vlivů podmíněných geneticky a vlivů podmíněných prostředím.

Dítě však není zmenšeninou dospělého člověka. Je to bytost sama o sobě, která je již při narození předem připravena pro život v lidské společnosti. Bez lidské společnosti rodičů, vychovatelů i druhých dětí by však ani vývoj dítěte nemohl zdárně proběhnout. Důležitost harmonického vývoje dítěte je již všeobecně uznávána, a proto se také společnost snaží zajistit dítěti ochranu ve všech oblastech – ať už rodiny, práva, sociální či lékařské péče. **Rozvoj osobnosti pochopitelně ovlivňuje styl rodinné výchovy** spolu s kombinací rodičovské lásky a disciplíny. Vždyť „*rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte.*“² Rodina, do které se dítě narodí, je prvním a klíčovým prostředím, které jedince formuje, předává mu své normy, zvyky a vzory chování. Je tedy základním kamenem jeho dalšího života, a především chování ve společnosti.

I podle Preambule Úmluvy o právech dítěte³ uznávají státy, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí. Bohužel ne všechny děti mají štěstí, že vyrůstají v harmonickém prostředí, které je plné lásky, štěstí a porozumění. InSTITUTE rodiny prošla výraznými změnami a její měnící se charakter mnohdy negativně ovlivňuje výchovu. Z extrémně ohrožujícího rodinného prostředí bývá dítě umístěováno do náhradní rodinné péče či ústavní a podobné výchovy. V České republice

¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*, s. 6.

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 18.

³ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

žije okolo dvaceti tisíc dětí, které ve vlastní rodině vyrůstat nemohou. V daných případech hraje v systému veřejného práva svou důležitou roli sociálně právní ochrana dětí.

Tématem předkládané práce je „Náhradní rodinná péče“. Vždyť otázka **péče o nezletilé děti** vždy byla a také bude **jednou z nejdůležitějších oblastí lidského života**, které právo upravuje. Náhradní rodinná péče je primárně upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále také „OZ“).

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem práce je představit právní úpravu náhradní rodinné péče v rámci současné soukromoprávní úpravy *de lege lata* a upozornit na zásadní překážky v systému náhradní rodinné péče. Zjistit, s jakými problémy se náhradní rodiče potýkají a zda jim s nimi státní orgány dostatečně a účinně pomáhají.

Dílčím cílem především empirické části je analýza efektivnosti systému dávek v náhradní rodinné péči podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a přiměřenosti příspěvků a dávek pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění.

Dalším dílčím cílem je pak zjištění vývojového posunu náhradní rodinné péče v České republice a návrh na jeho optimalizaci.

Úvod teoretické části práce se zabývá problematikou současné rodiny a ohroženého dítěte. Stejně tak bude vzpomenut historický vývoj v oblasti adopce či pěstounské péče. Z práce bychom měli zjistit, že ochrana ohrožených dětí je zakotvena nejen v právním řádu České republiky, ale také v rámci mezinárodního a evropského práva. Ústřední část bude věnována konkrétním formám institutu náhradní rodinné péče.

V závěru diplomové práce budou vyhodnoceny dílčí poznatky z obou částí práce a navrhnutá jednotlivá řešení.

2.2 Metodika

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou, zpracována je kromě úvodu do čtyř samostatných kapitol a závěru zaměřeného na shrnutí získaných výsledků a informací. V jednotlivých kapitolách, podkapitolách a oddílech bude představena námi zkoumaná problematika.

V teoretické části bude využita především metoda analýzy souvisejících právních předpisů a odborné literatury, dále pak metody výkladu práva.

Bez odpovídajících institucionálních záruk by byla ochrana ohrožených dětí pouhou iluzí. Z toho důvodu je v práci uvedena rovněž **judikatura Ústavního soudu ČR, neboť jeho rozhodnutí jsou významným vodítkem pro praxi soudů obecných.** Z prostudovaných zdrojů budou extrahovány klíčové informace a názory. To vše za

pomocí metod popisu, kompilace, komparace a citací. Dalšími použitými metodami pak budou statistický přehled a analýza. Teoretická část čerpá primárně z těchto právních předpisů a zdrojů: *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů; KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář.; HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář.; NOŽÍŘOVÁ, Jana. Náhradní rodinná péče a mnoha dalších.*

V praktické části **budou především pomocí kvantitativního i kvalitativního výzkumu** primární cestou vymezeny, shromážděny a zpracovány údaje, které se vztahují ke zmíněné problematice.

Z kvalitativních metod budou primárně užity řízené rozhovory se zainteresovanými subjekty a kvantitativní metoda využije formu anketního šetření. Anketa bude obsahovat jak otevřené, tak i uzavřené otázky, které budou směřovat k potvrzení či zamítnutí teoretických poznatků. Práce bude zpracována převážně komparativní a analytickou metodou.

Na základě metody analýzy současné právní úpravy bude v závěru poukázáno na zásadní překážky v systému náhradní rodinné péče, kde zmíníme problémy, se kterými se náhradní rodiče potýkají.

Závěr práce bude zpracován za pomoci metod komparace a syntézy. Tyto metody by měly dopomoci k finálnímu komplexnímu pohledu na řešenou problematiku a identifikaci aktuálních problémů.

To vše bude předkládaná práce stručně dokumentovat.

3 Teoretická východiska

3.1 Dítě a rodina – základní terminologické vymezení

Pokud chceme blíže zkoumat problematiku forem náhradní rodinné péče, je nezbytné hned na začátku vymežit základní pojmy, které s tématem souvisí. Jejich znalost nám pomůže lépe uchopit téma a porozumět mu.

3.1.1 Pojem dítě – nezletilé, ohrožené

Předně musíme konstatovat, že v rámci práva Evropské unie (EU) **neexistuje žádná formální definice pojmu „dítě“**. Jeho definice je značně rozdílná v závislosti na kontextu právní úpravy. V rámci práva Rady Evropy se používá definice dítěte podle Úmluvy o právech dítěte, kdy čl. 1 této Úmluvy uvozuje, že *„dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“*⁴ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod pak definici dítěte neobsahuje. Pouze v čl. 1 ukládá státům povinnost přiznávat práva podle této úmluvy „každému“, kdo podléhá jejich jurisdikci.⁵ Na základě toho pak Evropský soud pro lidská práva (ESLP) přijímá stížnosti podané dětmi a jejich jménem bez ohledu na jejich věk. Ve své judikatuře ESLP přijal definici dítěte dle výše uvedeného, čímž podpořil pojetí „mladší 18 let“. Obdobně se k pojmu staví rovněž další mezinárodní smlouvy. Jiné právní oblasti odkazují v otázce definice dítěte na vnitrostátní právo.

Česká soukromoprávní úprava stanovuje v § 30 odst. 1 OZ, že dovršením 18. roku věku osoba nabývá zletilosti a zároveň dosahuje plné svéprávnosti. Vzhledem k tomu, že jde o určení doby podle let, stává se nezletilý zletilým dnem svých 18. narozenin, a to podle § 601 odst. 1 OZ již počátkem dne svých 18. narozenin – prakticky v 00.00 hod onoho dne. Jedná se o kogentní úpravu, dosažení zletilosti nelze zamezit, odložit ji apod. Plné svéprávnosti je rovněž možné nabýt dříve na základě rozhodnutí soudu o přiznání svéprávnosti dle § 37 OZ a uzavřením manželství dle § 672 OZ. V obou případech je člověk sice stále nezletilý, ale je již plně svéprávný.⁶

⁴ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ KINDL, Milan. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. s. 41.

V zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů se objevuje v definici dítěte v § 2 odst. 1 tak, že se jím rozumí nezletilá osoba.⁷

V souladu s Úmluvou na tento pojem nahlíží zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, když v § 126 je dítě vyjádřeno tak, že se jím rozumí osoba mladší 18. let, pokud tento zákon nestanoví jinak.⁸ Zbývá však dodat, že u řady trestných činů je pojem dítěte omezen na určitou věkovou kategorii - např. trestný čin vraždy dle § 140 odst. 3 písm. c) trestního zákona. V daném případě ochrana přiznaná dítěti mladšímu 15. let trvá pouze do dne přecházejícího patnáctým narozeninám, protože na své patnácté narozeniny již není dítětem „mladším patnácti let“.⁹

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění rozděluje děti do 15 let a mladistvé. Mladistvým je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil 15. rok a nepřekročil 18. rok svého věku.

Pro úplnost Mičicová upozorňuje, že „v některých případech používají právní normy pojem dítě, nespojují je však s hlediskem věku či svéprávnosti, ale hlediskem příbuznosti. Existují tedy i situace, kdy je za dítě považována osoba starší, neboť pro dané konkrétní postavení je důležité, že je dítětem (potomkem), nikoli, že jde o osobu mladší 18 let. Takovéto chápání a používání pojmu dítě je tradiční v dědickém právu, ale lze se s ním setkat i jinde.“¹⁰

Vzhledem k námi zaměřenému tématu nám zbývá si vyjasnit, **kdo je považován za ohrožené dítě**. Jedná se o takové dítě, jehož životní podmínky mohou bezprostředně ohrožovat či poškozovat jeho vývoj spolu se začleněním do dané společnosti. Příčiny uvedeného ohrožení jsou rozličné. Mohou být jednak na straně dítěte, stejně tak zároveň na straně prostředí, v němž dítě žije. **Definici ohroženého dítěte** najdeme v § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Zde jsou vymezeny okruhy dětí, na které se zaměřuje sociálně právní ochrana.¹¹

⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. s. 198.

¹⁰ MIČICOVÁ, Barbora. *Implementace Úmluvy o právech dítěte. Srovnávací studie*. s. 8.

¹¹ KUCHAROVÁ, Věra, BARVÍKOVÁ Jana, HÖHNE Sylva, NEŠPOROVÁ Olga, PALONCYOVÁ Jana a VIDOVIČOVÁ Lucie. *Zpráva o rodině 2020*. s 162.

Doslovnou citací zákonného ustanovení si dovolíme uvést o jaké děti se jedná. Jde o nezletilé děti,

„a) jejichž rodiče

1. zemřeli,

2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;

b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezřeni ze spáchání takového činu;

f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;

g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;

h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů

nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu; pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.“¹²

3.1.2 Rodina - pojem

Stejně tak jako pojem „dítě“, **není ani institut rodiny jasně v právním řádu definován**. Názor na rodinu a její charakteristiku definuje každý společenský obor jinak. Odlišně označují tento pojem právníci, psychologové, sociologové, zrovna tak další vědní disciplíny.

Setkáváme se například s následující charakteristikou, kterou zmiňuje Padrnos: *„Rodina je základní a nejvýznamnější společenskou jednotkou, jejíž společenský význam je nezastupitelný a jež je z toho důvodu pod ochranou státu a chráněna zákonem. Jedině zdravá rodina je zárukou zdravé výchovy dětí.*“¹³

„**Rodinu**“ však zmiňuje jak Listina základních práv a svobod v čl. 32, tak občanský zákoník v § 3 odst. 2. Právníci rodinu charakterizují jako příbuzenský svazek založený manželstvím. Zásadně zahrnuje rodiče a děti, stejně i vztahy mezi nimi.¹⁴ Občanský zákoník zná pojem „Rodinné právo“ jako název druhé části kodexu, kde jsou v jednotlivých ustanoveních řešeny otázky manželství. Podstatným je, že manželství je takový svazek, který vzniká:

- Mezi osobami různého pohlaví, konkrétně mezi mužem a ženou. Na tomto místě zajisté stojí za pozornost skutečnost, že Ústavní soud ČR pod sp. zn. III. ÚS 3376/2016 odmítl ústavní stížnost směřující proti nemožnosti registrace neutrálního, resp. třetího pohlaví).
- Který vzniká natrvalo (i když uvedené nemusí být naplněno).
- Který vzniká způsobem stanoveným dle občanského zákoníku.¹⁵

¹² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění, § 6.

¹³ PADRNOS, J. Sociologie a psychologie rodiny. In VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. s. 13.

¹⁴ MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva. II. svazek*. s. 930.

¹⁵ KINDL, Milan. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. s. 412.

V poslední době veřejnost nemálo hovoří o uznání manželství mezi osobami stejného pohlaví. K danému kontroverznímu tématu se rovněž vyjádřil svým nálezem Ústavní soud ČR takto:

- „V případě soudního rozhodování o dětech nelze upřednostňovat abstraktní principy před nejlepším zájmem dítěte v konkrétním případě.
- Neuznání cizího rozhodnutí, kterým bylo určeno rodičovství k dítěti dvou osob stejného pohlaví v situaci, kdy už rodinný život byl mezi nimi fakticky i právně konstituován formou náhradního mateřství, z důvodu, že české právo neumožňuje rodičovství dvou osob stejného pohlaví, je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte chráněným čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.
- V případě, že mezi osobami rodinný život, vzniklý na legální bázi, již existuje, je povinností všech orgánů veřejné moci jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a musí být respektovány právní záruky, které chrání vztahy dítěte a jeho rodiče.“¹⁶

Pojem **rodičovství** není zákonem blíže definován, z povahy tohoto institutu lze dovodit, že zahrnuje rodičovství obou rodičů, tedy matky i otce samostatně, a to bez vazby biologické nebo vazby v manželství. Pojem rodičovství je pojmem výlučně právním. Rodičovství matky je vedle přirozeného početí též o rodičovství vyvolané umělým oplodněním. Matkou dítěte je vždy žena, která dítě porodila – je to kogentní pravidlo, které nepřipouští výjimku. Obdobně u otce je zakotvena domněnka otcovství. Za rodiče je rovněž považován adoptivní rodič.

Rodina ve svém širším smyslu **plní funkci sociální, ekonomickou, výchovnou, biologickou a reproduktivní**. Jedním ze základních rysů rodiny je společné soužití ve smyslu osobního a majetkového společenství. „Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu společnosti a státu.“¹⁷ Základním principem fungování rodiny je právo a povinnost rodičů společně vychovávat děti a pečovat o ně, pokud je to potřeba požadovat pomoc a ochranu. Jakékoliv zasahování do soukromého a rodinného života je možno teprve tehdy, jestliže jsou tyto povinnosti porušeny.

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3226/2016.

¹⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve znění pozdějších předpisů.

3.1.3 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče představuje souhrnné označení pro všechny druhy **nekolektivní péče o děti**, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče.¹⁸

Bubleová uvádí: „*Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou jsou u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče*“.¹⁹ Matějček zmiňuje, že „*dnes je u nás bohatý výběr možností výchovy dětí, které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině nebo se bohužel rodiče o ně nechtějí starat, v tomto případě, je dítě odebráno z péče vlastních rodičů*“.²⁰ Klimeš pak uvozuje, že „*náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče*“.²¹ Slovníky sociální práce náhradní rodinnou péči nedefinují, avšak používají termín náhradní výchovná péče. V České republice tím rozumíme formy náhrady rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, ústavy sociální péče, pečovatelské rodiny. Z uvedeného je patrné, že náhradní rodinná péče má dvě roviny – ústavní a rodinnou. Je tedy jednoznačné, že mezi rodinnou péčí a náhradní péčí je diametrální rozdíl.

Náhradní rodinná péče představuje jednu z institucí náhradní péče, které stát využívá v případě realizace sociálně právní ochrany dítěte. Náhradní péče je určena dětem, které **nemohou ze závažných důvodů vyrůstat v rodině**, jejich rodiče nemohou zajistit výchovu a výchova dítěte je narušena nebo ohrožena. Náhradní péče v sobě nese dvě základní možnosti umístění dítěte mimo rodinu: náhradní rodinnou péčí, resp. ústavní výchovu, pokud je pobyt v ústavu dítěti nařízen soudně.

Článek 20 Úmluvy o právech dítěte²² „*dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto*

¹⁸ KLIMEŠ, J.: *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha: Univerzita Karlova. 2002. s. 83.

¹⁹ BUBLEOVÁ, V. In MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. s. 31.

²⁰ MATĚJČEK, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha. Portál. 1994. s. 51.

²¹ KLIMEŠ, Jeroným. *Reakce na ambivalentní objekt* [online]. s. 83.

²² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1997 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

prostředí má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem, které mu zabezpečí náhradní péči. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut „kafala“ podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.“²³

Umístění dítěte do náhradní rodinné péče má přednost před zařazením do ústavu. Až do nedávna nebyla praxe tak jednoznačná, ústavní výchova byla mnohem frekventovanější. O náhradní rodinné péči mluvíme tehdy, pokud je dítě svěřeno soudně do péče jiné osobě nebo osobám, než jsou jeho rodině, a tato péče probíhá přímo v rodině.

Za základní formy náhradní rodinné péče pro účely těchto podkladů budou stěžejní – **adopce (osvojení) a pěstounská péče**. Další formy náhradní péče – poručenství nebo svěření dítěte do péče jiné osoby nebudou ohniskem našeho zájmu.

Po institucionální stránce spadá náhradní rodinná péče do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí, které je centrálním orgánem státní správy pro tuto oblast. Na nižším stupni je náhradní rodinná péče zajišťována krajskými úřady, pověřenými obcemi, a to jak v rámci přenesené, tak i samostatné působnosti. **O všech formách náhradní rodinné péče v konečné fázi rozhoduje podle občanského soudního řádu soud.**

3.2 Historický kontext směřující k náhradní rodinné péči

Není pochyb o tom, že minulost nás učí porozumět přítomnosti. Z toho důvodu v této kapitole vzpomeneme jak se různé formy péče o „cizí“ děti vyvíjely v průběhu času s ohledem především na české země. Kapitola není rozbořem historie náhradní rodinné péče, ale pouze zachycením významných mezníků, které se promítají do současné podoby náhradní rodinné péče.

²³ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1997 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

3.2.1 Počátky náhradní rodinné péče

Hodnota, která je přikládána osobnosti dítěte a osud opuštěných dětí je **jedním z rozhodujících ukazatelů, kdy můžeme vidět pokrok společnosti**. Postavení, ale také osud dítěte, je tak neomylným kritériem mravního vývoje společnosti.

Hodnota lidského života byla zpočátku vývoje společnosti minimální, neboť dítě nebylo pro společnost takovým přínosem jako dospělý. Vždyť v době dávno minulé, neměla osobnost dítěte žádná práva.

Výjimkou byl Egypt, a to buď z důvodu vzdělanosti či působením kultu. Egypt mezi tehdejšími národy byl jiný. Kdo zabil novorozeně, byl odsouzen, aby pod dohledem strážní po tři dny držel jeho mrtvolu v objetí.²⁴

S různými ustanoveními, které podporovalo ženění a vzrůst populace se setkáváme **za starého Říma** (*adoptio naturam imitatur*), kdy dokonce **nabývá osvojení svou právní formu** tak, že vztah mezi osvojencem a osvojitelem byl podobný jako vztah mezi rodiči a vlastním dítětem. Zde však platilo, že osvojit dítě mohli pouze muži. „*Podmínkou osvojení bylo, aby věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem byl alespoň 18 let. Oproti dnešku se nepovolovalo adopce vlastních nemanželských dětí.*“²⁵

Nožířová s odkazem na Matějčíka uvádí, že za **počátky pěstounské péče** lze považovat **placené kojné, chůvy, opatrovnice či pěstounky**. Vývoj pěstounské péče, ale rovněž osvojení byl výrazně ovlivněn zřizováním nalezinců, ale stejně tak velmi vysokou kojeneckou a dětskou úmrtností.²⁶

Hodnota osobnosti dětí začala stoupat v 16. až 18. století. Stejně tak se zlepšil rovněž názor na opuštěné děti. „*Siroťci byli zvláště ctěni a s láskou chováni v rodinách, i dědictvím obdařeni jako děti vlastní. Při rozdělování úrody soudcům bylo přikázáno, aby sirotkům před jinými dávali přednost.*“²⁷

3.2.2 Období mezi osvícenstvím a 1. světovou válkou

K zakládání nalezinců dochází právě v době osvícenství. Na konci 18. století vznikala řada sirotčinců s přesvědčením, že tam je opuštěným dětem nejlépe. Stejně tak

²⁴ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy po lidumilství v Evropě*. [online], s. 4.

²⁵ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. s. 27.

²⁶ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. s. 28.

²⁷ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy po lidumilství v Evropě*. [online], s. 5.

kojné mají stále své využití. Dítě u nich obvykle pobývalo až do šestého roku života, následně se vracelo do původní biologické rodiny.

S rozvojem kapitalismu se začaly objevovat hlasy proti hromadné ústavní výchově. Zastánci rodinné výchovy doslova útočili na jednotlivé sirotčince. Popisovali žalostný stav dětí, nemoci, velkou úmrtnost v ústavech.

Tento pokrok měl dopad rovněž na praxi ve snahách zákonodárců. Vznikaly zákony na ochranu dělnictva, chudinství a instituce ve prospěch zanedbaných dětí. **Významným právním dokumentem** v péči o děti se stal **zemský zákon chudinský** pod č. 59/1868 č. z. z., kdy veřejná péče o osiřelé děti byla poskytována v rámci chudinské péče v působnosti domovských obcí. Zmíněnou péči jim ukládal § 13 zemského zákona. Základem chudinské péče bylo domovské právo.²⁸

Vzhledem k tomu, že v té době byly české země součástí habsburského soustátí, řídil se proces adopce podle obecného zákoníku občanského z roku 1811. Není bez zajímavosti, že **osvojitel mohl být pouze muž**, nesměl mít vlastní děti a musel mít nejméně 50 let. Z dostupných zdrojů vyplývá, že Rakousko v roce 1883 evidovalo v ústavech celkem 11 783 dětí a mimo ústavy bylo u pěstounů celkem 36 156 dětí.²⁹

Organizovaná pěstounská péče je tedy známa z konce 18. století díky nalezcům. **Zemský nalezinec byl určen pro nemanželské děti**, které byly narozeny v zemské nemocnici. **Pražský nalezinec** byl založen roku 1789 jako **přechodný útulek**, ze kterého byly děti dále přesouvány k pěstounkám.

Organizace, která na počátku 20. století ovlivnila podobu sociální péče v českých zemích vznikla roku 1908 pod názvem Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Na úrovni zemských soudů **vznikly okresní komise péče o mládež** a jejich záměrem bylo zřizování nových ústavů pro děti. Následně se ovšem orientace komise zaměřila na **podporu péče o děti v rodinách a rodinách pěstounských**.

Významným opatřením bylo přijetí nařízení č. 195/1916 ř. z., o generálním poručenství. Každému dítěti bez otcovské péče měl být ustanoven poručník. Pokud se poručníka nepodařilo nalézt, mohly na jeho místo nastoupit orgány veřejné správy či

²⁸ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. s. 29.

²⁹ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy po lidumilství v Evropě*. [online]. s. 119.

sdužení pro ochranu mládeže. Hromadné poručenství se tak stalo základem pro rozvoj systému ochrany dětí.³⁰

3.2.3 Období světových válek

První světová válka vyostřila rozpory uvnitř habsburské monarchie a byla příležitostí využít státoprávních proměn Evropy pro vznik samostatného státu. Uvedené s sebou přineslo úpravy právního prostředí. K obdobným změnám došlo také v mnoha evropských zemích.

V péči o ohrožené děti (příp. válečné sirotky) **tedy dochází k zásadnímu obratu právě po ukončení 1. světové války** díky zákonu č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Ten ve svém ustanovení § 1 uvádí, že ministr sociálních věcí nařízením určí:

- *„že mohou býti děti do 14 let dány a přijaty do cizí péče (ošetřovanci, schovanci), po případě i dále v ní ponechány a podrženy jen s odvolatelným povolením orgánu k tomu ustanoveného;*
- *jak se má dozírati na výše uvedené děti, jakož i na děti nemanželské do 14 let v péči vlastních rodičů;*
- *které osoby jsou způsobilé býti dozorcí dětí v cizí péči a dětí nemanželských;*
- *kdo tyto jmenuje a*
- *jaké odvolací právo přísluší pěstounům a rodičům proti dozorčím osobám.“³¹*

Podle prováděcího nařízení č. 29/1930 Sb., o vykonávání ochrany dětí v cizí péči a dětí nemanželských mohl cizí péči vykonávat pěstoun nebo ústav na základě pěstounské knížky.

Jednotnou právní úpravu osvojení přinesl zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení, jehož **cílem bylo nalezení vhodného dědice** pro osvojitele a tento typ úpravy **byl pojat spíše jako majetkoprávní institut**. Osvojitelem mohla být osoba starší 40 let, která neměla vlastní děti, a to jak manželské, tak i nemanželské. Dle § 1 odst. 2 musel být osvojenec mladší alespoň o 18 let než osvojitel.³² Tento zákon pamatoval pouze na osvojení zrušitelné.

³⁰ MACELA, Miloslav. *Krátkodobá pěstounská péče. Historie, praxe, perspektivy.* s. 14-17.

³¹ Zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, § 1.

³² Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení, § 1 odst. 2.

3.2.4 Období po 2. světové válce

Po vyhlášení tzv. právnícké dvouletky byl přepracován celý náš právní řád v duchu komunistické ideologie. Stejně tak zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, byl v některých oblastech ideologií poznamenán (např. rozvody), ale přesto jej lze v mnohém ohledu hodnotit kladně dokonce i po pádu komunistického režimu. Nicméně povaha některých institutů byla poznamenána dobou vzniku.

Typickým příkladem je právě **právní úprava výchovy dětí, která byla založena na kolektivistickém přístupu**. Rodina byla chápána jako společenská jednotka, jejíž účel a funkce jsou podřízeny zájmům veřejnosti, resp. státu. Zákon výrazným způsobem zreformoval postavení dětí v československém právním řádu. **Zrovnoprávnil manželské a nemanželské děti** a zreformoval proces osvojení, o něž napříště rozhodovaly soudy.³³

Osvojení v tomto zákoně ztratilo svůj majetkoprávní charakter. Zájem státu se dívá na dítě tak, že mu má být zajištěno náhradní rodinné a výchovné prostředí. Pouze **soud rozhodoval o osvojení**, kterým zanikaly práva vůči biologické rodině. Novinkou bylo **zrušení podmínek věku pro osvojitele či bezdětnost**. Neustále však znal zákon pouze zrušitelné osvojení, které bylo zmíněno v ustanoveních § 63 až § 69.

Nezrušitelné osvojení bylo zavedeno až zákonem č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení. Touto právní úpravou byl osvojitel zapisován do matriční knihy místo biologických rodičů dítěte.³⁴

Pěstounská péče byla upravena až zákonem č. 50/1973 Sb., který byl účinný od 1. června 1973 a po následných novelizacích až do 1. dubna 2000. Zrušen byl v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Přínosem zákona bylo **rozšíření možností řešení situace dětí odebraných z péče rodičů** formou nového typu náhradní rodinné péče podporovaného státem. Zákon neobsahoval zvláštní definici pěstounské péče, stanovil však její základní charakteristiky:

- Mělo se jednat o řešení situací, kdy byly u dítěte dlouhodobé příčiny znemožňující rodičovskou péči.
- Dítě bylo možno svěřit do společné pěstounské péče manželů.
- Pěstounská péče vznikla rozhodnutím soudu.

³³ BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, SIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezprávní*. s. 465.

³⁴ NOŽÍROVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. s. 32.

- Pěstoun měl právo a povinnost zastupovat dítě pouze v běžných záležitostech.
- Dítěti náležel příspěvek na úhradu jeho potřeb a byl vyplácen i po dosažení zletilosti, pokud se tento mladý dospělý připravoval na budoucí povolání.
- Rodiče měli vůči dítěti nadále vyživovací povinnost.
- Pěstoun či poručník dítěte měl nárok na odměnu³⁵.

3.2.5 Období po roce 1989

Rok 1989 přinesl velkou změnu společenskou, ale především právní. Československo se začalo přizpůsobovat západoevropským modelům. Postupně dochází ke **změnám rodinného chování a modelu rodiny**. Nožířová uvádí, že „*porevoluční uvolnění společenských poměrů mělo významný dopad do reprodukčního chování společnosti. Nové možnosti seberealizace oslabily do té doby poměrně intenzivní reprodukční proces mladých ročníků. Vznikla tak paradoxní situace, kdy poklesla plodnost a snížily se charakteristické, ačkoliv do věků vysoké plodnosti se postupně dostávaly početné ročníky z 70 let.*“³⁶

Pro vývoj náhradní rodinné péče v České republice má též velký význam vývoj moderní medicíny, jež má za následek snížení kojenecké úmrtnosti.

3.2.5.1 Občanský zákoník, občanský soudní řád

S ohledem na nově vznikající legislativu 90. let byl stěžejní zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, kde můžeme nalézt řízení rozhodná pro osvojení a rovněž zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a dále pak zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Legislativa tohoto období nahlížela na rodinnou péči následovně „*děti dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo děti, které nemohou být ponechány v tomto prostředí, mají právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem v podobě některé z forem náhradní výchovy*“.³⁷

³⁵ MACELA, Miloslav. *Krátkodobá pěstounská péče. Historie, praxe, perspektivy.* s. 25-26.

³⁶ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče.* s. 33.

³⁷ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče.* s. 34.

3.2.5.2 Ústava ČR, Listina základních práv a svobod

Ochranou dětí se rovněž zabývají ústavní zákony. Ústava České republiky³⁸ a Listina základních práv a svobod³⁹ uvedené zahrnuje. Článek 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod výslovně stanoví „**Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.**“⁴⁰ Listina tedy ochraňuje jak rodinu biologickou, tak i náhradní.

Listina základních práv a svobod deklaruje v uvedeném ustanovení obecný princip a povinnost státu poskytnout svým zákonodárstvím právní ochranu rodičovství, dětí, mladistvých a rodiny jako jednoho ze základních článků společnosti.

Článek 32 odst. 4 LZPS zakotvuje právo rodičů na péči o děti a jejich výchovu a také povinnost rodičů takto činit. Ústavní zákon zde nerozlišuje děti nezletilé a zletilé.

3.2.5.3 Zákon o rodině

Zákon o rodině⁴¹ upravoval mimo jiné náhradní rodinnou péči. Pro případ, kdy dítě nemůže vyrůstat ve své přirozené rodině, musí **v zájmu blaha dítěte zasáhnout do vztahu stát.** České právo tak upravilo ucelený systém náhradní rodinné výchovy dítěte mimo jeho původní rodinu. V závislosti na konkrétní sociální situaci dítěte umožňuje systém zvolit pro dítě nejvhodnější formu náhradní výchovy.

3.2.5.4 Ostatní

Za zmínku rozhodně dále stojí, že dnem 30. září 1990 Československo přistoupilo k Úmluvě o právech dítěte⁴², která mimo jiné zaručila právo dětí vyrůstat v rodinném prostředí. Implementace Úmluvy však postupovala pomalu. Až na počátku roku 1995 došlo ke schválení „koncepce rodinně-právních vztahů“, z níž vyplynul úkol připravit příslušné zákony. Výsledek této koncepce však neznamenal větší promítnutí do stávající legislativy.

³⁸ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁴² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1997 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Významným se stal rozsudek Ústavního soudu z roku 1995, který omezil pravomoc okresních úřadů odebírat děti formou předběžného opatření z péče rodičů. Uvedený nález však **navýšil způsob umístování dětí do ústavní výchovy**.⁴³

Rok 1998 přinesl zakotvení ustanovení rodinného zákona⁴⁴, které **upřednostňovalo svěření dítěte do náhradní rodinné péče**. Soudy byly před nařízením ústavní výchovy povinny aktivně zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit v rodinném prostředí, které získalo **přednost před institucionální péčí**. Soud byl rovněž povinen ústavní výchovu zrušit, pokud pominuly její důvody nebo bylo možno dítěti zajistit náhradní rodinnou péči.

Dalším významným milníkem bylo přijetí zákona o sociálně právní ochraně dětí,⁴⁵ s účinností k 1. lednu 2000. Předmětný zákon ukončil existenci zákona o pěstounské péči z roku 1973. Ustanovení § 5 zakotvilo „*předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.*“⁴⁶

Zákon dále popsal proces zprostředkování osvojení a pěstounské péče. **Jednou z nejdůležitějších oblastí úpravy se staly služby na podporu rodičovské péče a náhradních rodin.**

V roce 2006 byla přijata nová právní norma, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, která oblast ohrožených dětí (resp. pověřených osob) do své úpravy nezahrnovala.

3.3 Mezinárodní právní úprava

3.3.1 Deklarace práv dítěte z roku 1924

Zcela prvním dokumentem mezinárodní povahy je Deklarace práv dítěte, která byla přijata Společností národů v roce 1924. Uvedené deklaraci se rovněž říká deklarace Ženevská. **Deklarace směřovala na ohrožené děti I. světovou válkou**. Předmětný dokument byl rovněž potvrzen v roce 1934 členskými státy Společnosti národů, kdy tyto státy prohlásily, že deklarace bude začleněna do řádů vnitrostátních daných zemí.

⁴³ Nález Ústavního soudu č. 72/1995

⁴⁴ Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

⁴⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Deklarace představuje stěžejní dokument pro vývoj práv dětí, jelikož prvně v historii došlo k úpravě práv dětí na mezinárodní úrovni.

3.3.2 Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948

Na poli ochrany univerzálního systému lidských práv je stěžejním dokumentem Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948. Deklarace byla schválena Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948. Deklarace je rozdělena do 30 stručných článků. První z nich stanovují to, že všichni lidé jsou si rovni a svobodni v důstojnosti i právech. Každý člověk je oprávněn ke všem svobodám a právům, které Deklarace vyhláší. Je zde zakotveno, že každý je oprávněn bez rozdílu na barvu pleti, rozdílu rasy, pohlaví, náboženství, politického smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Deklarace má doporučující povahu, není právně závazná.⁴⁷ Deklarace se stala výchozím bodem celé řady regionálních a globálních smluv.

3.3.3 Deklarace práv dítěte z roku 1959

Období po skončení II. světové války je typické pro rozvoj nově vznikající ochrany lidských práv jako obecného standardu lidských práv. Všeobecná deklarace lidských práv přinesla obecný katalog práv a jejich ochranu. Poté se legislativci museli zaměřit na zvyšování stupně ochrany u specifických skupin obyvatel, mimo jiné i u dětí.

Z iniciativy 21 členských států OSN tak přišel návrh na novou mezinárodně-politickou deklaraci **Deklaraci práv dítěte**.

3.3.4 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN. Česká a Slovenská federativní republika ji ratifikovaly 6. února 1991 a je uveřejněna ve sbírce zákonů jako sdělení FMZV č. 104/1991 Sb. Po rozdělení zemí se **Úmluva o právech dítěte stala součástí právního pořádku České republiky** a její postavení je velmi významné, neboť tato úmluva je úmluvou o základních lidských právech.⁴⁸

⁴⁷ POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část*. s. 79-80.

⁴⁸ NOVOTNÁ, Věra, FEJT, Vladimír. *Sociálně-právní ochrana dětí*. s. 18.

Úmluva zakotvuje ochranu práv dětí napříč spektrem – občanská, politická, ekonomická, sociální, kulturní. Je zde nastaven mechanismus kontroly dodržování práv a Úmluva je nejrozsáhlejší mezinárodní smlouvou v této oblasti. Sestává z preambule a 54 článků rozdělených do 3 částí – první část obsahuje ustanovení hmotněprávního charakteru, garantující dětem ochranu vyjmenovaných práv, druhá část upravuje činnost Výboru OSN pro práva dítěte a třetí část se zabývá otázkami procedurálního charakteru.⁴⁹

Preambule Úmluvy o právech dítěte shrnuje základní myšlenky prolínající celou Úmluvu. Zmiňuje například, že *„rodina jako základní jednotka společnosti a přirozené prostřední pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou funkci ve společnosti. Dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře lásky a štěstí a porozumění pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje určité záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm“*.⁵⁰

Část 1 Úmluvy určuje, že **každá lidská bytost mladší 18 let je dítětem**. Každý smluvní stát musí zabezpečit dítěti nacházející se pod jeho jurisdikcí všechna práva bez rozdílu, a to bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, sociálního a etnického původu, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti dítěte, rodu a jiného postavení dítěte nebo rodičů.⁵¹

Každé dítě má nezadatelné právo na život. Po narození musí být dítě registrováno a od narození má právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Stát musí respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků.⁵²

Je povinností smluvního státu činit opatření a **potírat nezákonné přemísťování dětí do zahraničí a jejich nevracení zpět**. Smluvní státy rovněž mají povinnost činit všechna opatření k tomu, aby chránili dítě před tělesným, duševním násilím, urážením, zneužíváním, včetně zneužívání sexuálního.⁵³

⁴⁹ MV ČR: Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=104/1991&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Tamtéž

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž

Část 2 Úmluvy obsahuje povinnosti uložené smluvním státům „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují s využitím odpovídajících prostředků široce informovat o zásadách a ustanoveních této úmluvy jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.*“⁵⁴

Část 3 Úmluvy obsahuje postupy platnosti a její ratifikace.

3.3.5 Dokumenty Rady Evropy

Na rozdíl od Evropské unie je Rada Evropy založena na principu ochrany lidských práv. Rada Evropy není institucí Evropské unie, jedná se o mezivládní organizaci, jejímž cílem je ochrana lidských práv, boj proti sociálním problémům jako jsou rasové předsudky a nesnášenlivost.

Významné pro tuto práci je upravení soukromých práv v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv.⁵⁵ **Právo na respektování soukromého a rodinného života.** Se zmíněným článkem úzce souvisí **právo uzavřít manželství**, které je pod ochranou článku 12 Úmluvy. Toto právo je přiznáno mužům i ženám. Navzájem je zakotvena rovnost manželů mezi sebou a ve vztahu ke svým dětem. Je zde rovněž zakotveno právo na vzdělání, které je upraveno článkem 2 Dodatkového protokolu.

Druhá hlavní smlouva Rady Evropy o lidských právech – Evropská sociální charta zajišťuje ochranu sociálních práv a obsahuje **zvláštní úpravu práv dítěte**. Z pohledu práv dětí jsou důležitá dvě ustanovení. Článek 7 stanoví **povinnost chránit děti před hospodářským vykořisťováním**. Článek 17 ukládá státům, aby přijaly všechna vhodná a nezbytná opatření zaměřená na zajištění toho, aby **děti dostávaly potřebnou péči**, pomoc, vzdělání i odbornou přípravu. Děti jsou chráněny před zanedbáváním, násilím nebo vykořisťováním..

Kromě uvedeného přijala Rada Evropy řadu smluv, které jsou zaměřeny na širokou škálu otázek vztahujících se k právům dětí. Jedná se o:

- Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství⁵⁶
- Evropská úmluva o osvojení dětí, revidována v roce 2008⁵⁷

⁵⁴ **MV ČR:** Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=104/1991&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

⁵⁵ Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf.

⁵⁶ European Convention on the Legal Status of Children born out of Wedlock. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/085>.

- Úmluva o styku s dětmi⁵⁸
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí⁵⁹

3.3.6 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod představuje první regionální lidskoprávní úmluvu a současně první mezinárodněprávní dokument obecné ochrany lidských práv vůbec.

Její ratifikace je v současné době podmínkou pro vstup do Rady Evropy. Jedná se o dokument obsahující široký katalog lidských práv, tj. práv první generace.

3.3.7 Právo Evropského společenství

Jednoznačně lze říci, že **práva dětí mají svůj evropský unijní charakter**. Je pro ně typické, že se od ostatních subjektivních práv občanů liší svým mimořádným významem a také relativní stabilitou. Úprava práv dětí na poli EU je postavena na určitých pilířích, o které se opírá.

V rámci práva EU **neexistuje jedna formální definice „dítěte“**, která by byla uvedena ve Smlouvách, sekundárních právních předpisech nebo judikatuře. Definice dítěte může být v právu EU značně rozdílná v závislosti na kontextu právní úpravy. Například v právních předpisech EU upravujících právo na volný pohyb občanů EU a jejich rodinných příslušníků jsou „děti“ definovány jako „potomci v přímé linii, kteří jsou mladší 21 let nebo jsou vyživovanými osobami“⁶⁰. Tyto předpisy tudíž v zásadě podporují biologické a ekonomické pojetí, nikoli pojetí založené na nezletilosti.

Většinu dosavadních evropských právních předpisů v oblasti práv dítěte vypracovaly EU a Rada Evropy. Vedle OSN přijaly důležité nástroje, které i nadále ovlivňují vývoj evropského práva, také další mezinárodní instituce, například Haagská konference o mezinárodním právu soukromém. Přestože tyto mezinárodní rámce fungují

⁵⁷ European Convention on the Adoption of Children. Dostupné z: <https://rm.coe.int/0900001680084823>.

⁵⁸ Convention on Contact concerning Children. Dostupné z: <https://rm.coe.int/090000168008370f>.

⁵⁹ Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Dostupné z: <https://rm.coe.int/0900001680084822>.

⁶⁰ SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0038&from=CS>.

nezávisle na sobě, v současnosti mezi nimi v rostoucí míře vznikají vazby. Zvláště výrazná je interinstitucionální spolupráce mezi Radou Evropy a EU.

Práva dítěte jsou řešena v rámci koordinovanější agendy EU a jsou založena na základních okamžicích: zavedení Listiny základních práv EU, vstup Lisabonské smlouvy v platnost v prosinci 2009 a přijetí sdělení o zvláštním místě pro děti v rámci vnější činnosti EU Evropskou komisí a přijetí obecných zásad EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte Radou.

3.3.7.1 Charta základních práv EU

Chartu základních práv EU lze považovat za dokument častěji v překladech označovaný za Listinu základních práv Evropské unie. V roce 1999 bylo v zasedání v Kolíně nad Rýnem rozhodnuto o sepsání návrhu dokumentu, který by zpřehlednil základní práva občanů Evropské unie.

Po přijetí Lisabonské smlouvy se Charta stala právně závaznou. Od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost má listina stejný status jako smlouvy EU (článek 6 o Evropské unii). Evropské unii a členským státům zakládá povinnost, aby při uplatňování práva EU chránily práva, která jsou v ní zakotvena. Listina základních práv EU obsahuje podrobné zmínky o právech dítěte na ústavní úrovni EU. Uznává právo dítěte na bezplatnou povinnou školní docházku⁶¹, obsahuje zákaz diskriminace na základě věku⁶² a zákaz vykořisťující dětské práce⁶³

Charta se skládá z preambule a 54 článků. Práva dětí se dotýká článek 24, který konkrétně v třech odstavcích upravuje, že

„1. Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Mohou svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost.

2. Při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.

⁶¹ Listina základních práv Evropské unie. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:CS:PDF>.

⁶² Tamtéž

⁶³ Tamtéž

3. Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.⁶⁴

3.3.7.2 Lisabonská smlouva

Druhým klíčovým mezníkem bylo přijetí Lisabonské smlouvy.⁶⁵ Lisabonská smlouva provedla důležité institucionální, procesní a ústavní změny EU s tím, že pozměnila původní evropské smlouvy. Uvedené změny posílily potenciál EU z hlediska prosazování práv dítěte, v neposlední řadě tím, že **posílily ochranu práv dítěte** a zavedly jej jako jeden cílů EU.⁶⁶

Třetím milníkem je přijetí agendy vnější spolupráce EU na poli Rady EU, kdy došlo k přijetí obecných zásad EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte s cílem začlenit práva dítěte do všech činností EU se zeměmi, které nejsou členskými státy EU.

3.4 Vnitrostátní právní úprava

Úprava de lege lata je v naší zemi v předmětné oblasti značně rozsáhlá a především nejednotná. Nyní se zaměříme na úpravu práv dítěte a následné náhradní rodinné péče de lege lata.

3.4.1 Ústavně právní rovina

Dítě přichází na svět do rodiny, at' se tato instituce časem proměňuje a má v tom kterém případě jakoukoli formu. Není rozhodné, zda jde o rodinu úplnou, zda rodiče spolu žijí nebo jsou manželé, byť soukromé právo v § 655 OZ staví tento stav jako ideální, nebo zda se jedná o domácnost, ve které dítě vychovávají osoby stejného pohlaví, například registrovaní partneři. *„Hlavní účel manželství je vymezen jako založení rodiny a řádná výchova dětí. Děje se tak přesto, že je nepochybné, že existují i manželství, jejichž účelem je něco docela jiného. Účelem manželství může být vytvoření pevného základu pro plození a výchovu dětí, ale ke vzniku manželství mohou vést i důvody psychologické, zdravotní, důvodem existence manželství může být i vzájemná podpora sociální, či naplnění nějakých*

⁶⁴ Listina základních práv Evropské unie. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:CS:PDF>.

⁶⁵ Lisabonská smlouva. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12007L/TXT&qid=1616433366394&from=CS>.

⁶⁶ Smlouva o Evropské unii. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=CS>.

*zájmů ekonomických.*⁶⁷ Ustanovení § 3 odst. 2 písm.b) občanského zákoníku stanoví, že soukromé právo je založeno na rodině, rodičovství a manželství, požívající speciální ochrany.

Za ústavněprávní základ rodinného práva lze považovat ustanovení Listiny základních práv a svobod⁶⁸, která jsou zakotvena mezi sociálními právy v článku 32, když „*rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona*“⁶⁹ nebo „*Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“⁷⁰ Ústavně právní charakter rodiny nemění ani zásada zakotvená v článku 10 odst. 2 Listiny, podle něhož „*Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.*“⁷¹ Rodičovství a péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Listina ve zmíněném ustanovení zaručuje práva rodičů, ale zároveň je schopna tato práva omezit rozhodnutím soudu na základě zákona.

Hlediska ústavněprávní a přirozenoprávní koncepce, na níž je založena koncepce základních lidských práv a v Listině a do značné míry vlastní koncepce občanského zákoníku týkající se rodinného práva, lze analyzovat v institucích příbuzenství, rodičovství a manželství. V tom nabývá občanskoprávní úprava ústavněprávní rozměr, neboť rozvíjí a doplňuje přirozenoprávní hodnoty.

Ústavněprávní úprava nalézá oporu v právu občanském – pozitivně právní úprava, respektive vymezení institutů rodičovství, mateřství, otcovství.

Je třeba si vymezit otázku, kdo je považován za otce dítěte. Otcem dítěte je manžel matky, a to pokud se narodí v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo anebo bylo prohlášeno za neplatné. Jestliže se dítě narodí ženě s umělého oplodnění, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas. Manžel může dle ustanovení § 785 do šesti měsíců ode

⁶⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. S. 1-7.

⁶⁸ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. s. 892-935

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. s. 326-361

dne, kdy se dozvěděl o skutečnosti zakládající důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději do šesti let dítěte. Matka pak může do šesti měsíců od narození dítěte popřít, že je otcem dítěte její manžel.⁷²

V České republice platí základní zásada, že matkou dítěte je žena, která je porodila, a tuto zásadu vymezenou v § 50a zákona o rodině⁷³ převzal do svého ustanovení i občanský zákoník v § 775.⁷⁴ **Žena, která dítě porodila je přirozenou matkou, na rozdíl od matky právní, kterou je žena, která si dítě osvojila.** Z hlediska této zásadní premisy nejsou pochybnosti o tom, že dárkyně vajíček jako biologického materiálu není matkou. Velmi diskutovanou otázkou je role náhradních matek.

3.4.2 Občanskoprávní úprava

Ustanovení § 1 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku⁷⁵ proklamuje zásadu právního dualismu, totiž že soukromé právo je nezávislé na právu veřejném. Soukromé právo tak otevírá co nejširší prostor soukromé iniciativě jednotlivce a svobodnému utváření soukromého života. Naproti tomu veřejné právo upravuje organizaci, působnost a činnost orgánů veřejné moci. Samo **rodinné právo stojí na pomezí obou druhů práv.**

Jak již bylo zmíněno výše, dítě se rodí do rodiny. V životě jsou však situace, kdy nastupuje tzv. náhradní péče, která se využívá pro označení právních institutů, které slouží dítěti tam, kde se nedostává dostatečné péče ze strany rodičů. Ústavní soud judikoval, že *„základem rodinných vazeb je tradičně pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny; péče o děti se tak uskutečňuje primárně v rámci biologické rodiny. Institut náhradní rodinné péče, jehož účelem je zejména výkon osobní péče o dítě člověkem odlišným od rodiče, tak musí být pojmově pojímán jako subsidiární k péči vlastních rodičů.“*⁷⁶

Je zřejmé, že pojem **náhradní péče o dítě úzce souvisí s pojmem ochrana dítěte.** Znakem rozlišení je prvek péče o osobu dítěte. O náhradní péči je možno mluvit tam, kde bylo dítě svěřeno rozhodnutím soudu do péče osoby odlišné od osoby rodiče. Je-li dítě svěřeno do péče jiné než rodičovské, znamená to zásah do rodičovské odpovědnosti nebo

⁷² KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář.* s. 547-548

⁷³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství : komentář.* s. 237-245

⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář.* s. 484-499

⁷⁵ LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654): Komentář.* s. 1-38.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu, I. ÚS 1764/16 ze dne 3. 11. 2016

aspoň do jejího výkonu. Osobou, do jejíž péče lze dítě svěřit, může být člověk, popř. dva lidé nebo právnická osoba. Můžeme **rozlišovat rodinnou a ústavní náhradní péči**. Zvláštní roli pak hraje **veřejný poručník**.

Právní instituty můžeme rozdělit podle péče na ty, jejichž smyslem a účelem je pečovat o osobu dítěte, a ty, jejichž smyslem a účelem je především právní ochrana dítěte, resp. ochrana jejich zájmů. Do první skupiny řadíme pěstounství a svěřeni do péče jiné osoby. Do druhé skupiny řadíme poručenství a opatrovnictví.⁷⁷

Ústavní soud jednoznačně zmiňuje skutečnost, že „*odnětí dítěte z péče rodičů – ať už k němu dojde na základě meritorního rozhodnutí, či provizorně na základě předběžného opatření soudu – představuje zcela zásadní zásah do práva jak rodičů, tak dítěte na rodinný život a jako takové musí být vždy považováno za krajní řešení nedostatečné péče rodičů o dítě. Zásadně se musí jednat o opatření dočasné, doprovázené snahou příslušných orgánů veřejné moci napomoci co nejrychlejšímu opětovnému sloučení rodiny. Předběžné opatření, jímž je dítě odebráno z péče rodičů (§ 76a občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2013, § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních), musí být chápáno jako krátkodobé provizorium, ne dlouhodobé řešení či „kvazidefinitivní“ rozhodnutí, a po zahájení řízení ve věci musí obecné soudy postupovat tak, aby řízení mohlo být co nejdříve, zpravidla v řádu měsíců, ukončeno meritorním rozhodnutím. Navíc splnění podmínek pro nařízení předběžného opatření nelze zkoumat jen při jeho nařízení a následně pouze mechanicky prodlužovat jeho trvání. Naopak po celou dobu trvání předběžného opatření, zvláště přesahuje-li několik měsíců, je nezbytné průběžně zkoumat jeho opodstatněnost a přiměřenost. Toto zkoumání je pak třeba náležitě reflektovat v odůvodnění rozhodnutí o dalším trvání předběžného opatření, prostřednictvím něhož obecné soudy mohou realizovat pozitivní závazek státu usilovat o opětovné sloučení rodiny. Z hlediska práva na rodinný život, zaručeného čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, je tak zásadně nepřípustné, aby dítě bylo odebráno z péče rodičů na základě předběžného opatření po dobu téměř jednoho roku či delší, a to tím spíše, pokud trvání předběžného opatření není odůvodňováno a průběžně není zvažována jeho opodstatněnost a přiměřenost vzhledem k aktuálnímu vývoji a novým okolnostem případu.*“⁷⁸

⁷⁷DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. s. 132-134.

⁷⁸ Nález Ústavního soudu, I. ÚS 2903/14-2, 12. 5. 2015

3.4.2.1 Poručenství a jiné formy péče o dítě

Poručenství představuje institut náhradní právní ochrany nezletilého dítěte, které není plně svéprávné a jehož právní ochrana není zajištěna rodičem. **Účelem poručenství je péče o právní záležitosti dítěte**, které si je vzhledem ke své pouze částečné svéprávnosti nemůže zajistit samo. Poručenství představuje institut statusový. Poručník stojí na místě rodičů, vykonává v zásadě jejich povinnosti a práva náležící do rodičovské odpovědnosti. Tímto způsobem je zajištěna úplná náhradní ochrana jeho práv a zájmů, není však zajištěna vyživovací povinnost dítěte poručníkem.

Rozhodování o poručenství je řízením ve věcech péče soudu o nezletilé. Nastane-li situace popsaná v ustanovení § 928 odst. 1 OZ vykonává poručenství orgán sociálně-právní ochrany dětí až do doby **rozhodnutí soudu o jmenování poručníka**, nebo dokud se poručník neujme své funkce. Podmínkou pro jmenování poručníka je, že rodiče:

- Zemřeli, byli prohlášeni za mrtvé, jsou nezvěstní
- Že byli oba zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo jim tato byla pozastavena.

Poručníka lze jmenovat v případě, že se uvedená situace týká obou rodičů, takže tu není žádný rodič, který by o děti mohl pečovat. Poručník má vůči dítěti stejná práva a povinnosti jako rodič (vyjma vyživovací povinnosti).⁷⁹ Poručník může rozhodovat v běžných záležitostech dítěte, jinak jeho rozhodnutí vždy podléhá rozhodnutí soudu. Poručník se ujímá své funkce, jakmile je do ní jmenován.⁸⁰

Poručníkem se může stát člověk (dva lidé), orgán sociálněprávní ochrany dětí. Při výběru poručníka je nejprve zjišťováno, jestli je člověk vhodný, aby poručenství mohl vykonávat. **Soud nemůže poručníkem jmenovat člověka, kterého rodič výslovně vyloučil**, stejně tak v případě, že by jmenování bylo v rozporu se zájmy dítěte. Každý člověk, o kterém se uvažuje jako o poručníkovi, musí splňovat tři předpoklady:

- Musí být svéprávný,
- Musí způsobem svého života zaručovat, že je schopen funkci poručníka vykonávat
- Jeho jmenování nesmí být v rozporu se zájmy dítěte.

⁷⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 1069-1076.

⁸⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 1083-1084.

Poručenství je funkce dobrovolná a velmi mimořádně náročná. Nepodaří-li se poručníka najít, je jmenován orgán sociálně právní ochrany dětí.⁸¹

3.4.2.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je jedním z institutů náhradní rodinné péče. Jejím účelem je zajistit osobně péči o dítě, a to odlišnou od rodiče, pokud žádný z rodičů nemůže o dítě pečovat.⁸² Pěstounská péče představuje **podpůrnou péči ve vztahu k péči rodičů**, na straně druhé jí však musí být dána přednost před náhradní péčí nerodinného typu, tzn. péčí zajišťovanou v ústavech. Pěstounskou péči považujeme za **dočasnou náhradní rodinnou péči**. Na rozdíl od institutu svěřeni dítěte do péče jiné osobě se jedná o péči dlouhodobější. Pěstounská péče musí být v každém jednotlivém případě v souladu s nejlepšími zájmy dítěte.

Tradičně odlišujeme dvě formy pěstounství – individuální pěstounská péče a kolektivní. V současné době je preferována individuální péče, která je vykonávána v rodinném prostředí. Kolektivní je vykonávána v dětských vesničkách SOS. Pěstounská péče může být příbuzenská nebo nepříbuzenská.

Jak konstatoval Ústavní soud⁸³ „*vytržení dítěte z jeho stávajícího prostředí představuje závažný zásah do soukromého a rodinného života a do jisté míry je i zásahem do osobní svobody jednotlivce*“.⁸⁴ Při svěřeni dítěte do pěstounské péče tak musí být splněna celá řada předpokladů.

Na základě ustanovení § 958 odst. 1 nemůže-li o dítě pečovat osobně žádný z rodičů ani poručník (výchova dítěte není zabezpečena), svěřeni dítěte do péče je v zájmu dítěte. Soud svěřuje dítě do pěstounské péče **i na přechodnou dobu**.⁸⁵ Dalším předpokladem je způsobilý pěstoun. Krajský úřad vede seznam vhodných a prověřených osob, které skýtají záruku řádné péče o dítě (musí mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do péče). Účelem pěstounské péče je navázání vztahu

⁸¹ DVOŘÁK, Jan, Jirí ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*.s.140.

⁸² KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 1127-1137

⁸³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2.4. 2009

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. et al: *Občanský zákoník. Komentář*. s. 946-947.

mezi budoucím pěstounem a dítětem, jeho adaptace na prostředí, ve kterém bude dítě nějaký čas vyrůstat.

U dítěte se posuzuje vhodnost pěstounství a vůbec jeho konkrétní formy, zvláště pak duševní vývoj dítěte. **Osoba pěstouna musí skýtat záruky řádné péče.** U uchazečů o pěstouny se posuzuje jejich osobnost, charakteristika, stabilita manželství, motivace, předpoklad vychovat dítě aj⁸⁶.

„U dětí mladšího věku zpravidla postačí zjistit jeho názor prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znaleckého posudku či prostřednictvím opatrovníka; i v těchto případech ale platí, že znalecký posudek ani stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí není víc než zákon, a obecné soudy musí při posuzování názoru dítěte provést samostatnou právní úvahu, která bere v potaz všechny relevantní okolnosti (viz § 26 odst. 4 zákona o rodině a § 907 odst. 2 a 3 nového občanského zákoníku).“⁸⁷

Dále ÚS zdůraznil, že: *obecné soudy musí o péči nezletilých rozhodnout co nejrychleji, aby nedocházelo k dalšímu porušování základních práv nezletilých a stěžovatele Toliko jako obiter dictum Ústavní soud dodává, že obecné soudy musí vzít v potaz § 3028 odst. 2 ve spojení s § 867 a § 906-907 nového občanského zákoníku, přičemž tato ustanovení musí vyložit, pokud je to možné, ústavně konformním způsobem.“⁸⁸*

Jak bylo zmíněno výše, pěstounem může být jedna osoba, ale i osoby dvě, pokud jsou manželé. **Pěstouny nemohou být osoby žijící v registrovaném partnerství.** Stejně tak v případě rozvodu manželů rodičů, je třeba nejdříve rozhodnout o poměrech nezletilého dítěte. Skutečnost, že jeden z pěstounů zemře, nemá vliv na trvání pěstounské péče a není tedy třeba vydávat další nové rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské péče pozůstalého pěstouna. O svěřeni dítěte do pěstounské péče jen jednoho z manželů **lze rozhodnout pouze se souhlasem druhého manžela.** Nejvyšší soud⁸⁹ konstatoval, že *„dítě může být svěřeno do péče jednoho z manželů jen se souhlasem druhého z manželů, jestliže tito žijí ve společné domácnosti. Tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý z manželů pozbyl způsobilosti k právním úkonům...“⁹⁰* K osobě pěstouna se soud vyjádřil například následovně *„k tomu, aby byla osoba považována za osobu, která má podle § 4a písm. b)*

⁸⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. s. 154.

⁸⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 16. 5. 2014.

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ Nejvyšší soud ze dne 23.2. 1975, sp. zn. Cpjf 117/75

⁹⁰ Nejvyšší soud ze dne 23.2. 1975, sp. zn. Cpjf 117/75

bod 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zájem stát se pěstounem dítěte, které jí bylo dočasně svěřeno do péče, nemusí svůj zájem prokazovat návrhem soudu na svěřeni dítěte do pěstounské péče, jestliže již bylo řízení o svěřeni do pěstounské péče zahájeno. V takovém případě postačuje, je-li zájem stát se pěstounem dítěte dostatečně zřejmý z jiných podkladů.“⁹¹

Dle ustanovení § 966 OZ je pěstoun **povinen a oprávněn o dítě pečovat osobně**. Pěstounská péče spadá mezi instituty náhradní rodinné péče, jež nastupuje, pokud není v možnostech rodičů o dítě pečovat. Pěstouni mají ze zákona osobní právo pečovat o dítě. Pěstoun vykonává práva a povinnosti rodičů přiměřeně, týkající se běžných záležitostí. Mezi dítětem a pěstounem jsou vzájemná práva a povinnosti. Jejich podoba odpovídá specifikům této formy náhradní rodinné péče (dočasnost, výkon rodičovské odpovědnosti rodičů, popřípadě poručníkem dítěte). Vedle toho však existují další povinnosti a práva, která má pěstoun, jež však nejsou vztahována k svěřenému dítěti (netvoří vlastní obsah pěstounské péče). Pěstounům jsou dána právem veřejným. V případě pěstounské péče je **ponechána rodičům** (pokud jsou známi) **rodičovská odpovědnost, avšak její výkon je omezen** do té míry, do jaké je k výkonu povinností a práv vůči dítěti povolán pěstoun. Pěstounovi náleží zásadně ty povinnosti a ta práva, která nezbytně potřebuje, aby péči o dítě mohl vykonávat. Pěstoun má především právo a povinnost o dítě pečovat osobně a při výchově vykonávat přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Pěstoun má rovněž povinnost udržovat a rozvíjet a prohlubovat **sounáležitost dítěte** s osobami blízkými a **umožnit styk rodičů s dítětem** v pěstounské péči. Rodiče zůstávají jeho zákonnými zástupci, mají proto právo rozhodovat o podstatných záležitostech týkajících se dítěte (volba školského zařízení, lékařské zákroky aj.). Rodiče jednájí za dítě v těchto záležitostech. Dále spravují jmění dítěte. Pěstoun zastupuje dítě v běžných záležitostech.

V praxi velmi často nastávají situace, kdy **rozdělení výkonu práv a povinností** mezi rodičem a pěstounem má na starosti **soud**. Mimo výkon rodičovské odpovědnosti leží plnění vyživovací povinnosti. Proto základním pravidlem pěstounské péče je, že vyživovací povinnost rodičů k dítěti svěřenému do péče pěstounské nezaniká. Kromě výživného ze strany rodičů má pěstoun nárok na tzv. příspěvek na úhradu potřeb dítěte

⁹¹ Krajský soud v Ústí nad Labem, 75 Ad 7/2019-78, ze dne 11. 11. 2019

svěřeného do pěstounské péče. Od zmíněného plnění dále rozlišujeme dávky pěstounské péče, jež jsou upraveny zákonem o sociálně právní ochraně dětí.

Pěstounovi náleží **odměna za výkon pěstounské péče** (je považováno za honorované povolání).⁹² Ústavní soud se vyjádřil „*Při každém soudním rozhodování dotýkajícím se dítěte je nutné zvažovat nejlepší zájem dítěte jako přední hledisko. V kontextu rozhodování o náhradní péči o dítě může nejlepší zájem dítěte aktuálně svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu v konkrétním případě, s ohledem na jeho výjimečné okolnosti, vyžadovat setrvání dítěte v péči stávajícího pěstouna na přechodnou dobu i nad standardní maximální dobu jednoho roku předvídanou zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Princip nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte totiž působí i jako interpretační princip, a jeho prizmatem je tedy třeba nahlížet i relevantní ustanovení zákona. Pěstounská péče je sice činností vykonávanou za peníze, v naprosté většině případů však jistě ne pro peníze.*“⁹³

K dávkám pěstounů se vyjádřil Nejvyšší soud následovně „*Rozhodnými kritérii pro přiznání příspěvku na úhradu potřeb dítěte pro dobu po dosažení zletilosti dítěte podle § 47f odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, musí být u všech oprávněných jejich zletilost a to, že nadále trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jejich zletilosti osobou pečující. Rozhodným naopak není, zda dítě nabylo zletilosti v trvalé pěstounské péči či v pěstounské péči na přechodnou dobu.*“⁹⁴

Zánik pěstounské péče mohou způsobit různé právní skutečnosti – zejména rozhodnutí soudu o zrušení pěstounské péče, smrt pěstouna nebo dítěte. K zániku může dojít kdykoli po dobu trvání pěstounské péče. Pěstounská péče zaniká nejpozději v okamžiku, **kdy dítě nabude plné svéprávnosti**. Soud může i bez návrhu pěstounskou péči **zrušit**, svědčí-li tomu závažné důvody. Mezi takové důvody řadíme například zjištění, že pěstounská péče neplní svůj účel, odpadnutí překážek na straně rodičů, které jim bránily v osobní péči, odpadnou-li důvody pro něž bylo dítě do péče pěstouna svěřeno. Soud zruší pěstounskou péči i v případě, že o to pěstoun požádá. Důvodem zrušení pěstounské péče

⁹² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. s. 157- 158.

⁹³ Nález Ústavního soudu II. ÚS 2344/18- ze dne 31. 12. 2018

⁹⁴ Nejvyšší správní soud, 8 Ads 17/2015-49 ze dne 20. 10. 2015

může být i podstatná změna poměrů i neshoda mezi rodiči a pěstounem o podstatných záležitostech týkajících se dítěte.⁹⁵

3.4.2.3 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Svěření dítěte do péče jiné osoby je dalším institutem náhradní rodinné péče, jehož účelem je zajištění osobní péče o dítě člověkem, který je odlišný od rodiče, popřípadě poručníka, ať již z objektivních nebo subjektivních důvodů.

Svěřením dítěte **nezanikají vazby na přirozenou rodinu** dítěte, stejně jako u pěstounství. Subsidiární péče vlastních rodičů má přednost před ústavní výchovou. Jeho definičním znakem je jeho dočasnost. I zde je zajištěn kontakt mezi dítětem a rodičem, byť osobní styk je malý a ne moc častý, popřípadě k němu nemusí docházet vůbec. Jakmile odpadnou rodičům překážky bránící v péči o dítě, dítě se vrací do své původní rodiny, osobní péči převezmou rodiče.

Dítě svěřuje do péče soud, jsou-li pro to splněny zákonné požadavky. Především **chybí péče o osobu dítěte ze strany jeho rodičů**, rodič je ve stavu, kdy nelze očekávat ani jeho souhlas. Svěření dítěte do péče pečující osoby musí být v souladu se zájmy dítěte a musí existovat osoba, tj. zájemce, který souhlasí se svěřením dítěte do své péče. Podobně jako pěstoun také pečující osoba musí skýtat záruky řádné péče, musí mít bydliště v České republice a musí souhlasit se svěřením dítěte do péče.⁹⁶

Na rozdíl od ostatních forem náhradní rodinné péče obsah právního poměru pečující osoby a dítěte nestanoví zákon výslovně. Soud při stanovení tohoto typu náhradní rodinné péče stanoví povinnosti a práva a jejich rozsah. Pokud tak neučiní, postupuje se zpravidla jako u péče pěstounské. Pečující osoba vykonává povinnosti a práva rodičů, tam kde je rodiče z nějakého důvodu vykonávat nemohou. Rodiče nadále zůstávají zákonnými zástupci. Vyživovací povinnost rodičů i nadále přetrvává. **Pečující osoba** na rozdíl od pěstouna **nemá nárok na žádné dávky**.

Dohled a kontrola nad výkonem osobní péče je svěřena obecnímu úřadu s rozšířenou působností, tj. orgánu OSPOD, který má povinnost sledovat vývoj dětí, které byly do tohoto typu náhradní péče zařazeny,

⁹⁵ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. s. 158.

⁹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 1119-1122.

Péče jiné osoby zaniká jako pěstounství, zejména jakmile dítě nabude zletilosti, resp. plné svéprávnosti.

3.4.2.4 Osvojení

Právní úprava osvojení upravená občanským zákoníkem⁹⁷ je příliš složitá, ve srovnání s úpravou původní svým rozsahem více než dvojnásobná. Úprava občanského zákoníku a dalších navazujících zákonů pak v praxi způsobuje výkladové problémy. Institut osvojení zaznamenal mnoho změn.

Podstatou osvojení je co nejrychlejší předání dítěte budoucím osvojitelům a zajištění kontinuity před osvojením. Dítě tak může pobývat v rodinném prostředí, nikoliv v ústavní péči. K předání dítěte do okamžité péče může dojít za splnění hmotněprávních podmínek, jejichž existenci ověřuje soud. Podle § 810 OZ dává rodič souhlas osobním prohlášením soudu.⁹⁸

Nemohou-li o dítě pečovat biologičtí rodiče, je nezbytné zajistit péči o něj jiným způsobem. V některých případech jde pouze o **řešení dočasné situace** (onemocnění, výkon trestu odnětí svobody osamělého rodiče apod.), někdy je však nutné osobní péči biologického rodiče **nahradit trvale**. Na rozdíl od ostatních forem náhradní péče se osvojením vytvoří z právního pohledu naprosto plnohodnotný vztah rodiče a dítěte, stejně jako při narození. Osvojitel tedy nabývá vůči dítěti všechna práva a povinnosti dítěte. Občanský zákoník tento krok popisuje jako přijetí cizí osoby za vlastní.

Spolu s vytvořením vztahu rodiče a dítěte vznikají při osvojení stejné příbuzenské vztahy jako při narození k nejšířší rodině (sourozenectví k dětem osvojitele, postavení vnuků vůči rodičům osvojitele). Je dána dědická neopomenutelnost i vyživovací povinnost mezi osobami. Z uvedeného je patrné, že nejde pouze o to, aby byla zajištěna péče, ale oproti jiným formám náhradní rodinné péče má osvojení zcela zásadní dopad na status zúčastněných osob.

Osvojením **se nahrazuje** přirozený, biologický rodič nebo oba, **rodičem právním**. Občanský zákoník jej zařazuje do oddílu 2, ustanovení § 794 OZ jako „*osvojením se*

⁹⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 608-611.

rozumí přijetí cizí osoby za vlastní“.⁹⁹ Osvojení představuje zajištění stálého a harmonického domova a vychází z toho, že osvojením vznikají vztahy nové a původní rodinné vztahy zanikají zcela, nebo zčásti, neboť osvojitel má vůči dítěti nově postavení rodiče. Uvedená definice není přesná. Nejvyšší soud zdůraznil, že osvojení je přijetí osoby, jež není potomkem osvojitele, za jeho potomka, přičemž jde o **vytvoření fikce rodičovství**.¹⁰⁰ Obecně lze říci, že osvojení, forma náhradní rodinné péče, je právně nejdokonalejší přijetí cizího dítěte do rodiny jako dítěte vlastního. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský.

Ustanovení § 795 OZ zakotvilo základní předpoklady, které musí být splněny, aby soud mohl o osvojení rozhodnout. Velmi důležitý je vztah mezi osvojencem a osvojitelem, kdy osvojení musí být vždy v zájmu dítěte. Podle občanského zákoníku rozhoduje o osvojení soud konstitutivním rozhodnutím. Řízení může být zahájeno i bez návrhu či na návrh budoucího osvojitele. Na základě ustanovení § 797 OZ se na základě rozhodnutí soudu o osvojení osvojitel, popřípadě osvojitelé zapíše do matriky jako rodič, popřípadě rodiče dítěte.¹⁰¹

Jak již bylo zmíněno, existuje **přímé a nepřímé osvojení**. Jako přímé osvojení je označována přímá adopce. Jedná se o situaci, kdy do adopčního procesu nevstupuje zprostředkovatel, ale sami rodiče nebo jiný zákonný zástupce dítěte. Oproti tomu nepřímé osvojení je zajišťováno zprostředkovaně. V České republice **se upřednostňuje** zprostředkované osvojení **orgány exekutivy**. Zákon o sociálně právní ochraně dětí¹⁰² dokonce vložil zákaz zprostředkování osvojení jinými právníckými nebo fyzickými osobami. Platí tedy, že dohodnout přímou adopci je možné jen mezi biologickými rodiči a osvojiteli, kteří se navzájem znají. Na uvedené navazuje ustanovení § 798 OZ, který zakotvuje zásadu, že „z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk.“¹⁰³ Z uvedeného je tedy patrné, že stát si nad osvojením ponechává značnou kontrolu a preferuje osvojení zprostředkované. Společně s Kindlem a Rozehnalem

⁹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 558-572.

¹⁰⁰ Nejvyšší soud sp. zn. 30 Cdo 2787/2005 ze dne 7.12.2006

¹⁰¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 576-579.

¹⁰² Zákon č. 359/1999 Sb., o soc. právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 579-581.

si dovoluji považovat toto ustanovení za nešťastně zformulované.¹⁰⁴ Je patrné, že občanský zákoník je obecným právním předpisem, takže zvláštní předpisy mají vůči němu přednost. A proto se ustanovení § 798 nepoužije. Ustanovení § 19a zákona o sociálněprávní ochraně dětí, totiž **zprostředkované osvojení nepřipouští**.¹⁰⁵ Uvedené lze dohledat i v judikatuře soudů, když městský soud v Praze konstatoval, že „*se zprostředkovaní osvojení neprovádí, jestliže rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitém osvojitelům, nikoliv jestliže teprve zvažují, zda takový souhlas udělí*“.¹⁰⁶

Občanský zákoník vymezuje v ustanovení § 799, jaké jsou požadavky kladené na člověka, aby se mohl stát osvojitelem. Nepochybně se musí jednat o osobu svéprávnou, i když to zde nenalezneme, ale navíc zletilou. **Osvojitel musí dále zaručovat, že bude pro dítě dobrým rodičem.** V judikatuře nalezneme například i podmínku, kdy je nutno zjišťovat zdravotní stav osvojitelů. Konkrétně tehdejší Nejvyšší soud konstatuje, že „*lékařské vyšetření osvojence a osvojitelů (§ 70 zák. o rod.), na jehož podkladě soud zjišťuje, zda se jejich zdravotní stav nepříčí účelu osvojení, musí odpovídat zákonnému předpokladu podle ustanovení § 154 odst. 1 o. s. ř., že pro rozsudek je rozhodující stav v době jeho vyhlášení*“.¹⁰⁷

Občanský zákoník preferuje, aby se osvojiteli stali manželé, případně aspoň jeden z nich. Uvedené je zakotveno i v článku 6 odst. 1 Evropské úmluvy o osvojení, která stanovuje pravidlo, že osvojení bude povoleno v případech, že osvojiteli budou dvě osoby žijící v manželském svazku. Výjimku z tohoto pravidla potvrzuje i judikatura, která dospěla k názoru, že takovými **osvojiteli nemohou být prarodiče dítěte**, protože osvojení brání příbuzenský vztah mezi osvojencem a osvojitelem.¹⁰⁸ Judikatura **vyloučila osvojení partnerem rodiče, který však není jeho manželem**.¹⁰⁹ „*Právní úprava, která de facto znemožňuje osvojení dítěte druhým rodičem u nesezdaných párů, není v rozporu s článkem 10 odst. 2 Listiny ani s článkem 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Toto omezení je*

¹⁰⁴ KINDL, Milan. *Občanský zákoník: praktický komentář*. s. 515.

¹⁰⁵ NOVOTNÁ, V., E. BURDOVÁ a J. RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. s. 129-130.

¹⁰⁶ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 22. 4. 2011, sp. zn. 9 Ca 432/2008

¹⁰⁷ Nejvyšší soud České socialistické republiky, 1 Cz 47/75 ze dne 25. 4. 1975

¹⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 CDo 2787/2005 nebo sp. zn. 30 Cdo 187/2015

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 10/2015 ze dne 19.11. 2015

dostatečně odůvodněno předpokladem vyšší míry stability manželských párů a zejména lepším zajištěním poměrů dítěte. ¹¹⁰

V případě, že se stanou osvojiteli oba manželé, podávají návrh společně.

Judikatura Ústavního soudu vychází ze skutečnosti, že **neexistuje základní právo na osvojení dítěte**, a to na ústavní úrovni a ani na úrovni mezinárodních závazků České republiky. Současně však soud akceptuje značnou volnost zákonodárce při úpravě vztahů mezi stejnopohlavními partnery. ¹¹¹ „*Upřednostnění právě této formy vzájemného soužití považuje rovněž Ústavní soud za plně ústavně konformní, neboť odpovídá podstatě institutu manželství coby nejtěsnější formy soužití dvou osob různého pohlaví, k němuž dochází na základě jejich svobodného rozhodnutí a s nímž je spojena nejen řada práv, nýbrž také povinností. Tím se manželství zásadně odlišuje od jiných forem vzájemného soužití, a proto také právě institut manželství dává a priori největší předpoklad pro naplnění účelu osvojení. Možnost osvojení „jinou“ osobou, tedy zjevně i osobou osaměle žijící, představuje výjimku z tohoto pravidla, kdy musí být dány jednoznačné záruky, že tato osoba je schopna dítěti nabídnout odpovídající podmínky pro jeho rozvoj a uspokojování potřeb.*“ ¹¹² V daném případě zákonodárce v občanském zákoníku připustil osvojení dítěte i jedincem, který nežije v manželském svazku, a nestanovil ani žádné omezení v tom, zda se jedná o osobu heterosexuální či homosexuální orientace. Na straně druhé však § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, zakazuje, aby tento jedinec žil v registrovaném partnerství. Výsledkem je proto stav, kdy napadená zákonná úprava jednoznačně povyšuje formální právní stav (tzn. registrované partnerství) nad stav faktický, a to bez jakéhokoliv racionálního opodstatnění. ¹¹³

Dle ustanovení § 802 OZ lze osvojit nezletilé dítě, které nenabylo svéprávnosti. Občanský zákoník tedy váže osvojení na nezletilost. Kromě toho, že musí jít o dítě, nesmí být osvojenec svéprávný. Pokud je osoba mladší 18 let plně svéprávná (emancipací, přiznáním svéprávnosti), nemůže být již osvojena. Občanský zákoník dovozuje osvojení

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 10/2015 ze dne 19.11. 2015

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. PL. ÚS 7/2015

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. PL. ÚS 7/2015

zletilého, avšak jen v případě, že to neodporuje dobrým mravům.¹¹⁴ Občanský zákoník dále vyžaduje, aby mezi osvojencem a osvojitelem byl přiměřený věkový rozdíl, přičemž se za tento rozdíl považuje minimálně 16 let. V případě menšího věkového rozdílu soud rozhodne o osvojení v případě splnění dvou kumulativních podmínek – **osvojení musí být v zájmu dítěte** a musí souhlasit opatrovník, který dítě zastupuje v řízení o osvojení. Horní věková hranice stanovena není. V rozsudku Nejvyššího soudu nalezneme věkový rozdíl bezmála 50 let, který lze považovat na hranici přiměřenosti.¹¹⁵ **Osvojení je vyloučeno u osob v přímé linii a mezi sourozenci.** To neplatí v případě náhradního mateřství.¹¹⁶

V rozsudku Nejvyššího soudu je zakázáno osvojení mezi prarodiči „osvojení brání vztah prarodičů a vnuků“.¹¹⁷ V jiném rozsudku soud konstatoval, že „smyslem osvojení je založit mezi osvojitelem a nezletilým nový kvalitní příbuzenský vztah obdobný blízkému pokrevnímu vztahu (mezi rodiči a dítětem). V daném případě však již mezi nezletilým a prarodiči vřelý blízký příbuzenský vztah existuje a poskytuje nezletilému naplnění i jeho citových potřeb. Zaměňovat tento vztah za vztah navrhovaný prarodiči by prakticky nepřineslo nezletilému nic nového a navrhovaný vztah by byl pouze pro jeho orientaci v rodinných vztazích matoucím. Navíc není splněna zákonná podmínka přiměřeného věkového rozdílu mezi nezletilým a uvedené osoby v příbuzenském poměru, který by byl v rozporu se vztahem založeným osvojením. Nebylo by ani ku prospěchu dítěte, kdyby v důsledku osvojení mělo dojít k záměně již existujících příbuzenských vztahů, jak je tomu především v případě, kdyby se prarodiče dítěte stali jeho rodiči.“¹¹⁸

Překážku příbuzenství mezi osvojitelem a osvojencem lze řadit mezi tradiční podmínky osvojení, jejíž původ sahá až do práva římského. Překážka příbuzenství je zakotvena do ustanovení občanského zákoníku. Je normováno, že osoby jsou příbuzné v linii přímé, pochází-li jedna od druhé. Z toho plyne, že jde o vztahy mezi předky a potomky.

¹¹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 693-697.

¹¹⁵ Nejvyšší soud, 30 Cdo 187/2015, ze dne 11. 2. 2015

¹¹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 596-597.

¹¹⁷ Nejvyšší soud, 30 Cdo 2787/2005, ze dne 7. 12. 2006

¹¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2008 sp. zn. 30 Cdo 1591/2008

Vztahy, které **vznikají mezi osvojitelem a osvojencem, současně zanikají mezi dítětem a rodičem**. Jde tedy o mimořádný zásah do těchto práv. O osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, popřípadě manžela osvojitele.¹¹⁹ Souhlas musí být osobní anebo souhlas, který jménem dítěte udělí opatrovník. Osobní souhlas je nutný, jde-li o dítě jež dosáhlo nejméně věku 12 let a musí být učiněn u soudu. Výjimka platí u dítěte, které sice dosáhlo požadovaného věku, ale není mravně a rozumově vyspělé. Dle ustanovení § 808 OZ může být souhlas s osvojením odvolán až do rozhodnutí o osvojení. **K osvojení je dále třeba souhlas rodičů**, který je dáván osobním prohlášením vůči soudu.¹²⁰ Tento souhlas musí vyhovovat všem náležitostem, které občanský zákoník klade na právní úkony. Souhlas musí dát před soudem osobně, výslovně a určitě. Musí být učiněn se zřetelem k osobě osvojitele, musí se týkat konkrétního osvojení.¹²¹ **Rodiče mohou dát souhlas s osvojením dítěte buď ve vztahu ke komukoli, nebo ke konkrétní osobě**. Dle ustanovení § 816 pozbyde souhlas rodičů účinnosti v případě, že nedojde k osvojení do šesti let, kdy byl souhlas dán. Dle § 817 jde tento souhlas rovněž odvolat bez udání důvodů do tří měsíců od tohoto udělení.

Na základě ustanovení § 818 odst. 1 OZ není souhlasu třeba a) byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení, b) není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout, nebo c) se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti.¹²² **K osvojení není třeba souhlasu rodiče, který nemá o dítě zájem.**¹²³

Judikatura upřesňuje *„závěr, zda nezletilá matka o dítě neprojevovala žádný zájem, podléhá hodnocení celkového kontextu životní situace matky. Je přitom třeba vzít v úvahu veškeré okolnosti nasvědčující tomu, že projevy matky nesvědčí o absolutní absenci citu, zájmu, spoluprožívání, obav o dítě a jeho další osud. I za předpokladu, že by soud dospěl k závěru, že matka zájem o dítě neprojevovala, je třeba v souladu s § 68 odst. 1 písm. b)*

¹¹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 597-600.

¹²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 607-608.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2005 sp. zn. 30 Cdo 415/2005

¹²² KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 623-629.

¹²³ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 629-632.

*zákonu o rodině pečlivě hodnotit, zda jí v tom nebránily závažné překážky. Zejména v případě nezletilého rodiče lze přitom za takové překážky považovat rovněž absenci podpory rodiny ve spojení s nezralostí rodiče a jeho špatným psychickým stavem.“*¹²⁴ Původní zákon o rodině uvedené neupravoval souhlas rodičů, a tak byla tato otázka doplněna judikaturou.

Mezi podmínky osvojení patří rovněž požadavek na osvojitele, aby osvojované dítě bylo v péči osvojitele na jeho náklady i dříve, než je o osvojení rozhodnuto. Tato **před adopční péče** musí trvat dostatečně dlouho, aby bylo přesvědčivě zjištěno, že mezi osvojitelem a osvojencem vytvořil citový poměr. Nyní je stanovena půl roční lhůta této zkušební doby. Horní hranice nastavena není.

Judikaturou je rovněž řešena ochrana dětí orgány OSPOD. Osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí mohou vykonávat sociálně-právní ochranu dětí pouze na základě a v rozsahu svého pověření, který je explicitně vymezen zákonem (§ 48 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).¹²⁵

Jestliže pověřená osoba zajistí seznámení rodičů, byť nenarozeného dítěte, které má být podle záměru rodičů nabídnuto k osvojení, s potenciálními budoucími osvojiteli, pak se **jedná o porušení zákazu zprostředkování osvojení**, které je zákonem sankcionováno jako jiný správní delikt [§ 19 odst. 2, § 59f odst. 2 písm. b) a odst. 3 citovaného zákona ve znění účinném od 1. 6. 2006].¹²⁶

Na osobu osvojitele jsou kladeny vysoké nároky. V původním zákonu byla zakotvena domněnka, že osvojitel musí dát záruku, že osvojení bude ku prospěchu dítěte. V ustanovení § 795 OZ je zakotvena podmínka obecného požadavku na soulad osvojení s nejlepším zájmem dítěte. Dle ustanovení § 799 OZ musí osoba, která se chce stát osvojitelem zaručovat, že bude dobrým rodičem. Pokud jde o osobní vlastnosti osvojitele, měly by být především vyloučeny všechny osoby vykazující patologické rysy (závislosti na návykových látkách, sklony k agresivitě, patologické hráčství apod.). Matějček uvádí, že je třeba zajistit jemnější rozbor jejich osobnosti.¹²⁷ Ten může zahrnovat zjišťování osobních postojů, názorů a hodnot budoucího osvojitele. Budoucí osvojitel by měl zajistit

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 21 Cdo 1432/2014

¹²⁵ NOVOTNÁ, V., E. BURDOVÁ a J. RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. s. 394-398.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 5. 2012, čj. 3 Ads 144/2011-163

¹²⁷ Matějček in VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. s. 178.

stabilní, láskyplné a harmonické zázemí. Být empatický k potřebám dítěte, tolerantní, laskavý a otevřený.¹²⁸ Velmi významným faktorem je i kvalita manželského života.

V případě **zrušení osvojení** je třeba zmínit, že na rozdíl od jiných aspektů adopčního poměru je nová úprava zdánlivě přísnější. Starší úprava vycházela z toho, že před dosažením zletilosti osvojence lze osvojení zrušit ze závažných důvodů pouze rozhodnutím soudního nebo správního orgánu, a to pouze tehdy, je-li zrušení osvojení z tohoto důvodu povoleno zákonem. Dle současné úpravy **lze osvojení zrušit pro rozpor se zákonem**. Zkracován na svém právu je zde osvojenec. Vzhledem k povaze adopčního aktu by mělo platit dále, co zákon o osvojení stanovil v § 7 odst. 1, totiž že **dohodou všech účastníků** právního poměru založeného osvojením **může tento poměr být opět zrušen**. Platí zde procesní pravidlo dle § 840 odst. 2 občanského zákoníku, podle něhož osvojení nelze zrušit po uplynutí tří let od osvojení. Toto ustanovení je korigováno odstavcem dva, kdy neplatí, je-li osvojení v rozporu se zákonem.¹²⁹

Jednoznačně lze říci, že přijetím nového občanského zákoníku došlo k posílení postavení přirozené rodiny a samotného dítěte. V souladu s mezinárodními prvky je akcentován zájem dítěte na odpovídající péči, kterou se primárně rozumí přirozená péče rodičů. Pokud se rodiče nemohou starat, preferuje úprava další příbuzné před osvojením. Mimo jakoukoliv pochybnost je postaveno, že právo rodiče dát souhlas k osvojení je nejen osobním právem rodiče stojící mimo kategorii rodičovské odpovědnosti. **Dítěti** je rovněž určena aktivnější role – **souhlasem k osvojení**.

O osvojení rozhoduje soud a představuje vyvrcholení celého souhrnného řízení. Princip, že o osvojení rozhoduje pouze vnitrostátně určený soud – orgán veřejné moci, plně koresponduje s ústavním pořádkem¹³⁰ a mezinárodními závazky.

Osvojením se na nezletilého nahlíží, jako by byl dítětem osvojitele, a to se všemi důsledky. Jde o příbuzenství v první linii, osvojitel se dostává do postavení rodiče. Zákonodárce zde zakotvuje rodičovskou odpovědnost. Z povahy věci je však zřejmé, že

¹²⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. s. 21.

¹²⁹ KRÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. s. 49.

¹³⁰ Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. s. 892-935.

osvojitelé mají svá práva osobní povahy, která jinak mají k dítěti rodiče, především právo dítěte na jméno, nezletilý získává osvojením i příjmení osvojitelů apod.¹³¹

Rodičovská odpovědnost, která vzniká osvojiteli, je stejná rozsahem jako rozsah rodičovské odpovědnosti, která vznikne biologickým narozením dítěte. Oproti biologickému rodiči je osvojitel povinen pečovat o dítě, o jeho zdraví, o tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, dítě zastupuje, určuje místo trvalého bydliště, spravuje jeho jmění, zajišťuje jeho výchovu i vzdělání a udržuje s ním osobní styk. Výchovu dítěte zajišťuje osvojitel osobně.

3.4.2.5 Osvojení zletilého

U osvojení zletilého rozlišujeme dva základní typy. V prvé řadě se jedná o osvojení zletilého, se kterým jako s nezletilým žili osvojitelé ve vztahu obdobném vztahu rodičů s dítětem, ale z nějakého důvodu toto dítě nestihli osvojit, a zároveň je věk osvojovaného blízký věku nezletilého. Do této skupiny řadíme i **osvojení sourozenecké skupiny**. Institut osvojení zletilého nastupuje např. tam, kde se primárně osvojuje nezletilý, který je současně biologickým sourozencem zletilého a tyto osoby by od sebe byli následně odděleny. Druhou skupinou je pak osvojení zletilého, který jako nezletilý s osvojitelem ve vztahu obdobnému dítěti s rodičem nežil, neb od této skutečnosti uplynula podstatně dlouhá doba.¹³²

Základní podmínkou pro osvojení zletilého je osvojení, které musí být v **souladu s dobrými mravy**. Procesní zvláštností je to, že budoucí osvojitel a budoucí osvojenec podávají společný návrh na osvojení.

Můžeme říci, že četnost osvojení zletilého v letech 2014 až 2016 ukazuje, že v našem právním řádu tento institut před rokem 2014 jednoznačně chyběl.

Ustanovení § 847 odst. 1 OZ „*Zletilého lze osvojit, jestliže a) přirozený sourozenec osvojovaného byl osvojen tímž osvojitelem, b) v době podání návrhu na osvojení byl osvojovaný nezletilý, c) osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti nebo d) osvojitel hodlá osvojit dítě svého manžela*“¹³³.

¹³¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 675-677.

¹³² MELZER, Filip a Petr TĚGL. *Občanský zákoník: velký komentář*.s.1285.

¹³³ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 697-705.

Výčet podmínek je taxativní, musí být splněna aspoň některá z nich. Smyslem osvojení je **zachování rodinných vazeb**. K uvedenému se váže faktor běhu času a tato podmínka zpravidla nebude dána, pokud je péče o osvojovaného v době jeho zletilosti. Rozhodným obdobím je tedy doba mezi počátkem péče o osvojovaného jako o vlastního a okamžikem rozhodování o návrhu na osvojení zletilého.

Ustanovení § 848 odst. OZ „*Není-li to na újmu důležitých zájmů potomků osvojitele nebo potomků osvojovaného, lze osvojit zletilého výjimečně také z důvodů hodných zvláštního zřetele, pokud to je přínosné pro osvojitele a osvojence navzájem, nebo v odůvodněných případech alespoň pro jednoho z nich.*“¹³⁴

V uvedeném je akcentována jiná skupina subjektů a jiný druh zájmu. Obdobně jako u předcházejícího ustanovení lze vidět konstrukci dvou podmínek osvojení:

- Pozitivní podmínky osvojení (důvod hodný zvláštního zřetele a současně přínos alespoň pro osvojovaného,
- Negativní podmínky osvojení (zájmy potomků osvojitele)
- Vymezení aplikačního rozsahu

K výše uvedenému přistupuje korektiv dobrých mravů. OZ si klade zákonnou podmínku nerozporu osvojení zletilého s dobrými mravy.

3.4.2.6 Ústavní výchova

Ústavní výchova představuje pomoc dítěti a jeho rodině v situaci, kterou vymezuje zákon. Může plnit různé funkce ve vazbě na důvody dané zákonem. Ústavní výchovu upravuje občanský zákoník v ustanovení § 971-975.

Ústavní výchovu nařizuje soud, pokud dříve učiněná opatření nevedla k nápravě.¹³⁵ Může jít o opatření uložená podle občanského zákoníku¹³⁶ nebo dle zvláštního zákona.¹³⁷ Umístění dítěte do ústavní výchovy by mělo představovat poslední možné řešení. Jde o vygradování zásahů státních orgánů do vztahů rodičů a dětí. Svěření dítěte do ústavní

¹³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 706-711.

¹³⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 1161-1176.

¹³⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 1054-1061.

¹³⁷ NOVOTNÁ, V., E. BURDOVÁ a J. RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. s. 80-88.

výchovy představuje **velmi závažný zásah do rodičovských práv**. Fakticky se jedná o omezení výkonu povinností a práv rodičů vyplývajících z rodičovské odpovědnosti. Při zvažování zásahů musí být kladen důraz na to, zda zvolený prostředek je účinný pro nejlepší ochranu dítěte.¹³⁸

Soud však může v krajních případech nařídit ústavní výchovu i bez předchozích mírnějších zásahů do vztahu mezi rodiči a dítětem.¹³⁹ Soud přezkoumává nejméně jednou za půl roku, zda trvají důvody pro nařízení ústavní výchovy. Ústavní výchova lze nařídit na tři roky, ve výjimečných případech ji lze prodloužit.

Kompletní **úprava ústavní výchovy je roztržštěná**, jednak s ohledem na právní úpravu, jednak s ohledem na působnost jednotlivých ministerstev.

Ústavní výchova dětí narozených do tří let věku, je vykonávána v dětských zdravotnických domovech. Tato zařízení jsou v kompetenci ministerstva zdravotnictví.

Výkon ústavní výchovy dětí od tří do osmnácti let je svěřen školským zařízením, mezi které patří diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Spadající do gesce ministerstva školství.

Třetím typem ústavů, které tentokrát spadají pod ministerstvo práce a sociálních věcí, jsou zařízení sociálních služeb, které poskytují domovy pro osoby se zdravotním postižením, kde může být vykonávána ústavní výchova dětí tělesně a mentálně postižených.

Do resortu ministerstva práce a sociálních věcí dále řadíme zařízení pro děti, které vyžadují okamžitou pomoc.

Skutečnost, zda lze péči o dítě zajistit jinou než ústavní péčí, musí soud zkoumat jednak před nařízením ústavní výchovy, ale také v průběhu. Soud musí zkoumat alternativy, které by mohly vést ke zrušení ústavní výchovy. Soud má na základě zákona **povinnost nejpozději každých 6 měsíců zkoumat**, zda není možné zajistit náhradní rodinnou péči.¹⁴⁰ Dále pak jednou za tři roky prodlužovat dobu trvání ústavní výchovy.¹⁴¹

¹³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 292.

¹³⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 1161-1179.

¹⁴⁰ Tamtéž

¹⁴¹ Tamtéž

4 Vlastní práce

Praktická část práce se zaměřuje na **zhodnocení fungování stávající legislativní úpravy** ohledně institutu náhradní rodinné péče. Předpokládá se, že legislativní úprava ovlivňuje celý systém náhradní rodinné péče, a tedy aktuální stav je výrazně ovlivněn tím, jaké přináší důsledky, práva a povinnosti nejen pěstounům, ale také orgánům veřejné správy.

Hlavním cílem praktické části je identifikovat obtíže, se kterými se osoby vykonávající náhradní rodinnou péči setkávají a navrhnout mechanismy, které by jim tyto obtíže pomohly překonat.

Díličními cíli zpracování praktické části jsou následující body:

- Zhodnocení efektivnosti systému dávek v náhradní rodinné péči podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.
- Zhodnocení přiměřenosti příspěvků a dávek pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.
- Zhodnocení vývojového posunu náhradní rodinné péče v České republice.
- Sestavení návrhu na optimalizaci náhradní rodinné péče v České republice.

Hodnocení je provedeno v závěru praktické části, a to na základě sběru primárních a sekundárních dat, které se k problematice vztahují.

Naplnění díličního cíle zhodnocení efektivnosti systému dávek v náhradní rodinné péči podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, bude posouzeno na základě kritérií v podobě:

- Hodnocení významu dávek pro pěstouny z hlediska krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin (dle zákona je hlavním smyslem dávek především tento cíl, a tedy bude zkoumáno jeho naplnění). Informace ke zhodnocení by se mělo podařit získat prostřednictvím sběru primárních a sekundárních dat.
- Trend ve vývoji dávek pěstounské péče dle sekundárních informací (zvyšující se objem dávek pro pěstounskou péči znamená zlepšování situace, snižující se objem dávek zhoršení situace). K tomuto zhodnocení poslouží časové řady o vývoji výdajů na tento institut.

Naplnění dílčího cíle v podobě vyhodnocení přiměřenosti příspěvků a dávek pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, bude posouzeno s využitím kritérií:

- Hodnocení dostatečnosti/nedostatečnosti odměn ze strany pěstounů, a to na základě primárního sběru dat a sekundárních informací.
- Motivace k pěstounské péči u pěstounů v závislosti na výši příspěvků a dávek dle primárního sběru dat a sekundárních informací.

Třetí dílčí cíl v podobě zhodnocení vývojového posunu náhradní rodinné péče v České republice bude proveden prostřednictvím časových řad a statistických informací, které se týkají této oblasti. Bude sledován trend vývoje, případně i rozdíl ve vývoji před a po roce 2012, kdy došlo k legislativní změně v této oblasti.

Na základě těchto informací pak dojde k sestavení návrhu na optimalizaci náhradní rodinné péče v České republice, což je dalším dílčím cílem v rámci této práce.

4.1 Sekundární sběr dat

Následující část textu představuje poznatky získané prostřednictvím sekundárního sběru dat. Pro naplnění cílů praktické části je využito statistických informací, dále empirických studií, informací od Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Českého statistického úřadu. Tyto informace jsou přílohou práce (přílohy č. 1-4).

4.1.1 Analýzy a empirické studie sekundárního charakteru o efektivitě pěstounské péče

V České republice aktuálně **panuje nedostatek pěstounů** (stav v roce 2020), kdy za posledních šest let dochází k **dramatickému propadu zájmu o pěstounství**. Klesá zejména počet dlouhodobých pěstounů. Negativně to potom dopadá zejména na děti, které následně končí v ústavech, na místo v náhradní rodinné péči (zejména je problematické, že každé čtvrté dítě v ústavu je mladší čtyř let). Příčin tohoto stavu je samozřejmě několik. Za prvé, lze hovořit o image, kterou mají pěstouni v očích větší části veřejnosti. Jejich pozice je nesnadná, jak popisuje Markéta Novotná, pěstounka a členka Asociace náhradních

rodin¹⁴², tak „*Pro širokou veřejnost jsme ti, kdo si jen hrají s dětmi, jsme doma a bereme za to podporu od státu.*“¹⁴³

Za druhé, může být důvodem problematický přístup sociálních pracovníků OSPODu, kteří ne vždy preferují umístění dětí do náhradní rodiny, nebo po umístění dítěte do dětského domova nepracují na možnosti návratu do vlastní rodiny nebo náhradní rodinné péče. To pak zároveň vede k úbytku krátkodobých pěstounů, protože není nutná rychlá pomoc dítěti odebranému z rodiny, směřuje do ústavu.

Za třetí důvod, který vyplynul z anketního šetření, lze označit přístup úřadů. Ať už se jedná o výše zmíněný OSPOD, krajský úřad, soud či doprovodnou organizaci. Zkušenosti pěstounů hovoří o **laxnosti úřadů, nezájem o spolupráci s pěstounem**, tedy v podstatě i nezájem o dítě. Systém není nastaven tak, že by pěstoun byl potřeba, stát byl rád, že je k dispozici, že má kompetence k pěstounské péči. Na pěstouna se pohlíží jako na osobu, která si žádá o dávky.

Čtvrtý problém, který ztěžuje činnost náhradní rodinné péče, je pak právě legislativa a její vymáhání. **Aktuální legislativa vytváří přílišnou byrokracii** a navíc je zřetelná odlišná praxe jednotlivých úřadů i soudů.

Za páté, lze hovořit o **nedostatečné profesionalizaci pěstounské péče**, zejména z hlediska odměn, které část pěstounů odrazují od dalšího zájmu v poskytování pěstounské péče. „*Nízká výše odměny někdy neumožňuje, aby věnoval pěstoun dostatek času dítěti, a to přináší mnohdy komplikace. Zejména pak v případě dětí s psychickými traumaty či zdravotními problémy vyžadující 24 hodinovou péči.*“¹⁴⁴

Jako šestý nedostatek lze označit stav, kdy je **rozvoj pěstounské péče** omezen i tím, že je **rozdroben mezi tři resorty**. Kojenecké ústavy zřizuje ministerstvo zdravotnictví, ústavní péči ministerstvo školství, pěstounství zase resort práce a sociálních věcí.¹⁴⁵

¹⁴² **Aliance náhradních rodin** - nezisková organizace zastřešující pěstouny a náhradní rodiče. Podílí se na některých legislativních změnách, oslovuje jednotlivé politické strany, poslance a senátory. Jedná s MPSV s cílem zlepšovat podmínky v NRP. Mapuje celostátní problémy v NRP a přes krajské skupiny jedná i s KÚ.

¹⁴³ NOVOTNÁ, Markéta, pěstounka, členka Aliance náhradních rodin [řízený rozhovor, příloha č. 7 této práce]. Mladá Boleslav, 26.03.2021

¹⁴⁴ ŠVEJNAROVÁ, Dana, pěstounka [řízený rozhovor, příloha č. 8 této práce]. Mladá Boleslav, 26.03.2021

¹⁴⁵ NOVOTNÁ, Markéta, pěstounka, členka Aliance náhradních rodin [řízený rozhovor, příloha č. 7 této práce]. Mladá Boleslav, 26.03.2021

Z tohoto přehledu základních problémů vyplývá, že **institut náhradní rodinné péče čelí řadě různých problémů a jeho pozice v České republice není příliš dobrá**. Existenci těchto problémů pak potvrzují i další sekundární zdroje.

Například analýza současného stavu pěstounské péče v Moravskoslezském kraji, kterou provedl SOCIOFAKTOR¹⁴⁶ ve spolupráci s krajským úřadem a orgánem sociálně právní ochrany dětí se zabývala i identifikací příčin, které vedou k selhání pěstounské péče. Důvody lze identifikovat jak na straně pěstounů (např. neschopnost, neochota řešit problémy s dítětem, zdravotní komplikace), tak na straně dítěte (např. fyzické napadání, krádeže, užívání návykových látek, odmítání pěstounů, touha k návratu k biologickým rodičům), případně se jedná o jejich kombinaci. Problematicky se jeví i intervence biologických rodičů do vztahu mezi dítětem a pěstounem, která zpravidla vede k problémům, a tedy i k možnosti ukončení pěstounské péče.¹⁴⁷ Takovéto nedostatky na straně pěstounů a dětí mohou být právě důsledkem výše uvedených důvodů, které komplikují výkon pěstounské péče.

Zcela **nedostatečná** je dle Aliance náhradních rodin České republiky i **síť podpůrných služeb pro pěstounskou péči**. Pokud se mají pěstouni plně věnovat svěřeným dětem a působit, primárně, jako psychoterapeutická rodina, tak potřebují dostatečnou podporu, kterou však v České republice aktuálně nemají.¹⁴⁸

Co tedy udělat, aby se zájem o pěstounství zvýšil? „*Dle mého názoru, který se shoduje s názory mnoha odborníků by zcela jistě pomohlo navýšení odměn. Dále je potřeba, aby se spustila dlouhodobá mediální kampaň, která by představila a vysvětlila princip pěstounské péče široké veřejnosti.*“¹⁴⁹ Další možností, kterou zmiňuje jedna z dlouhodobých pěstunek je „... *system, který se běžně uplatňuje v západní Evropě. Pěstouni mají specializovaná školení a schválení pro určité věkové skupiny a různé*

¹⁴⁶ **Sociofaktor** - výzkumná a vzdělávací organizace specializovaná na podporu a rozvoj sociálních a dalších služeb. Realizuje společenskovední výzkum (aplikovaný a sociální výzkum, evaluace) a vzdělávání v sociální oblasti.

¹⁴⁷ **MSK**: Analýza současného stavu náhradní rodinné péče v Moravskoslezském kraji. Dostupné z: https://docplayer.cz/29439523-Analyza-soucasneho-stavu-nahradni-rodinne-pece-v-moravskoslezskem-kraji.html#show_full_text.

¹⁴⁸ KREJČÍKOVÁ, B., Vyjádření k současné situaci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Dostupné z: <https://www.anrcr.cz/wp-content/uploads/2021/01/Vyjadreni-k-novele-o-SPOD-1.pdf>.

¹⁴⁹ ŠVEJNAROVÁ, Dana, pěstounka [řízený rozhovor, příloha č. 8 této práce]. Mladá Boleslav, 26.03.2021

lékařské diagnózy. K tomuto je však potřeba mít v evidenci dostatek pěstounů, to nám v České republice zatím pořád chybí... .“¹⁵⁰

Z analýzy potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami vyplývá, že **jen omezenému počtu dětí se specifickými potřebami se daří** v aktuálním systému péče o ohrožené děti **nalézt v případě potřeby řešení formou náhradní rodinné péče**. Podobně je problematická situace u dětí týraných, zneužívaných či zanedbávaných, které jsou umisťované do ústavní péče a v menším množství případů do náhradní rodinné péče. Stejně problémy se objevují i u dětí a mladých lidí s výchovnými problémy. **Ochota** k přijetí takových dětí do pěstounské péče **je ovlivněna nízkou podporou ze strany státu** (z hlediska finanční podpory) vůči psychické náročnosti a nákladovosti péče, a také se míra ochoty výrazně liší v jednotlivých krajích – někde pěstounům zajišťuje obec psychologickou, terapeutickou či jinou formu pomoci. Z další analýzy, kterou na základě požadavků MPSV provedl Institut projektového řízení¹⁵¹ vyplývá, že situace může být zlepšená při přípravě k přijetí dítěte, kdy bude důsledná pozornost zaměřena na předání podrobnějších informací o dětech se specifickými potřebami, včetně jejich projevů a doporučených postupů při zajištění péče o takové děti. Z další analýzy, kterou provedlo Středisko náhradní rodinné péče¹⁵² pod vedením PhDr. Věduny Bubleové¹⁵³ vyplývá, že je nutné zajistit možnost systematického sledování průchodu dítěte systémem.¹⁵⁴

Jak dále popisuje Aliance náhradních rodin, tak na začátku roku 2021 přetrvávala **velmi negativní situace v oblasti institutu přechodné i dlouhodobé pěstounské péče** v České republice: „*Od několika desítek přechodných pěstounů v krajských skupinách máme avizované ukončení činnosti. Důvodem je velmi nízké finanční ohodnocení, které*

¹⁵⁰ ŠVEJNAROVÁ, Dana, pěstounka [řízený rozhovor, příloha č. 8 této práce]. Mladá Boleslav, 26.03.2021.

¹⁵¹ **Institut projektového řízení** spolupracuje s MPSV a zpracovává pro něj různé analýzy ohledně NRP. Jinak se specializuje na zakázky v oblasti výzkumu, zpracování odborných posudků a studií, tvorby strategií, kvalitativních a kvantitativních výzkumů, prezentací, odborných seminářů. Dále poskytuje služby v oblasti krizového poradenství (konzultace, vypracování krizové analýzy, návrh krizových opatření).

¹⁵² **Středisko náhradní rodinné péče**, spolek, který se od roku 1994 zabývá problematikou dětí, které vyrůstají mimo vlastní rodinu, či jsou v těžké životní situaci. Cílem Střediska NRP je, aby rodinná péče převládla nad péčí ústavní a aby se všestranně rozvíjel a změnil systém náhradní rodinné péče u nás.

¹⁵³ **Socioložka**, která se mnoho let věnuje problematice dětí v náhradní rodinné péči. Působila v několika klinických a výzkumných zařízeních státních i nestátních organizací. Je autorkou a spoluautorkou mnoha publikací, odborných textů, článků, výzkumných zpráv a analýz z oblasti náhradní rodinné péče.

¹⁵⁴ Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/analýza-potreb-pestounskych-rodin-pecujicich-o-deti-se-specifickými-potřebami.pdf>.

přechodné pěstouny dostává čím dál častěji do existenčních potíží. Dalším uváděným důvodem je frustrace z nepružnosti a neefektivnosti celého systému. ¹⁵⁵

Analýzy a empirické studie o pěstounské péči potvrzují, že v této oblasti panuje nepříznivá situace, která je navíc způsobena kombinací různých faktorů, nikoliv vlivem pouze několika málo problémů, které by bylo možné rychlým způsobem vyřešit. **Jde o komplexní a dlouhodobé problémy**, jejich negativní vliv výrazně narušuje efektivní fungování tohoto systému. To mohou potvrzovat i statistické údaje, které tuto problematiku zkoumají. Z tohoto důvodu je v rámci dalšího textu zaměřena pozornost právě na statistické údaje o pěstounské péči v České republice.

4.1.2 Statistické údaje o pěstounské péči v České republice

Dle informací Českého statistického úřadu je zřejmé, že se výdaje na dávky pěstounské péče výrazně zvyšují, a to od roku 2013. Důvodem je legislativní změna v podobě novely zákona o sociálně právní ochraně dětí. Výdaje na odměny pěstounům, dříve tvořící necelou polovinu celkových výdajů na dávky pěstounské péče, tak v současnosti tvoří až 67 % z celkových výdajů. Z absolutního hlediska dosahují celkové výdaje na dávky pěstounské péče v roce 2019 hodnoty 3,9 miliard korun českých, tj. meziroční růst o 3 %. **Výdaje na odměny pěstounů vzrostly meziročně o 100 mil. Kč**, tedy na 2,6 mld. Kč v roce 2019. Výdaje na příspěvek na úhradu potřeb dítěte představoval 1,2 mld. Kč. Příspěvek při převzetí dítěte a při ukončení pěstounské péče spolu s příspěvkem na zakoupení motorového vozidla tvořil 1,3 % celkových výdajů na dávky pěstounské péče, tj. celkově 52 mil. Kč. **Počet dětí v náhradní rodinné péči dosáhl v roce 2019 celkem 20,3 tis. dětí**, výdaje na dávky pěstounské péče v přepočtu na jedno dítě v náhradní rodinné péči představují 193 tis. Kč. ¹⁵⁶

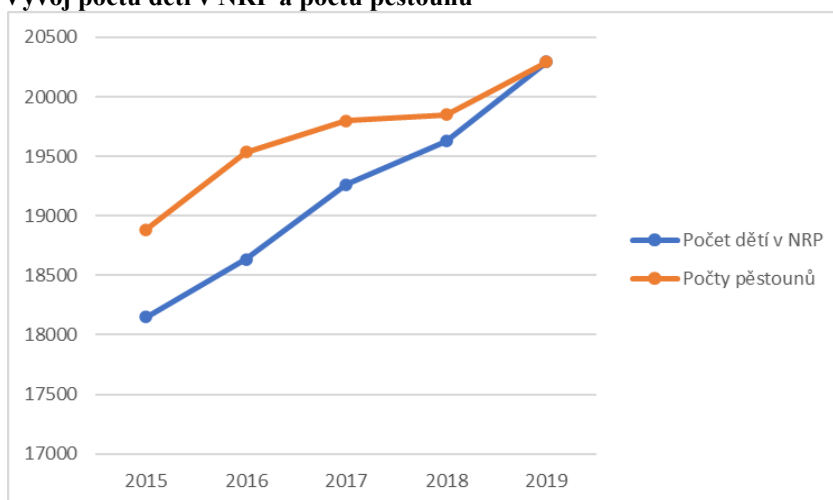
Novela zákona o sociálně právní ochraně dítěte se na počtu pěstounů projevila pozitivním způsobem. Legislativa zlepšila pěstounskou péči, částečně ji zprofesionalizovala a pěstounům poskytla i nová práva a povinnosti. V roce 2010 bylo

¹⁵⁵ KREJČÍKOVÁ, B., Vyjádření k současné situaci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Dostupné z: <https://www.anrcr.cz/wp-content/uploads/2021/01/Vyjadreni-k-novele-o-SPOD-1.pdf>.

¹⁵⁶ ČSÚ: Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/122363204/19002920k3.pdf/30f34ead-ca16-4103-a243-8d08f6a23bfc?version=1.1>.

evidováno 8 504 pěstounů, ale o tři roky později už 11 417 pěstounů. Nicméně, v posledních letech již **k dalšímu dynamickému růstu počtu pěstounů už nedochází**, je patrná stagnace či pokles. Přitom, ročně přichází do ústavní péče cca 1 700 dětí¹⁵⁷, a tedy pro pokrytí této kapacity, by mělo každoročně přibýt minimálně 1 700 pěstounských rodin. Pro dosažení ambiciózního cíle v podobě zrušení kojeneckých ústavů by toto číslo muselo být ještě podstatně vyšší. Jak ukazuje graf číslo 1, **kapacity pěstounů se spíše vyčerpávají**.¹⁵⁸

Graf 1: Vývoj počtu dětí v NRP a počtu pěstounů



Zdroj: vlastní zpracování, MPSV

V tabulce číslo 1 se nachází informace o výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte v roce 2019 (*je-li dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, je výše příspěvku vyšší). Z těchto informací vyplývá, že **výše příspěvku se zvyšuje v závislosti na věku dítěte**. Nejmenší příspěvek čerpají děti do 6 let věku, tj. 4 950 Kč. Nejvyšší příspěvek pak děti ve věku 18 až 26 let, tj. 7 260 Kč. Lze samozřejmě diskutovat o tom, jestli je tato výše příspěvku dostatečná. Sekundární informace naznačují, že toto spíše neplatí. Výše odměny a její přijatelnost je také součástí dalšího zkoumání v rámci této práce.

¹⁵⁷ MPSV: Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí z let 2015-2019. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>.

¹⁵⁸ MPSV: Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí z let 2015-2019. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>.

Tabulka 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte*		
Věk dítěte	Do 6let	4 950 Kč
	6–12 let	6 105 Kč
	12–18 let	6 985 Kč
	18–26 let	7 260 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

V tabulce číslo 2 se nachází informace o odměně pro pěstouna. Odměna závisí na počtu dětí, o které pečuje pěstoun, ale také na tom, jestli je dítě osobou závislou na pomoci, nebo je osoba v evidenci (i v případě, kdy o žádné dítě nepečuje). Za péči o 1 dítě náleží odměna ve výši 12 000 Kč, ale pokud dochází k péči o alespoň 3 děti, tak se jedná o částku 30 000 Kč.

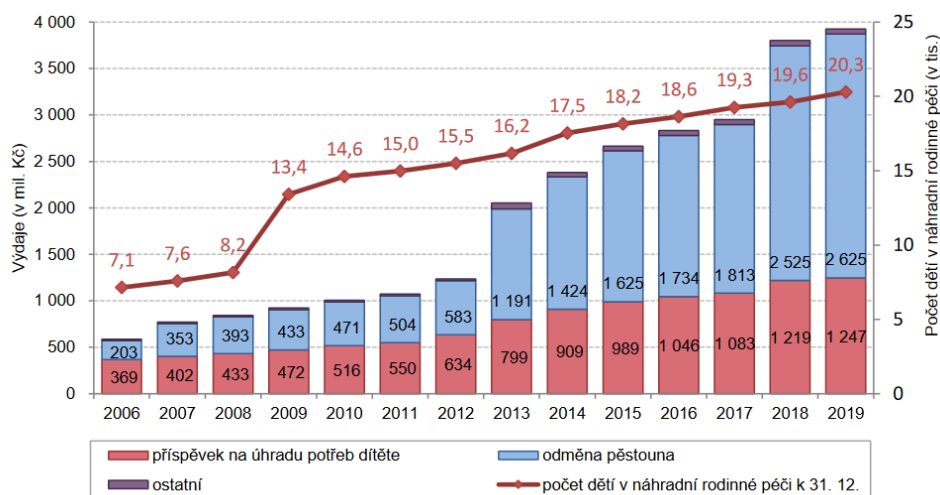
Tabulka 2: Odměna pěstouna

Odměna pěstouna	
Péče o 1 dítě	12 000 Kč
Péče o 2 děti	18 000 Kč
Péče alespoň o 3 děti	30 000 Kč
Péče alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci (ve stupni II, III nebo IV)	
Osoba v evidenci (i v případě, že nepečuje o žádné dítě)	20 000 Kč

Zdroj: vlastní, zpracování, Český statistický úřad

Následující graf číslo 2 charakterizuje vývoj výdajů na dávky pěstounské péče. **Průběžně se zvyšuje jak počet dětí v náhradní rodinné péči, tak i výše příspěvků** či odměny pro pěstouna. Na základě tohoto výsledku lze hovořit o příznivém vývoji, ale otázkou je samozřejmě přiměřenost této odměny ve smyslu dostatečnosti. Růst výdajů a odměn nemusí být dostatečný – to ostatně naznačují i sekundární zdroje.

Graf 2: Vývoj výdajů na dávky pěstounské péče a počet dětí v péči

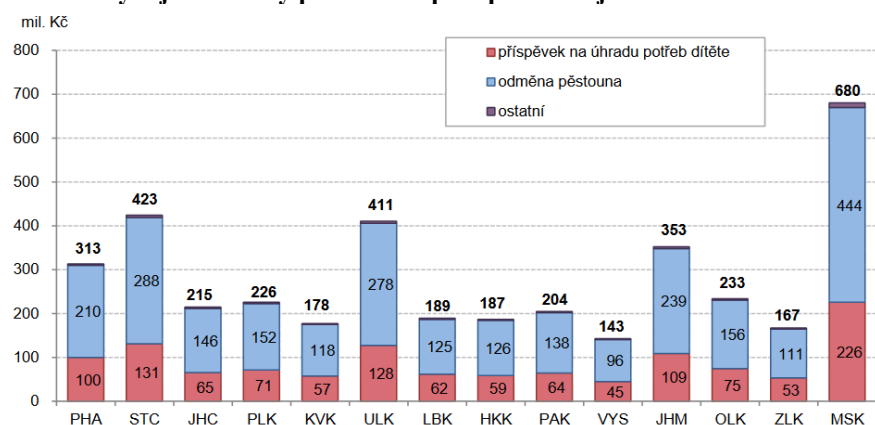


Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

Graf číslo 3 pak poskytuje informace o výdajích na dávky pěstounské péče podle krajů v roce 2019. Největší objem příspěvků na úhradu potřeb dítěte a odměn pěstouna směřuje do Moravskoslezského kraje. Dále Středočeského kraje, Ústeckého kraje, či Jihomoravského kraje. Český statistický úřad k tomuto dodává: „**Výrazně nejvyšší výdaje na dávky pěstounské péče byly již tradičně v Moravskoslezském kraji.** Sociální odbory v tomto kraji evidují 17,5 % ze všech dětí v náhradní rodinné péči v republice (celkem 3,6 tisíce dětí), druhé nejvyšší zastoupení dětí v náhradní rodinné péči je v Ústeckém kraji, 14,2 % (2,9 tisíce dětí). Relativní zastoupení dětí v náhradní rodinné péči (počet dětí v náhradní rodinné péči na 1000 obyvatel daného kraje) bylo v roce 2018 nejvyšší v Ústeckém a Karlovarském kraji.“¹⁵⁹

¹⁵⁹ ČSÚ: Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/122363204/19002920k3.pdf/30f34ead-ca16-4103-a243-8d08f6a23bfc?version=1.1>.

Graf 3: Výdaje na dávky pěstounské péče podle krajů v roce 2019



Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

Český statistický úřad poskytuje i informace o veřejných výdajích na dávky pěstounské péče v České republice.¹⁶⁰ Klíčové informace shrnují následující grafy číslo 4 až 10.

Z grafu číslo 4 je zřejmé, že dochází k růstu výdajů na dávky pěstounské péče v České republice. **Od roku 2005 se výdaje zvyšují více než 8krát**, a tedy pěstounská péče je stále větší výdajovou položkou státního rozpočtu. K výraznějšímu růstu ve výdajích došlo mezi roky 2012 až 2013, což bylo v důsledku legislativní změny. Podobně došlo k výraznějšímu růstu i mezi roky 2017 až 2018.

Graf 4: Výdaje na dávky pěstounské péče v letech 2005-2019

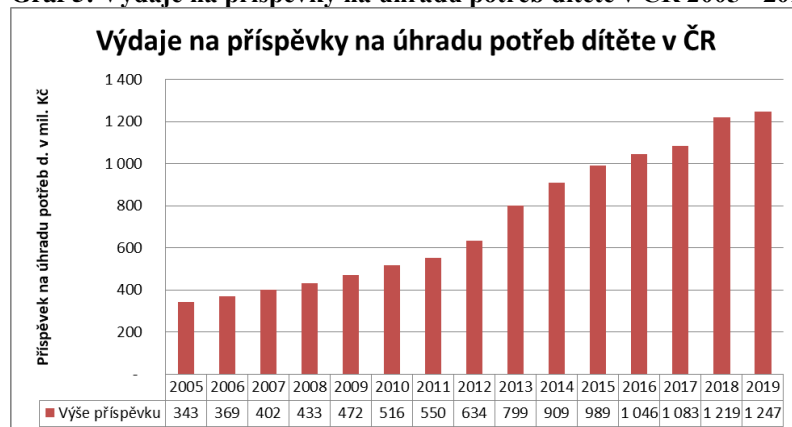


Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

¹⁶⁰ ČSÚ: Výdaje na dávky pěstounské péče (2005-2019). Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/122363204/19002920307.pdf/bd2df9be-64fa-486d-a405-35a2de943cc0?version=1.1>

V rámci dalšího rozboru se lze věnovat i dílčím výdajům souvisejícím s touto rozpočtovou položkou, včetně jejich vývoje. Výdaje na příspěvku na úhradu potřeb dítěte dle informací z grafu číslo 5 také průběžně rostou. Od roku 2005 do roku 2019 **došlo k jejich navýšení z 343 mil. Kč na 1 247 mil. Kč**. I v tomto případě lze mezi lety 2012 až 2013 vyzorovat výraznější nárůst, než v ostatních obdobích.

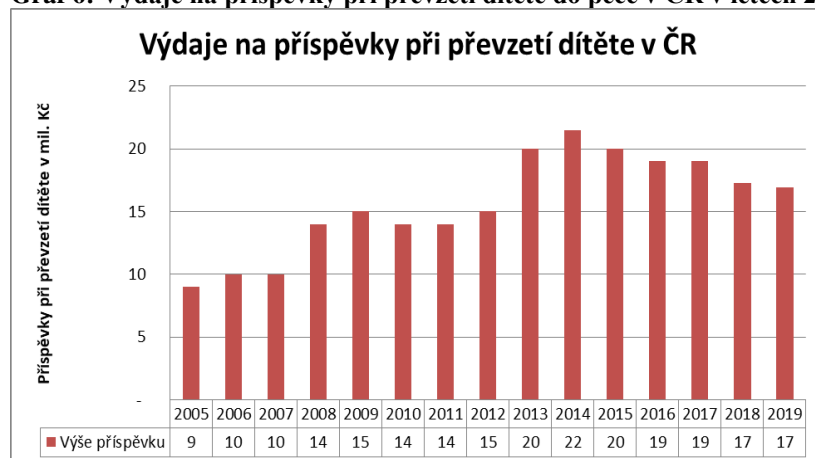
Graf 5: Výdaje na příspěvky na úhradu potřeb dítěte v ČR 2005 - 2019



Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

Vývoj výdajů na příspěvek při převzetí dítěte v České republice (graf číslo 6) měl kolísavější charakter, kdy nedocházelo k průběžnému růstu jako u výše zmíněných ukazatelů. Hodnota těchto výdajů kolísá v rozmezí od 9 mil. Kč do 22 mil. Kč. Z hlediska tohoto objemu se nejedná o významnou výdajovou položku.

Graf 6: Výdaje na příspěvky při převzetí dítěte do péče v ČR v letech 2005-2019



Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

V grafu číslo 7 u výdajů na odměny pěstounů lze v České republice vypočítat průběžný růst této rozpočtové položky. Ve sledovaném období došlo k výraznému nárůstu, protože v roce 2005 byla hodnota na úrovni 112 mil. Kč, ale v roce 2019 se jednalo o 2 625 mil. Kč. Mezi roky 2012 až 2013 položka těchto výdajů vzrostla více než dvojnásobně. Další výraznější růst nastal mezi roky 2017 až 2018.

Graf 7: Výdaje na odměny pěstounů v ČR v letech 2005-2019



Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

Výdaje na příspěvek na zakoupení osobního vozidla (graf číslo 8) nejsou příliš vysoké při komparaci s jinými typy příspěvků. Ve sledovaném období se pohybují v intervalu od 3 mil. Kč do 29 mil. Kč. Jejich objem vzrostl zejména po roce 2012, kdy pravidelně překračují hodnotu 11 mil. Kč, zatímco před tímto rokem byla dosažena maximální hodnota 5 mil. Kč.

Graf 8: Výdaje na příspěvek na zakoupení os. vozu v letech 2005-2019



Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

V rámci dalšího vyhodnocení je v grafu číslo 9 věnována pozornost výdajům na příspěvek při ukončení pěstounské péče, který je vyplácen od roku 2013. Výdaje na tento příspěvek v posledních letech (tj. od roku 2016) v podstatě stagnují. Z hlediska vypláceného objemu se jedná o méně podstatnou formu příspěvku. Tento příspěvek je primárně určen především pro dítě v pěstounské péči a vyplácí se přímo jemu při ukončení pěstounské péče jako startovací dávka v novém samostatném období života.

Graf 9: Výdaje na příspěvek při ukončení pěstounské péče v ČR v letech 2013-2019



Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

Dále jsou v rámci práce představené výdaje na dávky pěstounské péče na 1 dítě v České republice (graf č. 10). **Z hlediska vývoje ukazatele lze hovořit o pozitivním trendu**, kdy se průměrná hodnota výdaje výrazněji zvýšila za sledované období. V posledních dvou letech však spíše stagnuje, a tedy nedochází k jejímu růstu. Stagnace či jen mírný růst je vidět i mezi roky 2013 až 2017. Opět zde platí, že mezi roky 2012 až 2013 došlo k výraznějšímu růstu. I zde také platí, že lze sice hodnotit pozitivně tento růst, ale nelze z tohoto odvodit, jestli je odměna dostatečná či nikoliv.

Graf 10: Výdaje na dávky pěstounské péče na 1 dítě v ČR v letech 2005-2019



Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad

V rámci dalšího zkoumání se lze věnovat počtům dětí, které využívají služeb náhradní rodinné péče. Ministerstvo práce a sociálních věcí ve své statistické ročence informuje o počtu umístěných dětí a mladistvých do náhradní rodinné péče. Informace pak shrnuje následující tabulka číslo 3, z které například vyplývá, že **celkem bylo v roce 2019 umístěno do pěstounské péče 1 722 dětí**, do předpěstounské péče celkem 160 dětí, či do pěstounské péče na přechodnou dobu 703 dětí. Z regionálního hlediska se potvrzuje, že v tomto dominuje zejména Moravskoslezský kraj, Ústecký kraj a Středočeský kraj.¹⁶¹

Tabulka 3: Umístování dětí a mladistvých do náhradní rodinné, ústavní a ochranné péče v roce 2019

Územní jednotka	Počet umístěných dětí							
	do péče budoucích osvojitelů	osvojení	do péče jiných fyzických osob než rodičů	do předpěstounské péče	do pěstounské péče	do pěstounské péče na přechodnou dobu	do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu	do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte a žádosti OSPOD
Hlavní město Praha	25	29	83	13	142	50	65	97
Středočeský kraj	67	43	156	16	191	76	28	110
Jihočeský kraj	29	18	76	13	125	27	53	49
Plzeňský kraj	21	16	76	13	90	29	46	58
Karlovarský kraj	6	9	70	6	85	39	37	19
Ústecký kraj	83	69	249	14	192	47	133	237
Liberecký kraj	22	27	115	8	72	52	11	72
Královéhradecký kraj	12	11	60	5	73	54	10	67
Pardubický kraj	19	16	42	1	61	33	13	44
Kraj Vysočina	13	15	19	7	42	17	13	29
Jihomoravský kraj	32	32	186	24	102	89	46	151
Olomoucký kraj	18	17	61	10	92	27	41	86
Zlínský kraj	9	9	21	9	84	25	18	37
Moravskoslezský kraj	37	30	235	21	371	138	68	214
Celkem ČR	393	341	1 449	160	1 722	703	582	1 270

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo práce a sociálních věcí

¹⁶¹ MPSV: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2019. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/975025/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2019+%281%29.pdf/9da5cc00-7d78-7caa-6bf2-01ecccdeabd7.

V následující tabulce číslo 4 se nachází další informace ze Statistické ročenky Ministerstva práce a sociálních věcí. Jde o údaje o počtu dětí v náhradní rodinné péči (pěstounské péči, osobní péči poručníka či péči jiné fyzické osoby). Informace jsou platné pro rok 2019. **V České republice bylo v roce 2019 v náhradní rodinné péči 20 295 dětí.** Zánik náhradní rodinné péče (bez ohledu na důvod) nastal u 3 037 dětí. Nejčastěji z důvodu nabytí plné svéprávnosti dítěte.¹⁶²

Tabulka 4: Počet dětí v náhradní rodinné péči v roce 2019

Územní jednotka	Počet dětí v náhradní rodinné péči k 31. 12. 2019	z toho se zdravotním postižením	Zánik náhradní rodinné péče ve sledovaném roce						
			z toho dítě odešlo				nabytí plné svéprávnosti dítěte	jiným způsobem	celkem
			k rodičům	do jiné formy náhradní rodinné péče	do osvojení	do ústavního zařízení nebo do ZDVOP			
Hlavní město Praha	1 376	45	22	61	5	19	74	58	239
Středočeský kraj	2 138	67	48	75	19	20	106	48	316
Jihočeský kraj	1 134	40	13	36	1	9	45	33	137
Plzeňský kraj	1 236	40	27	33	3	11	52	40	166
Karlovarský kraj	962	17	29	47	7	11	53	35	182
Ústecký kraj	2 878	102	63	48	12	26	134	64	347
Liberecký kraj	946	25	15	33	15	2	45	30	140
Královéhradecký kraj	999	50	20	35	9	5	56	29	154
Pardubický kraj	884	83	16	36	0	12	55	9	128
Kraj Vysočina	635	47	4	15	5	4	42	12	82
Jihomoravský kraj	1 769	55	39	47	16	20	95	21	238
Olomoucký kraj	1 057	19	23	31	16	13	79	15	177
Zlínský kraj	720	34	10	44	4	10	50	23	141
Moravskoslezský kraj	3 561	72	85	130	27	33	186	129	590
Celkem ČR	20 295	696	414	671	139	195	1 072	546	3 037

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo práce a sociálních věcí

V následující tabulce číslo 5 se nachází informace o vývoji počtu pěstounů, poručníků a jiných pečujících osob v České republice. Počet osob, které mají svěřeno alespoň jedno dítě do náhradní rodinné péče, byl na úrovni 20 295 v roce 2019, kdy v tomto roce ubylo 2 566 těchto osob, ale přibýlo 3 789 osob.¹⁶³

¹⁶² MPSV: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2019. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/975025/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2019+%281%29.pdf/9da5cc00-7d78-7caa-6bf2-01ecccdeabd7.

¹⁶³ MPSV: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2019. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/975025/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2019+%281%29.pdf/9da5cc00-7d78-7caa-6bf2-01ecccdeabd7.

Tabulka 5: Vývoj počtu pěstounů, poručníků a jiných pečujících osob v roce 2019

Územní jednotka	Počet osob, které mají svěřeno alespoň jedno dítě do náhradní rodinné péče*		
	ve sledovaném roce přibylo	ve sledovaném roce ubylo	k 31. 12. 2019
Hlavní město Praha	322	261	1 329
Středočeský kraj	429	227	2 227
Jihočeský kraj	249	133	1 123
Plzeňský kraj	195	115	1 198
Karlovarský kraj	163	162	882
Ústecký kraj	422	285	2 780
Liberecký kraj	165	113	896
Královéhradecký kraj	194	107	1 099
Pardubický kraj	157	121	917
Kraj Vysočina	92	82	649
Jihomoravský kraj	387	201	1 815
Olomoucký kraj	213	147	1 055
Zlínský kraj	138	101	737
Moravskoslezský kraj	663	511	3 588
Celkem ČR	3 789	2 566	20 295

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo práce a sociálních věcí

Statistická ročenka Ministerstva práce a sociálních věcí popisuje i vývoj počtu žádostí o náhradní rodinnou péči v České republice, viz. tabulka číslo 6. V roce 2019 dosáhl počet podaných žádostí o pěstounskou péči celkem 389. K 31. 12. 2019 pak bylo evidováno 452 nevyřízených žádostí.

Tabulka 6: Vývoj počtu žádostí o náhradní rodinnou péči v roce 2019

Územní jednotka	Počet žádostí o osvojení		Počet žádostí o pěstounskou péči	
	podaných ve sledovaném roce	nevyřízených k 31. 12. 2019	podaných ve sledovaném roce	nevyřízených k 31. 12. 2019
Hlavní město Praha	97	97	39	25
Středočeský kraj	74	108	50	54
Jihočeský kraj	34	42	27	24
Plzeňský kraj	37	35	17	10
Karlovarský kraj	7	10	9	8
Ústecký kraj	28	52	28	32
Liberecký kraj	23	25	15	20
Královéhradecký kraj	17	19	22	18
Pardubický kraj	17	25	26	25
Kraj Vysočina	25	36	11	17
Jihomoravský kraj	66	107	41	59
Olomoucký kraj	20	34	13	21
Zlínský kraj	33	48	23	34
Moravskoslezský kraj	47	89	68	105
Celkem ČR	525	727	389	452

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo práce a sociálních věcí

V rámci následující tabulky číslo 7 se nachází informace o nákladech na zdravé dítě v závislosti na formě péče. Z těchto informací je zřejmé, že dlouhodobá pěstounská péče či přechodná pěstounská péče patří skutečně mezi nejméně nákladné varianty náhradní rodinné péče.

Tabulka 7: Náklady na zdravé dítě v závislosti na formě péče

Počet dětí	Dětský domov	Dlouhodobá PP	Kojenecký ústav	Dlouhodobá PP + rodičovská	Přechodný pěstoun
1	45 000,-	25 030,-	65 000,-	35 030,-	35 750,-
2	90 000,-	38 020,-	130 000,-	48 020,-	40 700,-
3	135 000,-	59 050,-	195 000,-	69 050,-	45 650,-

Zdroj: Krejčíková¹⁶⁴

Statistické údaje o pěstounské péči poukazují na to, že například **rostou výdaje** ze státního rozpočtu na tento institut, ale zároveň **nedochází k výraznému růstu počtu pěstounů**. Pro stát je přitom tato péče výhodnější z hlediska nákladů, a také další sekundární zdroje potvrzují, že je vhodnější i pro dítě. Je tedy nutné situaci zlepšit, aby došlo k optimalizaci pěstounské péče v České republice, což lze například úpravou stávající legislativy.

4.1.3 Návrhy ke změně legislativy o pěstounské péči vyplývající z analýz a empirických studií

V současnosti lze v České republice hovořit o takovém stavu náhradní rodinné péče, kdy **zcela absentuje dlouhodobá vize a transformace služeb pro ohrožené děti** ze strany státu, dochází ke špatnému financování a nedostatku investic do této oblasti, což se pak reflektuje dlouhodobými rozpory s principy dobré veřejné správy a legitimních očekávání veškerých dotčených zájmových skupin. Z tohoto důvodu se neustále objevují podněty ke změnám stávajícího přístupu, zejména pak změnám v legislativě. Jedním z nich je Podnět Výboru pro práva dítěte ¹⁶⁵, jehož dva stěžejní body jsou „... *přijmout zásadní legislativní omezení možnosti umísťovat děti do 7 let věku do zařízení kolektivní péče ...*“ a

¹⁶⁴ KREJČÍKOVÁ, B., Vyjádření k současné situaci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Dostupné z: <https://www.anrcr.cz/wp-content/uploads/2021/01/Vyjadreni-k-novele-o-SPOD-1.pdf>.

¹⁶⁵ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE je poradním orgánem a součástí Rady vlády ČR

„... legislativně ukotvit a technicky zajistit postupné snižování kapacity jednotlivých typů zařízení služeb pobytové péče o ohrožené děti ...“¹⁶⁶

Na tento stav a předpoklad pak reagují různé empirické a analytické studie či odborná stanoviska, která navrhuji prostředky a způsoby pro zlepšení aktuální legislativní úpravy.

Například na základě výstupů z analýzy potřeb pěstounské péče jsou prostřednictvím syntézy poznatků navrženy i legislativní změny, které mají vést ke zlepšení zjištěné (resp. současné) situace a k vyřešení identifikovaných problémů.

Jde o následující:¹⁶⁷

- Rozšíření typů náhradní rodinné péče
- Rozvoj nových služeb na podporu výkonu specializované pěstounské péče
- Úprava hmotného zabezpečení specializované pěstounské péče

4.1.3.1 Rozšíření typů náhradní rodinné péče s využitím legislativní změny

V rámci **rozšíření typů náhradní rodinné péče** lze využít například stávající znění § 958 odst. 3 občanského zákoníku, dle kterého stanoví podrobnosti o pěstounské péči na přechodnou dobu zvláštní zákon.¹⁶⁸ Tímto se vytvoří celý systém „specializované“ pěstounské péče na základě pěstounské péče na přechodnou dobu.

Jako další varianta se jeví možnost obdobného (velmi stručného) ustanovení, které uzná existenci profesionální pěstounské péče a odkáže na zvláštní právní předpis.

Další variantou, která nenesou nutnost zásahu do občanského zákoníku, je vytvoření nového typu sociální služby, kdy by zaměstnanci v rodinném prostředí pečovali o děti se specifickými potřebami v rodinném prostředí, bez toho, aby mezi nimi a dítětem vznikl legislativní vztah založený na výkonu rodičovské odpovědnosti. Jako systémové řešení se nabízí tvorba zcela nového institutu profesionální pěstounské péče. Tvorba speciální

¹⁶⁶ VLÁDA ČR: Podnět Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva ze dne 15. ledna 2020k úpravě podmínek pro poskytování pobytových služeb ohroženým dětem, zejména služeb rané péče v kolektivní formě. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-k-nastaveni-vekove-hranice-pro-neumistovani-deti-do-pobytovych-zarizeni-kolektivni-pece.pdf>.

¹⁶⁷ STŘEDISKO NRP: Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/analiza-potreb-pestounskych-rodin-pecujicich-o-deti-se-specifickymi-potrebami.pdf>.

¹⁶⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 1127-1137.

akreditace jednotlivců pro výkon takové péče či umožnění zaměstnávání náhradních rodičů subjekty, které zajišťují podporu výkonu náhradní rodinné péče. Na toto navazuje další doporučení.¹⁶⁹

4.1.3.2 Rozvoj nových služeb na podporu výkonu specializované pěstounské péče s využitím legislativní změny

V tomto případě se jedná o realizaci legislativních změn za účelem zvýšení specializace a částečné profesionalizace pěstounské péče, kdy zároveň vznikne i služba na podporu výkonnosti pěstounské péče (spolu s novými formami náhradní rodinné péče).

K tomuto lze využít už existující systém doprovázejících organizací. Základní okruh služeb musí flexibilně reagovat na potřeby všech skupin náhradních rodičů. Dále musí existovat rozšířený okruh služeb pro profesionální náhradní rodiče – jak definuje následující tabulka číslo 8.¹⁷⁰

Tabulka 8: Rozšířený okruh služeb pro profesionální náhradní rodiče

Specializace	Soukromoprávní institut		Pracovně-právní institut/akreditace
	Příbuzenská pěstounská péče	Soukromoprávní (nepříbuzenská) pěstounská péče	Profesionální pěstounská péče
Odlehčovací pěstounská péče	Ano	Ano	Ano
Krizová pěstounská péče	Ne	Ano	Ano
Sociálně pedagogická péče	Ne	Ne	Ano
Sociálně terapeutická péče	Ne	Ne	ano
(Raná pěstounská péče)	Ano	Ano	Ano
Služby na podporu výkonu náhradní rodinné péče	Základní okruh služeb		Rozšířený okruh pro profesionály
			Základní okruh služeb

Zdroj: vlastní zpracování, Institut projektového řízení¹⁷¹

¹⁶⁹ **STŘEDISKO NRP:** Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/analyza-potreb-pestounskych-rodin-pecujicich-o-deti-se-specifickymi-potrebami.pdf>.

¹⁷⁰ **STŘEDISKO NRP:** Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/analyza-potreb-pestounskych-rodin-pecujicich-o-deti-se-specifickymi-potrebami.pdf>.

¹⁷¹ Tamtéž

4.1.3.3 Úprava hmotného zabezpečení specializované pěstounské péče s využitím legislativní změny

Úprava hmotného zabezpečení specializované pěstounské péče s využitím legislativní změny

Jako další doprovodné opatření se navrhuje úprava hmotného zabezpečení. **Pokud má pěstoun postavení zaměstnance je nutné jej odměňovat platem či úhradou poskytovaných služeb.** Výše odměny za profesionální pěstounské péče by se měla pohybovat minimálně na úrovni průměrného platu. Měla by být diferencována dle náročnosti náhradní rodinné péče.¹⁷²

Souhrnně lze konstatovat, že analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami, navrhuje na základě syntézy následující legislativní opatření a změny, aby se zlepšila úroveň poskytované pěstounské péče:¹⁷³

- Implementace specializace pěstounské péče a její částečná profesionalizace.
- Rozšíření nároků rodin pečujících o děti se specifickými potřebami na odbornou pomoc.
- Definování jednoznačné odpovědnosti za vyhledávání nových náhradních rodičů, včetně implementace motivačních prvků pro subjekty, které tuto činnost budou realizovat.
- Rozšíření stávajícího systému poskytovatelů služeb pro náhradní rodinnou péči o subjekty na podporu výkonu profesionální pěstounské péče.
- Implementace finančních mechanismů pro zajištění činnosti služeb poskytovaných náhradním rodinám pečujícím o děti se specifickými potřebami, a také na podporu výkonu profesionální pěstounské péče.
- Implementace kontrolních mechanismů a systému řízení kvality v souvislosti s výše navrženými opatřeními.

¹⁷² **STŘEDISKO NRP:** Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/analyza-potreb-pestounskych-rodin-pecujicich-o-deti-se-specifickymi-potrebami.pdf>.

¹⁷³ **STŘEDISKO NRP:** Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/analyza-potreb-pestounskych-rodin-pecujicich-o-deti-se-specifickymi-potrebami.pdf>.

Další návrhy legislativních změn vyplývají z analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči. Na základě syntézy informací se doporučuje realizovat legislativní změny v této oblasti náhradní rodinné péče, aby došlo ke zkvalitnění aktuálního stavu.

Například by měla být provedena novelizace § 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a to zejména tak, že stanoví právní závaznost dodržování standardů postupů hodnocení žadatelů o rodinnou péči, dále pak dodržování standardů předpokladů vhodných zájemců o tuto péči. Legislativně by tímto měl být vymezen okruh práv a povinností zájemce, proces hodnocení.¹⁷⁴

Aktuální legislativní úpravu problematiky náhradní péče v České republice kritizuje například i Výbor pro práva dítěte. Ve své zprávě z března 2020 konstatuje, že situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví je zde dlouhodobě nevyhovující, a to i v reflexi poznatků a závěrů šetření veřejné ochránkyně práv a podnětů Spolku rodinně právních a opatrovnických soudců a s ohledem na priority Rady vlády pro lidská práva. Z tohoto důvodu navrhuje řadu legislativních a jiných opatření pro zlepšení aktuálního stavu.

Jedná se například o tyto návrhy:

- zřízení speciální pozice koordinačního pracovníka Ministerstva spravedlnosti pro oblast rodinně-právního a opatrovnického soudnictví.
- realizace aktuálního monitoringu specializace soudců na rodinně-právní a opatrovnickou agendu a předání zprávy z takového monitoringu, včetně neprodleného přijetí následných opatření.
- zabezpečení řádného pravidelného sběru dat (každoročně) ohledně počtu opatrovnických soudců na jednotlivých okresních i krajských soudech a jejich zatížení.
- nutnost zajištění přístupu k těmto souhrnným informacím veřejnosti a jejich implementaci do monitoringu Ministerstva spravedlnosti o stavu justice.
- vytvoření analýzy komparující počet soudců s jejich nápadem, kteří se agendou zabývají na jednotlivých soudech.

¹⁷⁴ **KNIHOVNA NRP**: Analýza stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/nahradni-rodina/analyza-stavajiciho-systemu-posuzovani-zadatelu-o-nahradni-rodinnou-peci-v-cr/>

- na základě těchto statistik poskytnout podnět předsedům příslušných soudů k efektivnímu využití kapacit soudů za účelem zajištění rychlého a spravedlivého rozhodování v opatrovnických věcech.
- zajištění monitoringu a systematické podpory participace dětí, tvorba prostředí a využití přístupů přátelských k dětem (například úprava místností pro jednání s dětmi).
- zlepšení dostupnosti systematického školení opatrovnických soudců, včetně oblasti participace dětí a implementace sledování návštěvnosti těchto speciálních modulů.
- podpora sjednocování judikatury v opatrovnických věcech vůči absenci možnosti dovolání a sledování a rozšiřování příkladů dobré praxe vedení opatrovnického řízení, včetně uplatnění metod interdisciplinární spolupráce.
- standardizace postupů soudních znalců a podmínek pro využívání znaleckých posudků v opatrovnickém soudnictví.¹⁷⁵

Tato skupina návrhů vychází z vlastní dlouhodobé zkušenosti členů Výboru pro práva dítěte a zejména reaguje na to, že v oblasti v České republice nedochází k téměř žádnému zlepšování. Situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví je nepříznivá, což konstatují i další instituce. Přístup Ministerstva spravedlnosti k této problematice je také definován jako nedostačující. Dlouhodobě je opatrovnické soudnictví chápáno jako méněcenná oblast soudnictví a lze pozorovat pouze dílčí zlepšení ve výkonnosti těchto soudců (například zkracování doby vydání rozhodnutí, kvalitnější vzdělávání a specializace opatrovnických soudců, vznik specializovaných senátů na některých soudech apod.)

Nelze však hodnotit pozitivně, že: *„Názory a postoje dětí stejně jako jejich nejlepší zájem nejsou dostatečně zjišťovány a zohledňovány děti jsou vyslýchány v místnostech nepřizpůsobených jejich postavení a způsobem, který k nim není přátelský. Liší se rovněž praxe využívání soudních znalců a nezřídka dochází k jejich nadužívání, a tedy i neodůvodněným průtahům v řízení. Neexistuje mechanismus sjednocení judikatury v této oblasti a namísto možnosti dovolání k Nejvyššímu soudu se tak do řešení sporných, resp.*

¹⁷⁵ VLÁDA ČR: Podnět Výboru pro práva dítěte ze dne 12. 3. 2020 ve věci dlouhodobě nepříznivé situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-Vyboru-pro-prava-ditete-k-opatrovnickemu-soudnictvi-12032020.pdf>.

*kontroverzních rozhodnutí často musí zapojit Ústavní soud. Vzdělání soudců v této oblasti je stále nedostatečné. V neposlední řadě není zavedena povinná specializace na okresních, ani na krajských soudech a Ministerstvu spravedlnosti dokonce ani není znám počet soudců, kteří se touto agendou zabývají, resp. na jaký úvazek, ani nejsou veřejně dostupné informace o nápadu případů.*¹⁷⁶

Výbor pro práva dítěte navrhuje i další změny legislativy, které lepším způsobem ochrání zájmy dítěte, zejména v rámci rané péče o ohrožené děti v zařízeních kolektivní péče. Dle návrhu by mělo dojít k **zásadnímu legislativnímu omezení možnosti umísťovat děti do 7 let věku do zařízení kolektivní péče** a definovat podmínky, kdy by taková forma péče byla výjimečně přípustná po dočasnou dobu. Dále se navrhuje, aby legislativní změna technicky zajistila postupné snižování kapacity jednotlivých typů zařízení služeb pobytové péče o ohrožené děti, či se přijala vize rozvoje služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny zohledňující územní dostupnost a diverzifikaci dle příčin ohrožení. Důvodem je skutečnost, že **pobyt v kolektivních pobytových zařízeních neumožňuje individuální péči** a vytvoření vztahu k výlučné pečující osobě, i kdyby byl krátkodobého charakteru.¹⁷⁷

Další návrhy na úpravu legislativy v rámci institut náhradní rodinné péče vyplývají i z rodinně právního symposia pořádaného Justiční akademií¹⁷⁸ v roce 2019. Z jeho jednání vyplynulo i několik návrhů na úpravu dosavadních legislativních postupů, aby více odpovídala zájmům dítěte – nejlepší zájem dítěte je předním hlediskem při rozhodování o tom, jestli má soud nezletilé dítě svěřit do svěřenecké příbuzenské nebo pěstounské péče. Ze závěrů symposia například vyplývá, že je **vhodné zachovávat vazbu dítěte na rodinu, jeho identitu, minulost a kulturu**. Dále svěřuje-li soud nezletilé dítě do péče příbuzné

¹⁷⁶ VLÁDA ČR: Podnět Výboru pro práva dítěte ze dne 12. 3. 2020 ve věci dlouhodobě nepříznivé situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-Vyboru-pro-prava-ditete-k-opatrovnickemu-soudnictvi-12032020.pdf>.

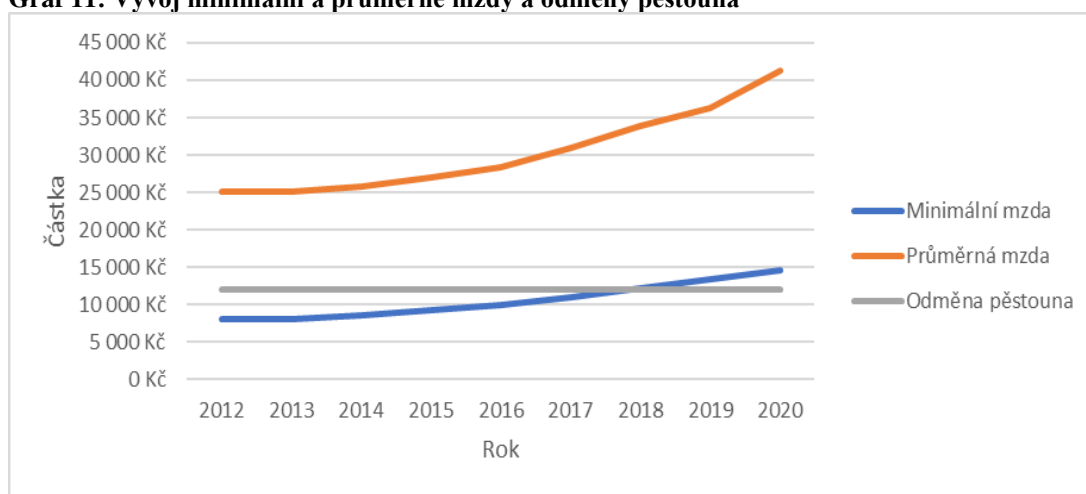
¹⁷⁷ VLÁDA ČR: Podnět Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva ze dne 15. ledna 2020 k úpravě podmínek pro poskytování pobytových služeb ohroženým dětem, zejména služeb rané péče v kolektivní formě. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-k-nastaveni-vekove-hranice-pro-neumistovani-deti-do-pobytovych-zarizeni-kolektivni-pece.pdf>.

¹⁷⁸ Justiční akademie je zřízena dle § 129 zákona č. 6/2002 Sb. jako organizační složka státu a účetní jednotka. Přípravuje a organizačně zabezpečuje vzdělávací akce v rámci přípravy justičních a právních čekatelů a soustavné vzdělávání soudců, státních zástupců a dalších osob působících v justici. Tyto vzdělávací akce organizuje v úzké součinnosti se soudy a státními zastupitelstvími tak, aby co nejvíce odpovídaly jejich potřebám. Je členem mezinárodních vzdělávacích justičních institucí a zprostředkovává zde vzdělávání.

osoby z péče pěstounů na přechodnou dobu, tak se jeví jako vhodné, aby soud v rozsudku upravil adaptační proces (navykový režim).¹⁷⁹

Aliance náhradních rodin České republiky z hlediska legislativních změn navrhuje například **navázat odměnu pěstouna na minimální mzdu** s pravidelnou valorizací. Od roku 2013 vzrostla minimální mzda v České republice z 8 000 Kč na 15 200 Kč, ale odměna dlouhodobých či přechodných pěstounů je stále na stejné úrovni, přitom se v roce 2012 vycházelo právě z minimální mzdy při jejím určení. V grafu č. 11 nalezneme porovnání odměny pěstouna s vývojem minimální a průměrné mzdy v sociální sféře.

Graf 11: Vývoj minimální a průměrné mzdy a odměny pěstouna



Zdroj: vlastní zpracování, MPSV a ČSÚ

Práce pěstouna je přitom velmi specifická. Dítěti musí věnovat plnou pozornost, není to zaměstnanec s omezenou pracovní dobou. Je samozřejmé, že v případě výkonu pěstounské péče, není možné uzavřít s pěstounem pracovní právní vztah dle Zákoníku práce, protože výkon pěstounské péče je nepřetržitý, ale přesto lze uvést základní komparaci „práce“ pěstouna s prací zaměstnance v sektoru ústavní péče – viz následující tabulka číslo 9.¹⁸⁰ Z tabulky je zřejmé, že je pozice pěstouna znevýhodněna, a to i tím, že

¹⁷⁹ **NEJVYŠŠÍ SOUD:** 2. rodinně právní sympozium Justiční akademie na téma Svěření dítěte do péče příbuzné či blízké osoby. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Sympozia,seminare~OdbornasympozianadjudikaturouNS~2__rodinnepravni_symposium_Justicni_akademie_na_tema_Svereni_ditete_do_pece_pribuzne_ci_blizke_osoby~?openDocument&lng=CZ.

¹⁸⁰ KREJČÍKOVÁ, B., Vyjádření k současné situaci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Dostupné z: <https://www.anrcr.cz/wp-content/uploads/2021/01/Vyjadreni-k-novele-o-SPOD-1.pdf>.

například nemá nárok na žádnou náhradu za pracovní úraz, nemá nárok na dovolenou (resp. může využít 14 dní „respitu“¹⁸¹, když si ho zajistí, ale u dětí s postižením je to prakticky nemožné apod.)

Tabulka 9: Porovnání pozice pěstouna a zaměstnance v NRP

	Zaměstnanec	Pěstoun	
Týdenní pracovní doba 40 hodin	Ano	Ne	Nelze dodržet
Přestávka v práci - víkend	Ano	Ne	Nelze dodržet
Pracovní neschopnost	Ano	Nevyužívá se. Pěstoun se stará i v době nemoci.	Prakticky nelze uskutečnit. Teoretický nárok je, ale "kam s dětmi"?
Dovolená na zotavenou 25 pracovních dní	Ano 25 pracovních dní	Ne 14 kalendářní dní tzv. respit	Respit lze uskutečnit, pokud si jej pěstoun zajistí - u dětí s postižením je to prakticky nemožné.
Povinné školení 24 hodin za kal. rok	Ano	Ano - povinné i pro partnera	
Náhrada cestovného	Ano	Ne	Pěstoun hradí z odměny
Náhrada za pracovní úraz nebo trvalé následky	Ano	Ne	Např. při nákaze hepatitidou, dopravní nehody atd.
Pojištění majetku při škodě způsobené při výkonu nebo dítětem	Ano	Ne	Dítě je členem domácnosti, pojišťovna nehradí.
Opravy a údržba pracoviště hrazené státem	Ano	Ne	Pěstoun hradí z odměny
Vybavení pracoviště spotřebiči, nábytkem	Ano	Ne	Pěstoun hradí z odměny nebo dávky "potřeby dítěte"

Zdroj: Krejčíková¹⁸²

K tomuto je nutné připočítat další náklady, které pěstoun, nese (kromě svojí práce), státu poskytuje svoji domácnost, její vybavení bez nároku na kompenzaci. Jakákoliv údržba či nákup spotřebičů je prováděna v jeho vlastní režii.¹⁸³

¹⁸¹ Respit - podle § 47a odst. 2 písm. a) zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí jde o „právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě; tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče.

¹⁸² KREJČÍKOVÁ, B., Vyjádření k současné situaci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Dostupné z: <https://www.anrcr.cz/wp-content/uploads/2021/01/Vyjadreni-k-novele-o-SPOD-1.pdf>.

¹⁸³ Tamtéž

V rámci problematiky návrhu legislativních změn v oblasti institutu náhradní rodinné péče nelze opomenout ani existenci připravované novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

4.1.3.4 Připravovaná novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

V roce 2021 představilo Ministerstvo práce a sociálních věcí novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která se snaží reagovat na některé z nedostatků a problémů dnešní náhradní rodinné péče. K těmto důvodům patří **komplikovaná a dlouhá úřední cesta k získání role pěstouna**, dále nedostatečná odměna za péči o děti. Novela navrhuje vyšší odměnu, a to minimálně o 10 000 Kč. Cílem je zvýšit zájem o pěstounskou péči.¹⁸⁴

Novelu zákona podporuje a vítá i Aliance náhradních rodin České republiky. Zároveň však kritizuje, že se její projednávání oddaluje, což je problém i vzhledem blížícím se volbám. Pak hrozí, že nebude schválena. Její neschválení však bude mít drastické dopady na institut přechodné i dlouhodobé pěstounské péče v České republice. Už nyní je dle Aliance situace velmi kritická. **Na náhradní rodinnou péči čeká v ústavní péči téměř 8 000 dětí.** Přitom, je pěstounská péče výrazně levnější a pro děti je pozitivní, má uzdravující vliv. Veřejná správa ji však podceňuje a jen málo podporuje. Zastaralý systém musí být změněn.¹⁸⁵

Sekundární analýzy a empirické studie generují řadu různých návrhů ke změně legislativy, což potvrzuje, že současná situace v rámci institutu náhradní rodinné péče, není na příznivé úrovni, resp. **současná situace vyžaduje změnu v aktuálním přístupu a legislativním systému.**

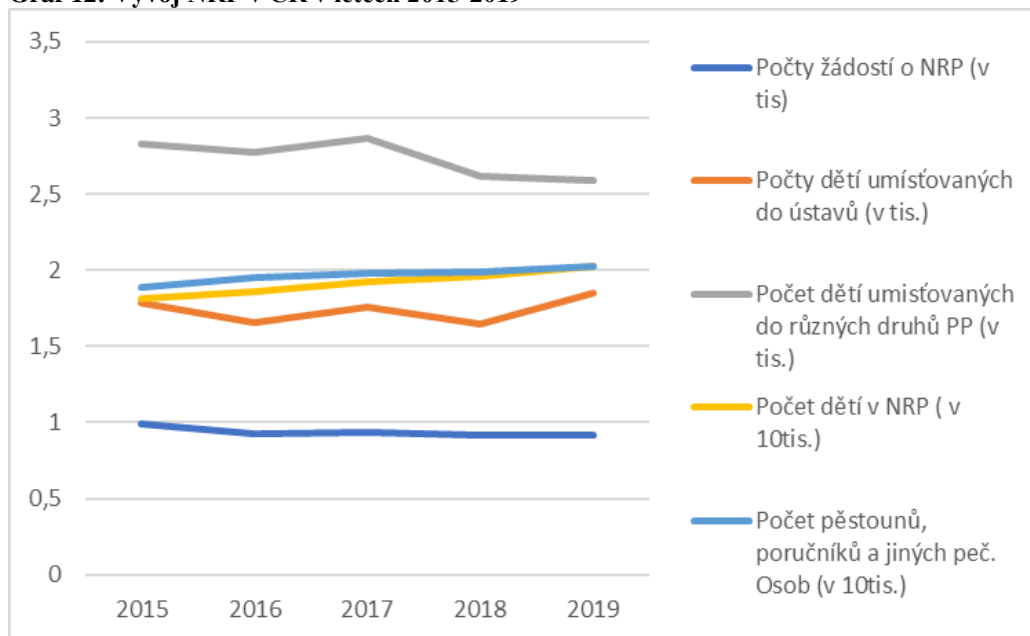
Potvrzení předchozí věty a rámcovou představu o stavu NRP lze získat na základě grafu č. 12. Stručná interpretace grafu je taková, že počty žádostí o NRP klesají, počet dětí umístěných do různých druhů PP také. Počty dětí umístěovaných do ústavů mají kolísavý průběh, ale v delším časové horizontu také rostou. No a celkový počet pěstounů, poručníků

¹⁸⁴ **PSP ČR:** Usnesení výboru pro sociální politiku č. 219 ze dne 17. února 2021 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=185768>.

¹⁸⁵ KREJČÍKOVÁ, B., Vyjádření k současné situaci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Dostupné z: <https://www.anrcr.cz/wp-content/uploads/2021/01/Vyjadreni-k-novele-o-SPOD-1.pdf>.

a jiných pečujících osob sice roste, ale pomalejším tempem, než roste celkový počet dětí v NRP.

Graf 12: Vývoj NRP v ČR v letech 2015-2019



Zdroj: vlastní zpracování, MPSV

4.2 Primární sběr dat – anketní šetření

V rámci této kapitoly nejprve dochází k představení metodického postupu sběru dat, následně jsou představeny výsledky, které ze sběru dat vyplývají.

4.2.1 Metodický postup sběru dat

V rámci zpracování práce došlo k primárnímu sběru dat, který měl podobu anketního šetření o náhradní rodinné péči – legislativě, úskalí, problémech a praxi. Výběrový soubor respondentů byl tvořen osobami, které tento institut využívají.

Šetření se uskutečnilo prostřednictvím metody elektronického dotazování a s využitím ankety jako nástroje sběru dat. Anketa obsahovala 26 otázek, kdy kombinovala jak uzavřené, tak otevřené varianty odpovědi.

Kvantitativní povaha šetření umožnila získat základní informace o řešené problematice, aby byl získán přehled o tom, jaký je stav v této oblasti **přímo z pohledu osob, které využívají institut náhradní rodinné péče.**

Elektronická anketa byla umístěna na server [survio.com](https://www.surveymonkey.com)¹⁸⁶, který umožňuje realizovat tuto formu dotazování. Odkaz se žádostí o vyplnění byl zveřejněn na různých specializovaných diskuzních fórech, které se zabývají náhradní rodinnou péčí, dále na stránkách na sociálních sítích, které tuto problematiku řeší, či došlo k cílenému oslovení respondentů, kteří využívají náhradní rodinnou péči (také došlo k požádání o rozeslání kontaktu na další takové osoby, pokud je respondent zná – tzv. metoda sněhové koule).

Anketní šetření se uskutečnilo v termínu od 29. 6. 2020 až 10. 9. 2020. V tomto termínu vyplnilo anketu 45 respondentů. V úvodu se nacházel průvodní text s vysvětlením účelu šetření. **Respondentům byla samozřejmě garantována anonymita.**

Interpretace výsledků je provedena prostřednictvím vlastního komentáře k výsledkům, které jsou případně doplněné o absolutní a relativní četnosti odpovědí.

4.2.2 Interpretace a vyhodnocení výsledků

V rámci ankety sloužilo prvních 6 otázek k identifikaci respondenta. Jednalo se o otázky:

- **Pohlaví**

Z výsledků vyplývá, že mezi dotazovanými převažují ženy, kterých se účastnilo 93,3 %. Mužů bylo 6,7 % z celkového podílu respondentů.

- **Věk respondenta**

Z výsledků vyplývá, že byl nejmladší respondent ve věku 34 let a nejstarší ve věku 63 let. Na základě těchto výsledků lze konstatovat, že institut náhradní péče využívají nejčastěji osoby v tomto věkovém rozmezí, tj. od 38 let do 63 let. Výrazněji **převažuje skupina osob ve věku 50 až 63 let.**

- **Nejvyšší dosažené vzdělání respondenta**

Z hlediska vzdělání institutu využívají zejména osoby s úplným středním vzděláním s maturitou (tj. 46,7 % respondentů), dále čtvrtina respondentů měla střední vzdělání (včetně vyučení bez maturity) či vysokoškolské vzdělání. V menším podílu bylo zastoupeno základní vzdělání (tj. 4,4 %), nástavbové vzdělání (6,7 %) či vyšší odborné vzdělání (2,2 %). Přes 90 % respondentů má tedy střední a vyšší vzdělání.

¹⁸⁶ Online nástroj pro měření zákaznické spokojenosti, marketingový průzkum, hodnocení zaměstnanců a jiné online dotazníky/ankety.

- **Kraj**

Z hlediska regionálního zastoupení respondentů se podařilo získat poměrně rovnoměrné zastoupení respondentů z téměř všech krajů České republiky, k čemuž přispěla právě elektronická forma dotazování. Zastoupen nebyl pouze Karlovarský kraj. Nejvíce respondentů (tj. 22,2 %) bylo z kraje Středočeského.

- **Status v systému náhradní rodinné péče**

Největší podíl respondentů (tj. 57,8 %) byl definován jako krátkodobý pěstoun (i v případě přerušení výkonu pěstounské péče), dlouhodobých pěstounů bylo 31,1 %. Tyto formy převažují, protože například žadatelů o dlouhodobou pěstounskou péči bylo 6,7 %, shodně pak bylo 2,2 % žadatelů o přechodnou pěstounskou péči nebo osvojitelů.

- **Jak dlouho daný proces probíhá** (tedy jeho proces působení, který označil v předcházející otázce)

Tuto variantu odpovědi však využilo jen minimum respondentů, tj. 8,89 %, kdy byla nejčastější odpověď 12 měsíců – jednalo se o žadatele o dlouhodobou pěstounskou péči a přechodnou pěstounskou péči.

Další otázky číslo 7 až 14 se zabývaly detailněji statusem respondenta v institutu náhradní rodinné péče a jeho minulostí v tomto systému.

- **Jak jste spokojená/ý s délkou vyřizování Vaší žádosti?**

Zde respondent definoval svoji spokojenost/nespokojenost s délkou vyřizování jeho žádosti prostřednictvím škály od 1 do 10 (od zcela nespokojen do zcela spokojen). Na otázku odpovídala pouze skupina respondentů, která se vyjádřila i k předchozí otázce, takže opět šlo o menší podíl respondentů. Dle 50 % z nich panuje s délkou doby vyřizování žádosti úplná spokojenost.

- **Máte v současné době pozastaven výkon pěstounské péče?**

I v tomto případě se jednalo o nepovinnou otázku, a proto tuto zodpovědělo 57,48 % respondentů z celkového podílu dotazovaných. V 19,2 % případů měl respondent pozastaven výkon pěstounské péče, tj. v absolutním vyjádření 5 respondentů.

- **Jak dlouho jste předtím vykonával/a PP?**

To poukazuje na to, že zde odpovídal pouze respondent, který měl pozastavenou pěstounskou péči v současné době. Nejčastěji se jednalo o dobu v rozmezí od čtyř do šesti let.

- **Na jak dlouho máte přerušeno?**

V rámci této otázky ještě respondent upřesnil, na jak dlouho má pěstounskou péči přerušenu. Šlo například o 5 měsíců, jeden rok, či až šest let.

- **Důvod, který Vás vedl k přerušení výkonu PP?**

Zde respondent definoval i důvod, který vedl k přerušení výkonu pěstounské péče. Nejčastěji se jednalo o soukromé důvody, ale také například vyčerpání či únavu.

- **Jak dlouho už působíte jako osvojitel/ka či pěstoun/ka?**

U této otázky se pozornost zaměřila na délku působení respondenta v roli osvojitele či pěstouna. Otázku zde zodpovědělo formou otevřené odpovědi celkem 77,78 % respondentů. Objevují se různá časová období od dvou let až po devatenáct let.

- **Kolik dětí máte aktuálně v péči či v osvojení?**

Třináctá otázka zaměřila svoji pozornost na počet dětí, které má respondent aktuálně v péči či v osvojení. I zde možnost odpovědi využila pouze část respondentů, tj. 80 % z celkového podílu. Většina z nich má v péči či osvojení jedno dítě, ale objevuje se i případ péče či osvojení pěti dětí, nebo šesti dětí (v současnosti tři děti).

- **Kolik dětí již prošlo Vaší péčí od schválení?**

Bylo sledováno, kolik dětí již prošlo péčí respondenta od schválení. I v tomto případě odpovídá 80 % respondentů z celkového podílu. Z odpovědí se potvrzuje, že se **institutu využívá opakovaně**. Nejčastěji se jedná o šest až osm dětí za celou dobu využívání tohoto institutu. Nejvíce například třináct dětí, či nejméně jedno dítě.

Otázky 15 až 20 se v rámci šetření již zabývaly konkrétními problémy v náhradní rodinné péči, a to konkrétně finančními.

- **Považujete finanční ohodnocení přechodných pěstounů za dostatečné?**

V rámci patnácté otázky byla pozornost zaměřena na to, jestli respondent považuje finanční ohodnocení přechodných pěstounů za dostatečné/nedostatečné, kdy je tedy myšlena odměna pěstouna. **Pěstounská péče je finančně podporována státem** – dávkami pěstounské péče, které jsou upraveny zákonem o sociálně právní ochraně dětí. Pěstounovi a dítěti svěřenému do pěstounské péče může vzniknout i nárok na dávky státní sociální podpory. Zároveň bylo vysvětleno, že aktuální výše činí 20 000 Kč hrubého za měsíc, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě. Pokud má osoba v evidenci svěřeno do jiné péče, než je pěstounská péče na přechodnou dobu, další dítě, odměna pěstouna se zvyšuje o 6 000 Kč.

Z celkového podílu respondentů **nepovažuje finanční ohodnocení přechodných pěstounů za dostatečné celkem 88,9 %** z nich. Pouze v 8,9 % případů se objevuje pozitivní odpověď. Celkem 2,2 % respondentů se vyjádřilo neutrálně.

- **Považujete finanční ohodnocení dlouhodobých pěstounů za dostatečné?**

Zde anketa hodnotila dostatečnost/nedostatečnost finančního ohodnocení dlouhodobých pěstounů z pohledu respondenta. I zde došlo k vysvětlení aktuálních zákonem stanovených výší příspěvků, aby respondent mohl provést relevantní ohodnocení.

Také v tomto případě převažuje negativní varianta odpovědi. Celkem 71,1 % považuje finanční ohodnocení dlouhodobých pěstounů za nedostatečné (tedy odměnu pěstouna). Jako dostatečnou tuto hodnotí pouze 13,3 % respondentů. Neutrálně se vyjádřilo 15,6 % dotazovaných.

- **Považujete výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte za dostatečnou?**

I zde došlo k vysvětlení aktuální situace, aby získal respondent přesnou představu. Výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte nepovažuje za dostatečnou 51,1 % respondentů. Pozitivní stanovisko zde zaujalo 40 % dotazovaných. Neutrálně se vyjádřilo 8,9 % účastníků šetření.

- **Považujete výši příspěvku při převzetí dítěte za dostatečnou?**

Tady se pozornost zaměřila na hodnocení výše příspěvku při převzetí dítěte, tedy opět, jestli dle respondenta dostatečná či nedostatečná (včetně

vysvětlení aktuální situace ohledně výše příspěvku). Z odpovědí respondentů vyplývá, že výši příspěvku při převzetí dítěte pokládá za dostatečnou 42,2 % respondentů. O nedostatečné výši hovoří 33,3 % účastníků. Neutrální stanovisko zde zvolilo 24,4 % dotazovaných.

- **Považujete výši příspěvku na zakoupení osobního motorového vozidla za dostatečnou?**

V devatenácté otázce byla hodnocena úroveň výše příspěvku na zakoupení osobního motorového vozidla z pohledu respondenta. Převažují neutrální odpovědi, tj. u 51,1 % dotazovaných, takže pravděpodobně není tento příspěvek příliš využíván v praxi. Výši příspěvku pak za dostatečnou považuje 31,1 % respondentů a negativně se vyjádřilo 17,8 % dotazovaných.

- **Považujete výši příspěvku při ukončení pěstounské péče za dostatečnou?**

Ve dvacáté otázce se pozornost zaměřila na hodnocení dostatečnosti či nedostatečnosti výše příspěvku při ukončení pěstounské péče, včetně upřesnění výše tohoto jednorázového příspěvku. Jako dostatečnou označilo výši tohoto příspěvku 22,2 % respondentů. Negativně se vyjádřilo 35,6 % dotazovaných. Neutrální variantu odpovědi zde zvolilo 42,2 % dotazovaných.

Další blok otázek, čísla 21 až 26 měl otevřený charakter odpovědí.

- **Máte pocit ze své zkušenosti, že se Vám stala situace, která není právně zakotvena?**

Vzhledem k tématu a cílům práce se jedná o jednu z klíčových otázek v rámci primárního sběru dat. Uvedená otázka vyvolala velmi zajímavou diskusi a následné odpovědi. Z odpovědí respondentů se podařilo identifikovat situace jako:

- Neznalost právního rámce vlastní práce u krajských psychologů.
- Spolupráce s OSPOD - špatná informovanost OSPOD o rodině, pokyn od OSPOD na první předání dítěte, i když to není legálně možné – je nutné rozhodnutí soudu.

- Nemožnost vystavit cestovní doklad pro dítě v přechodné péči, protože je potřeba souhlas biologických rodičů.
 - Opakovaný útek svěřeného dítěte.
 - Souvislosti s vyřizováním finančních záležitostí – pojistky, spoření.
 - Nemožnost společné péče nesezdaných partnerů.
 - Řešení zdravotních problémů, kdy má pěstoun omezená práva, protože lékař potřebuje souhlas biologických rodičů.
 - Odhlášení trvalého bydliště po odchodu dítěte z pěstounské péče kvůli dosažení dospělosti. Pokud se dítě nenahlásí jinam, tak mu bydliště zůstává u rodičů.
 - Poškozování věcí dítětem v pěstounské péči, kdo nese odpovědnost? Jak se řeší škoda apod.?
 - Čerpání sirotčího důchodu – pokud to není ošetřeno v předběžném opatření, tak se pěstoun k těmto penězům nemůže dostat, ale přitom nesmí čerpat příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Je nutné změnit příjemce důchodu, jinak může důchod pobírat druhý rodič.
 - Nejasnosti v právním výkladu.
- **Jaké přínosy vidíte v institutu osvojení/pěstounství?**

Vzhledem k zajímavosti odpovědí, budou uvedeny odpovědi většiny respondentů. Nejčastější odpovědí respondentů je odpověď, že dítě patří do rodiny, která je mu schopna poskytnout citové a lidské zázemí. Každé dítě by mělo žít v rodině. Respondenti považují osvojení/pěstounství za pomoc ohroženým dětem, pomoc druhému, pomoc nezaopatřeným dětem. Respondenti se domnívají, že „*pro děti je to nejlepší možná příprava do života, pro stát je to možnost snížit počty budoucích bezdomovců*“. Dále pak „*zdravý vývoj dítěte, duševní i fyzický, včetně zdravého vývoje dalších generací*.“ Jednoznačně panuje shoda, že děti v rodinném zázemí nezažívají deprivace. Dítě je milované, žádané a oceněné. Je to šance pro děti na rodinný život, větší pravděpodobnost zařazení dětí do běžného života. ***Děti patří do rodiny ne do ústavů.***

Z odpovědí je patrné, že osvojení/pěstounství je posláním. „*Je to práce, která má smysl, a to jak pro mě, tak pro společnost. Je levnější než ústavní*

péče a je větší šance že děti, které si ústavní péči neprojdou, budou jednou přínosem naší společnosti. “..

- **Jaká úskalí zde spatřujete?**

V této otázce pak respondent charakterizoval úskalí, která spatřuje v rámci využití institutu osvojení/pěstounství. To znamená zejména nevýhody a komplikace, které plynou z využití tohoto institutu z pohledu respondenta. Mezi nejčastější odpovědi patří:

- Přístup kraje, který hledá pěstounskou péči jen malým dětem, na starší nemyslí, případně neposkytuje žádnou podporu pěstounům.
- Přílišné upřednostňování práv biologických rodičů bez ohledu na dítě a jeho práva. Pěstoun nemá práva, pouze povinnosti.
- Malá finanční podpora, která nezohledňuje stres, kterému čelí respondent.
- Nedostatečné informace o dítěti při přijetí do péče.
- Špatná vymahatelnost práv, soudy nerozumí problematice.
- Pomalá reakce úředníků na řešení problému, na požadavky k rozhodnutí.

- **Jaké změny byste navrhl/a?**

Uvedená otázka položená respondentům koresponduje s otázkou předchozí. Změny, které respondenti uvedli jsou následující:

- Vyměnit krajské psychology, zrychlit proces schvalování, umožnit rychlý přezkum negativních rozhodnutí orgánů. Na každý úkon úřadu stanovit maximální lhůtu 30 dní, jinak má platit, že úřad vyhověl.
- Zvýšení platu pěstouna na přechodnou dobu, navýšení dávky při péči o sourozenecké skupiny. Rozhodně výrazně zvýšení odměny přechodným pěstounům, zrychlení soudních jednání na maximální možné.
- Zvýšení odměny, dát bio rodičům pár šancí, ale pokud nedodrží dohodu, tak už ne.
- Zvýšení platu, lepší podpora doprovodných organizací (jinak rozdělit finance na doprovázení), rychlejší práce všech složek na vyřešení situace dítěte v přechodné péči
- Zvýšení odměny, změna statutu pěstouna na zaměstnance a ne osobu pobírající dávky, kvalitnější vzdělávání a přípravu, účinnější restrikce

pro nefungující rodiče a jasně dané lhůty a mantinely, lepší dostupnost odborné pomoci pro traumatizované děti, možnost konstruktivní kritiky práce OSPODu nebo Kraje, větší podpora od DO v odlehčení...

- Zrychlení soudních řízení.
- Větší pravomoc pěstounům, osvojitelů je tolik. Možná příplatky za nemoc či rasu, který se mnoho lidí bojí.

Z uvedeného je patrné, že respondenti by uvítali větší podporu ze strany státu (a to nejen finanční). Rozhodně by se měl urychlit proces jednání před soudy, úřady apod.

- **Jaké nedostatky spatřujete v právním zakotvení náhradní rodinné péče?**

- Je viditelné, že teorie se často odlišuje od praktické stránky věci. Z našeho výzkumu je patrné, že úřady v praxi nerespektují legislativu, psychologové rozhodují zcela autonomně. Veškerá řízení (nejen ta soudní), trvají roky. Mezi základní nedostatky, které jsou nejčastěji zmiňované, patří následující:
 - Úřady nerespektují legislativní požadavky, psychologové také rozhodují jen podle sebe, přezkumy trvají roky. **Zájem dítěte** je často okrajový, ale měl by být **klíčový**. Interpretace zákonů je nejednotná, není jasná příslušnost k soudu apod. Dále adresa pěstouna je viditelná v soudních spisech, takže není chráněna jeho anonymita, ani anonymita dítěte.
 - Nesourodost péče, protože například co platí v Praze, neplatí v dalších krajích. Pak se objevují regionální rozdíly, i když jde o právo České republiky.
 - Problematika v oblasti mzdy/dávky. Vyplácení dávek znamená, že pěstoun nemá žádnou mzdu, příjem, a proto má pak například problémy se získáváním hypotéky apod. To jim ještě více komplikuje osobní situaci. Pokud by byl pěstoun zaměstnancem státu, tak pobírá mzdu, což by bylo výhodnější.
 - Je zde zmíněno, že pěstounská péče je brána jako služba, nikoliv jako důležitá část života.

- **Vzkaz**

Poslední otázka měla zcela otevřenou formu. Respondent se mohl libovolně vyjádřit k řešenému tématu. Tuto možnost využila i řada respondentů. Objevuje se zájem o zveřejnění výsledků výzkumu a jejich předání kompetentním osobám na ministerstvu práce či poslancům, dále došlo k formulaci dalších návrhů přímo od pěstounů, a to například v následující podobě:

- Obsadit přechodné pěstouny, co nejvíc nejmenšími dětmi, **zrušit umístování dětí do 3 let v ústavních zařízeních.**
- Pěstouni musí **být partneři státu, nikoliv levná pracovní síla** jako dosud.

S veškerými výstupy z primárního sběru dat je pracováno v následujících částech práce, stejně jako s výstupy ze sekundárních zdrojů dat.

5 Výsledky a diskuze

V České republice **dlouhodobě klesá počet pěstounů**, což je negativním jevem, protože pěstounská péče patří mezi velmi vhodné formy náhradní rodinné péče, často je v zájmu dítěte. Zejména děti v útlém věku potřebují ke svému rozvoji spíše tuto formu péče, nikoliv ústavní. Lze však sledovat negativní trend vývoje, který je způsoben celou řadou různých problémů. To pak vede k tomu, že buď **není zájem o pěstounskou práci**, nebo řada pěstounů končí svoji činnost v důsledku těchto nedostatků. Pak dochází k nepříznivému stavu, který neumožňuje, aby došlo k umístění všech dětí v ústavní péči do pěstounské péče.

5.1 Shrnutí problémů

Klíčové problémy, které ovlivňují negativně efektivitu pěstounské péče, lze shrnout následujícím způsobem:

- **Negativní image pěstounů** v očích veřejnosti – pěstounská péče není ze strany veřejnosti příliš podporována, protože je spjata s různými předsudky a nepravdami, a proto pak dochází k nezájmu o její výkon, nebo k demotivaci pěstounů, což vede k jejich odchodu z tohoto institutu.

- **Negativní přístup sociálních pracovníků k pěstounům** – v rámci vzájemné spolupráce se objevuje řada problémů. Jako například nedostatečná komunikace, nedostatečné pochopení aktuální situace, přání a potřeb dítěte apod. Namísto podpory dochází k nezájmu o spolupráci.
- **Negativní přístup úřadů k pěstounům** – ze strany veřejné správy (zejména krajů) není patrná přílišná podpora pěstounů. I zde se často objevují komplikace, nepochopení, nepochopení, nepochopení.
- **Legislativa a vymahatelnost práva** – legislativa nevytváří zcela příznivé prostředí pro rozvoj pěstounské péče. To se pak opět reflektuje nedostatkem motivace pěstounů, komplikacemi v poskytované péči atd.
- **Nedostatečná profesionalizace pěstounské péče, odměna** – z hlediska postavení pěstouna se objevují další slabé stránky v tom, že jejich práce není příliš profesionalizována, odměna je často nedostatečná, navíc je její čerpání nevýhodné, protože je chápána různými institucemi jako dávka, nikoliv jako mzda.
- **Nejasné vymezení orgánu veřejné správy**, který odpovídá za pěstounskou péči – oblast pěstounské péče v podstatě ovlivňují tři ministerstva v České republice, což může být problémem při snaze o koncepční rozvoj, koordinaci rozvoje tohoto institutu.

Řadu z těchto problémů lze vyřešit či eliminovat prostřednictvím legislativních změn, na což reaguje i tato práce v rámci návrhu na optimalizaci náhradní rodinné péče v České republice. Nyní je však pozornost ještě věnována diskuzi k praktické části práce.

5.2 Diskuze

V rámci plnění prvního dílčího cíle praktického části byla pozornost zaměřena na zhodnocení efektivnosti systému dávek v náhradní rodinné péči podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Lze se přiklonit k názoru, že **aktuální stav nevede k efektivnosti systému dávek** v náhradní rodinné péči. Jejich objem se sice zvyšuje v rámci posledních let, avšak shromážděné informace hovoří o tom, že jde stále o nedostatečnou podporu. Řada pěstounů si je z důvodu nízké odměny, která nedosahuje ani

výše aktuální minimální mzdy nucena hledat další zaměstnání, či dotovat pěstounskou péči z jiných příjmů.

Výše dávek sice umožňuje pokrytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin, ale stále se nejedná o zcela příznivou situaci. To potvrzuje i návrh novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, který **požaduje navýšení odměny** pro osoby vykonávající pěstounskou péči.

Trend ve vývoji dávek pěstounské péče poukazuje na zvyšující se objem dávek pro pěstounskou péči, což by mělo signalizovat zlepšování situace, dle získaných dat však **nelze hovořit o efektivnosti stávajícího stavu**, neboť společně se zvyšujícím se objemem dávek roste i počet dětí v náhradní rodinné péči. Systém dávek není efektivní a pěstounům způsobuje řadu problémů.

V rámci plnění druhého dílčího cíle byla pozornost zaměřena na přiměřenost příspěvků a dávek pěstounské péče dle zákona o sociálně právní ochraně dětí. Výstupy ze zpracování praktické části práce v podstatě potvrzují, že nelze hovořit o příznivé situaci, protože z primárního sběru dat vyplývá, že je dostatečnost odměny ze strany pěstounů zpochybňována. I sekundární informace hovoří o nedostatečnosti těchto odměn. To pak vede k **demotivaci pěstounů, kteří si nemohou dovolit pokračování v pěstounské péči**, a proto se raději rozhodnou tuto činnost ukončit.

V rámci třetího dílčího cíle byl zhodnocen vývojový posun náhradní rodinné péče v České republice. To bylo realizováno prostřednictvím časových řad a statistických informací, a to i s důrazem na rozdíl ve vývoji před a po roce 2012, kdy došlo k legislativní změně. Z informací vyplývá, že **legislativní změna vyvolala pozitivní reakci** – došlo k růstu výdajů na dávky pěstounské péče, či k růstu počtu pěstounů, avšak **tento trend byl pouze krátkodobého charakteru**. V současnosti se potýká pěstounská péče s řadou problémů a nedostatků. Pozitivní efekt legislativní změny je již prakticky anulován. Lze konstatovat, že sice dochází k určitému vývojovému posunu náhradní rodinné péče v České republice, ale nevede to k pozitivním efektům.

Další cíl v podobě sestavení návrhu na optimalizaci náhradní rodinné péče v České republice je představen v následující kapitole, která se věnuje právě tomuto bodu.

5.3 Návrhy de lege ferenda

Po prostudování odborné literatury a právních úprav náhradní rodinné péče je patrné, že občanský zákoník¹⁸⁷ přinesl řadu změn. Tyto změny se nejvíce dotkly osvojení, které se pokusíme v této kapitole detailněji rozebrat co do pohledu *de lege ferenda*.

Jako první nedostatek, který můžeme spatřovat v současné úpravě je **příliš mnoho dílčích řízení**. Ustanovení § 427 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních obsahuje výčet jednotlivých řízení o osvojení. Za řízení ve věcech osvojení pokládá zejména prohlášení o udělení souhlasu rodiče k osvojení, předání dítěte do péče před osvojením, určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, o návrhu rodičů na vydání dítěte, řízení o vlastním osvojení, řízení o utajení osvojení a nařízení dohledu nad úspěšností osvojení.¹⁸⁸ Tento demonstrativní výčet v nás jednoznačně musí zbudit dojem, že **proces osvojení se rozkládá do řady na sobě formálně nezávislých řízení**. Pokud by tomu však tak bylo, dalo by se říci, že každé jednotlivé řízení související s osvojením se děje na „návrh“. Praxe je však jiná. Významným problémem je separátní dokazování. Tato rozhodnutí jsou prozatímní povahy, jsou do jisté míry jistým předběžným opatřením. Domnívám se, že řízení by mělo být ujednoceno.

Zmíněná dílčí řízení, ve kterých dochází k opakování dokazování, by mohlo být provedeno pouze jednou, nikoliv opakovaně. Nová úprava jednoznačně vzbuzuje pochybnosti o tom, která dílčí rozhodnutí ve věcech osvojení může soud uskutečnit bez jednání na základě skutečnosti vyplývajících ze spisu, nebo zda musí i v takových případech činit dílčí rozhodnutí na základě ústního jednání. Jako příklad lze uvést vyjádření veřejné ochránkyně práv k jednomu z procesů osvojení „... *Podle pracovníků krajského úřadu je postup soudu překvapivý a nestandardní. Dle jejich zjištění v jiných případech (jedno rozhodnutí mám k dispozici) soud již k samostatnému výsledku biologických rodičů nepřistupuje, dal-li rodič souhlas s osvojením před soudem. V těchto případech vše nasvědčuje tomu, že soud spojuje udělení souhlasu biologického rodiče s osvojením spolu s jeho výsledkem. Nicméně je diskutabilní, zda může soud tyto úkony spojit. ...*“¹⁸⁹

¹⁸⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů

¹⁸⁸ SVOBODA, K., Š. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ a M. HROMADA. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář*. s. 866-871.

¹⁸⁹ Vyjádření veřejného ochránce práv Čj. 857/2016/VOP ze dne 5. 4. 2016

Moderní právní předpisy by neměly zavádět další instituty. Institut dohledu nad úspěšností osvojení ve své aktuální podobě mezi takové nadbytečné instituty patří. Jako velkou mezeru právní úpravy spatřuji v časově neohrazeném prostoru domáhat se zrušení osvojení, došlo-li k osvojení v „rozporu se zákonem“. Není logické, že tento opravný prostředek upravují normy práva hmotného a nikoliv procesního. Je nesprávné, že možnost podat návrh na zrušení osvojení pro rozpor osvojení se zákonem nemají i ostatní účastníci řízení o osvojení (například rodiče osvojence), kteří mohli být porušením zákona při osvojení postiženi i zásadnějším způsobem.

Když pomíneme legislativní mezery, můžeme konstatovat, že žadatelé o osvojení se v praxi setkávají **s největšími problémy v poslední fázi celého procesu osvojení** – v soudním řízení o osvojení. Je patrné, že soudní řízení je řízením zdlouhavým. Uvedené potvrzuje i výbor po práva dítěte ze dne 12. března 2020, který se otázkou nepříznivé situace v soudnictví zabýval. Výbor poukazuje na nedostatečnou komunikaci s Ministerstvem spravedlnosti ČR. Výbor konstatuje, že *„opatrovnické soudnictví je dlouhodobě považováno za méněcennou oblast soudnictví“*. Výborem bylo jednoznačně konstatováno, že jsou zde porušeny práva dítěte na spravedlivý proces.¹⁹⁰ S uvedeným musíme souhlasit. Roztříštěnost judikatury, která není sjednocena zatěžuje Ústavní soud, který o uvedeném musí opakovaně rozhodovat. Na uvedené opakovaně poukazuje i Ústavní soud.

Žadatelé o osvojení mají v praxi nejčastěji problémy s formulací žalobního petitu, konkrétně s podáním Návrhu na zahájení řízení o osvojení. To vede k dalším průtahům řízení. Někteří žadatelé zaznamenávají také **dlouhé časové lhůty ve spojitosti s ustanovením termínu konání soudního jednání** o osvojení. Často dochází k selhání komunikace mezi jednotlivými institucemi.

Je tedy patrné z náhodného výčtu nedostatků, že nedostatky objevíme nejen v teoreticko právní rovině, ale i v rovině praktických postupů jednotlivých žadatelů. Legislativně právní požadavky na osvojení jsou komplikované, pro laika těžko uchopitelné.

¹⁹⁰ VLÁDA ČR: Podnět Výboru pro práva dítěte ze dne 12. 3. 2020 ve věci dlouhodobě nepříznivé situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-Vyboru-pro-prava-ditete-k-opatrovnickemu-soudnictvi-12032020.pdf>.

Výrazným pozitivem je však **větší důraz na názor dítěte** v řízení o osvojení. Uvedené spatřujeme jako krok správným směrem. Právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života ve smyslu Listiny základních práv a svobod¹⁹¹ brání orgánům veřejné moci zasahovat do intimní oblasti každého jednotlivce, jakou představují vztahy mezi rodiči a dětmi. Tyto vztahy jsou nejpřirozenějším výrazem lidské identity a právem v demokratické zemi.

Ustanovení § 839 OZ dohled nad úspěšností osvojení je z mého pohledu za nadbytečný a příliš byrokratický. Orgány sociálně právní ochrany dětí **jsou povinny osvojitelům poskytovat poradenství** a služby související s péčí o osvojence. Uvedené však v praxi značně pokulhává. K uvedenému se vyjádřila i veřejná ochránkyně práv ve smyslu „...*Vzhledem k nejednotnému postupu soudů ohledně výsledku biologických rodičů v řízení o osvojení neshledávám proto pochybení v postupu krajského úřadu nebo OSPOD Havířov ohledně podání informací o procesu osvojení. ...*“ a „... *Pochybení nicméně spatřuji právě v tom, že Vás ani jeden ze šetřených úřadů neinformoval, že je po účinnosti občanského zákoníku a zákona o zvláštních řízeních soudních řízení o osvojení komplikované, nepřehledné a není možné přesně odhadnout s ohledem na dikci ustanovení § 437 zákona o zvláštních řízeních soudních, jak soud obligatorní výsledek biologických rodičů provede. ...*“¹⁹²

5.4 Návrh na optimalizaci náhradní rodinné péče v České republice

Na základě výstupů ze zmíněné syntézy veškerých informací je nyní pozornost věnována návrhu na optimalizaci náhradní rodinné péče v České republice. Tato optimalizace by měla vést k eliminaci nejzávažnějších problémů, kterým tento institut v současnosti čelí. Návrhy reagují na to, že se potvrdilo, že pěstounská péče v České republice trpí řadou problémů, které vedou k její neefektivitě.

Návrhy lze rozdělit na tři základní doporučení. Za prvé, se doporučuje optimalizace náhradní rodinné péče u krajů České republiky. Za druhé, se navrhuje legislativní změny za účelem optimalizace náhradní rodinné péče v České republice. Za

¹⁹¹ Husseiní, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář.* s. 326-361.

¹⁹² Vyjádření veřejného ochránce práv Čj. 857/2016/VOP ze dne 5. 4. 2016

třetí, dochází k návrhu na legislativní změny v postavení pěstouna, vztahu dítěte s biologickými rodiči.

5.4.1 Návrh na optimalizaci náhradní rodinné péče u krajů ČR

Přístup některých krajů k zajišťování a podpoře náhradní rodinné péče nelze hodnotit pozitivním způsobem. Na toto upozorňují jak sekundární, tak i primární informace.

Aktuální situace

Z primárního šetření například vyplývá, že existují odlišnosti v přístupu kraje k pěstounům. Kraje preferují různé přístupy a postupy, které nejsou vždy ve prospěch pěstouna, či v nejlepším zájmu dítěte - například se to projevuje tím, když kraj preferuje pouze umístění malých dětí do pěstounské péče, takže **zájmy starších dětí ignoruje**, svěřuje je automaticky do ústavní péče. Zájem dítěte je pak okrajový, což je v podstatě proti všem legislativním předpisům.

Mezi jednotlivými kraji panují i rozdíly v nabídce a poptávce dlouhodobé či krátkodobé rodinné péče. V roce 2020 evidoval Olomoucký kraj jen jednoho volného pěstouna na přechodnou dobu, a také jen tři na dlouhodobou péči. V Královehradeckém kraji přibývalo dětí bez rodiny, ale projevilo se to růstem počtu dětí v ústavní péči. V Libereckém kraji dochází k výraznému poklesu počtu zájemců o přechodné pěstounství od roku 2017. V Ústeckém kraji zase roste počet dětí čekajících na pěstounskou rodinu. To vše vytváří výrazné regionální rozdíly mezi nabídkou a poptávkou po náhradní rodinné péči. Přitom, **nedostatek náhradní rodinné péče může prohlubovat i další sociální a ekonomické problémy**, které se v daném kraji vyskytují.

Je patrná nesourodost péče. Nelze pokračovat ve stavu, kdy to, co platí v jednom kraji České republiky, neplatí v jiném kraji České republiky. Zákony a standardy mají platit jednotně na celém území České republiky, protože pak dochází k diskriminaci a znevýhodňování. Problém ještě prohlubuje časté nepochopení a nepochopení pěstounům a jejich požadavkům.

Pěstounka Dana Švejnarová popisuje například tento případ ze své praxe: *„krajskými úřady nám bylo vyhrožováno, že musíme brát všechny děti bez rozdílu věku. Já mám osobní zkušenost v tom, že mi dávali do péče dítě s psychiatrickou poruchou a v tu*

dobu už jsem měla doma chlapce s poruchou osobnosti. Musela jsem jim na krajském úřadě dlouze vysvětlovat, proč to není možné. Je to absolutně nelogické dát takovou 12letou holku k pubertálnímu klukovi.“¹⁹³

Zdůvodnění nutnosti změn

Rozdíly mezi kraji jsou problematické i z toho ohledu, že **v některých krajích je výrazně vyšší míra využití tohoto institutu**, oproti ostatním krajům. Špatná práce kraje pak může postihovat výraznější podíl pěstounů a dětí, i když je špatná praxe případem pouze několika málo krajů. V některých krajích je zajištěna psychologická, terapeutická či jiná forma pomoci pro osoby, které vykonávají činnost pěstounů.

Problémy se ukazují i v oblasti kvality práce krajských psychologů, kdy například dle respondentů z primárního šetření, není jejich práce efektivní a přínosná. Kraje se musí zabývat i tím, jak spolupracovat s osobami, které vykonávají pěstounskou péči, protože v současnosti nelze hovořit o zcela příznivém stavu. **Je to přitom právě spolupráce, která může zkvalitnit podmínky** výkonu pěstounské péče a pěstounům ulehčit, aniž by to muselo nutně vést k růstu výdajů na pěstounskou péči ze strany veřejného sektoru. Různá setkání mohou vést k předávání relevantních informací a zkušeností z praxe.

Způsob provedení změny

Jako základní doporučení pro provedení změny lze krajům České republiky doporučit **tvorbu standardizované metodiky, která bude pro kraje závazná**, a která jednoznačně určí postupy, kterými má kraj postupovat při jednání s osobami, které vykonávají pěstounskou péči. Kraje například musí hledat vhodné příležitosti pro umístění dětí každého věku, i když je žádoucí určitá preference mladších dětí. Účelem tohoto musí být tvorba standardů, které zajistí centralizaci pěstounské péče – pak se budou všechny kraje chovat stejným způsobem.

Dále je nutné například zlepšit způsoby výběru a **hodnocení práce krajských psychologů**, aby jejich práce nebyla ke škodě pěstounům a dětem. Podobně to platí o nutnosti tvorby systému pro předávání informací o dítěti. Nedostatečné informace jsou ke

¹⁹³ ŠVEJNAROVÁ, Dana, pěstounka [řízený rozhovor, příloha č. 8 této práce]. Mladá Boleslav, 26.03.2021

škodě pěstounům a zájmu dítěte. **Pokud pěstoun nemá relevantní informace** o dítěti, tak **nemůže zajistit plnohodnotnou péči**. Situace, kdy si získává informace dodatečně, mohou vést dokonce k poškození zdraví dítěte apod. Z tohoto důvodu je nutné v zájmu dětí vytvořit jednotnou metodiku a proces předávání informací o dítěti.

Jako další se navrhuje realizace pravidelných setkání pěstounů se zástupci kraje za účelem podpory vzájemné spolupráce a předání relevantních zkušeností o výkonu pěstounské péče. **Pěstounům je nutné poskytovat podporu** a hledat možnosti, jak jejich situaci zlepšovat, aniž by muselo primárně docházet k navyšování státních výdajů na tuto oblast. Taková setkání se pak mohou realizovat i na mezikrajské úrovni, kdy si budou i kraje předávat zkušenosti o tom, jak zlepšovat svůj přístup k pěstounské péči.

Očekávané efekty

Na základě tohoto opatření lze očekávat, že dojde ke zkvalitnění práce krajů, ke zkvalitnění spolupráce s osobami, které vykonávají pěstounskou péči. Lepší situace a podpora krajů pak může přilákat další zájemce o pěstounskou péči, která je prospěšná právě i pro kraje. V daném regionu **díky pěstounské péči klesá počet dětí v ústavní péči** a snižují se různá rizika, která souvisí s touto formou péče. Je proto důležité, aby kraj aktivně přistupoval k této problematice a garantoval vysokou kvalitu těchto svých služeb.

Tvorba standardizované metody zamezí negativnímu jevu, kdy se každý kraj chová odlišně a vytváří úplně jiný systém pěstounské péče, přístupu k pěstounům, k umístění dětí apod. **Celý systém musí být centralizován** a řídit se stejnými postupy.

Standardizovaná metodika se jeví jako nejvhodnější varianta, jak takového cíle dosáhnout. Její implementace je samozřejmě i v zájmu dítěte. Nelze tolerovat stav, kdy dítě v jednom kraji dostává kvůli práci úředníků horší péči, než dítě v jiném kraji. Pak není dodržován zájem dítěte. Opět není vhodné, když jeden krajský psycholog přistupuje k dítěti jinak, než psycholog v jiném kraji. Na území celé České republiky je nutné garantovat stejnou úroveň služeb. Zlepšení způsobu výběru a hodnocení práce krajských psychologů by také mělo vést k určité standardizaci, která se projeví pozitivně na zájmech dítěte.

Efekty plynoucí z tvorby systému předávání informací o dítěti jsou podrobněji rozepsané v rámci dalšího návrhu, kde se touto problematikou pracuje. Podpora vzájemné

spolupráce by měla vytvořit prostředí, ve kterém se budou **rozvíjet všechny zainteresované skupiny**, a to ku prospěchu dětí v pěstounské péči.

V konečném důsledku by se mělo prostřednictvím tohoto doporučení zlepšit i plnění legislativních požadavků, protože právě legislativa formuluje určité požadavky, které však ze strany krajů nejsou jednoznačně dodržované, případně je jejich výklad z pohledu krajů rozdílného charakteru. Další návrhy však reflektují i uvedené změny a požadavky, a tedy dotýkají se i práce krajů.

5.4.2 Návrh na legislativní změny za účelem optimalizace náhradní rodinné péče v ČR

V rámci tohoto požadavku je formulován návrh na legislativní změnu za účelem optimalizace náhradní rodinné péče v České republice. Tento návrh reaguje na nejzávažnější nedostatky, které se podařilo zjistit v rámci zpracování práce, a to takovým způsobem, aby mohlo dojít ke zlepšení situace v rámci celého systému náhradní rodinné péče v České republice.

Aktuální situace

V současné době ubývá v České republice počet pěstounů, kdy vývoj směřuje k velmi kritické situaci. Velmi často je to dáno i nevhodnou podobou legislativy a dalších souvislostí v systému, které vychází právě z legislativy. Děti jsou pak umísťované do ústavní péče, což je nevhodné, jak ukazuje například následující příklad.

O nevhodnosti umístění dítěte v útlém věku do ústavní péče svědčí i případ z praxe pěstounky Dany Švejnarové, která přijala do rodiny chlapce, který strávil dva a půl roku v ústavní péči, až později mu byla **diagnostikována těžká porucha osobnosti**, což bylo dáno do souvislosti se **zanecháním dítěte v kojeneckém ústavu** už od útlého věku. Děti musí odmala vyrůstat v blízkosti jedné osoby. To je i názor odborné veřejnosti, ale přesto v České republice stále fungují kojenecké ústavy (jako v poslední zemi v Evropské unii).¹⁹⁴

Dalším argumentem pro náhradní rodinnou péči je její nákladovost, která není příliš vysoká oproti ostatním formám péče. Legislativa by neměla situaci a postavení pěstounů komplikovat, ale usnadňovat jim jejich práci, což se v současnosti neděje.

¹⁹⁴ ŠVEJNAROVÁ, Dana, pěstounka [řízený rozhovor, příloha č. 8 této práce]. Mladá Boleslav, 26.03.2021

Zdůvodnění nutnosti změn

Změny je nutné realizovat z toho důvodu, že pokud k nim nedojde, tak hrozí akutní nedostatek pěstounů v České republice. Už nyní je situace závažná. **Takovýto nedostatek je pak v neprospěch dětí a zájmů dětí**, protože pěstounská péče patří mezi nejvhodnější formy náhradní rodinné, a proto je nutná její podpora, nikoliv realizace aktivit, které ji komplikují. V současnosti se bohužel objevuje právě takové nevhodné jednání ze strany sociálních pracovníků, krajských úřadů či dalších osob. Pěstounům taková situace samozřejmě nepomáhá, dochází k jejich demotivaci a v řadě případů i k ukončení pěstounské péče, nezájmu o její pokračování s dalším dítětem.

Způsob provedení změny

Jako první změnu lze navrhnout **formulaci věkového limitu pro umístění dítěte do ústavní péče**, což navrhuje Výbor pro práva dítěte. Prioritně, by mělo docházet k umístování mladších dětí do pěstounské péče, aby byl podpořen jejich vývoj. Při současném stavu, ale hrozí, že pak nebude kapacitně možné zajišťovat umístování starších dětí (není dostatek pěstounů), a proto je nutné realizovat i další legislativní změny, které povedou ke zvýšení zájmu o pěstounskou péči (resp. ke zvýšení počtu pěstounů).

Jako další by měla platná legislativa zavést informační **povinnost, aby každý pěstoun získal relevantní informace** o dítěti. To znamená například informace o jeho zdravotním a psychickém stavu. Nyní nedochází k potřebnému předávání relevantních informací, což vede k řadě problémů a nedostatků.

Na takové problémy upozorňují účastníci primárního šetření. Je tedy nutné zlepšit aktuální pravidla související **s povinností informovat o stavu dítěte** a okolnostech jeho života. Legislativa by měla jasně definovat, jaké informace je nutné pěstounům předat.

Dále pěstounskou péči komplikuje různá doba rozhodování úředníků a soudů ve věcech pěstounské péče. Legislativa by měla zavést lhůty pro úředníky a soudce, protože rychlé rozhodování je v případě náhradní rodinné péče v zájmu dítěte.

Jako další by mělo dojít ke **změně statusu dávky pěstounské péče na odměnu**, aby toto bylo chápáno jako relevantní příjem. Například bankovní instituce v důsledku aktuálního stavu pohlíží na pěstouna jako na osobu závislou na dávkách od Úřadu práce, a proto jí neposkytnou žádný úvěr apod. **Pěstoun je však v podstatě zaměstnanec**, a to ještě

ve znevýhodněné pozici (nemá práva zaměstnance), a proto by měla legislativa, alespoň tímto způsobem zlepšit postavení pěstounů.

Dále se doporučuje implementace zvýhodněné odměny při péči o děti se specifickými potřebami, dále dětí týraných, zneužívaných či zanedbávaných i u dětí a mladých lidí s výchovnými problémy. Tato skupina dětí je zpravidla více znevýhodněna, než další děti, což platí i pro případ pěstounů. Mají více výdajů s péčí o takové děti, a proto by jim toto mělo být ještě více kompenzováno.

Za další se navrhuje **zvýšení odměn pro osoby vykonávající pěstounskou péči**, protože v současnosti je finanční ohodnocení na velmi nízké úrovni a v podstatě je nedostatečné. S tímto již počítá i novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, takže toto lze hodnotit pozitivně.

Očekávané efekty

V souvislosti s realizací těchto změn lze očekávat, že dojde ke zlepšení aktuální a budoucí situace v oblasti pěstounské péče. Prostřednictvím formulace věkového limitu pro umístění dítěte do ústavní péče dojde ke zlepšení způsobu, kterým reaguje legislativa na nejlepší zájem dítěte. V mladším věku musí být umístění do pěstounské péče prioritou, protože ústavní péče se u těchto dětí podepisuje negativnějším způsobem na jejich budoucím životě. Starší děti jsou v tomto odolnější. Zde tedy dojde ke zlepšení v tom, jak jsou chráněné zájmy dětí, a jak je podporován jejich budoucí rozvoj.

Zavedení informační povinnosti se projeví podobným způsobem, protože pěstoun získá veškeré relevantní informace o dítěti, které získává do péče. Pak může lepším způsobem reagovat na jeho potřeby, přizpůsobit mu podobu péče. Tímto se **zvýšuje komfort dítěte a kvalita péče**, ale také pěstoun získává výhody, protože jsou mu předané důležité informace o dítěti, aniž by je musel dodatečně zjišťovat. Výsledkem tohoto návrhu bude i eliminace rizika chyb v rámci pěstounské péče. Pěstoun může být také demotivován stávající úrovní komunikace a spolupráce, takže se pak rozhodne už nepokračovat v pěstounské péči, a proto je zavedení informační povinnosti i prevencí proti úbytku pěstounů.

Implementace limitů by měla působit pozitivně v tom smyslu, že pěstoun nemusí zdlouhavě čekat na rozhodnutí soudu či úředníků. Opět je v nejlepším zájmu dítěte **řešit**

všechny spory v krátké době, protože jinak se zvyšuje nejistota, která se na péči může projevat. Urychlením lze předpokládat, že dojde k navýšení kvality pěstounské péče.

Změnou statusu dávky selepší postavení pěstounů v očích třetích stran, a také se zvýší kvalita jejich života - například si mohou pořídit lepší bydlení prostřednictvím dostupného hypotečního úvěru. Pak mohou i dětem v pěstounské péči poskytovat lepší služby a zlepšovat kvalitu jejich života.

Odměna je pak dalším podstatným prvkem, který ovlivňuje úroveň péče o dítě, proto by se jejím zvýšením měla zlepšit i kvalita pěstounské péče.

V synergickém efektu pak změny povedou k výraznému zlepšení výkonnosti systému náhradní rodinné péče v České republice. Uvedené návrhy reagují na nejčastější problémy v náhradní rodinné péči, které lze ovlivnit i legislativou. Prioritou České republiky musí být zlepšení pěstounské péče, protože je tato přínosem nejen z hlediska nákladů, ale také z hlediska efektů, které má na ohrožené děti.

5.4.3 Návrh na legislativní změny v postavení pěstouna, vztahu dítěte s biologickými rodiči

V rámci posledního návrhu je pozornost věnována legislativní změně v postavení pěstouna, ve vztahu dítěte s biologickými rodiči.

Aktuální situace

Z primárního sběru dat a sekundárních informací vyplývá, že **má pěstoun pouze omezenější práva** ve vztahu ke svěřenému dítěti, což jeho činnost také komplikuje. Primárně je brán zřetel na biologické rodiče, což však nemusí být zcela v zájmu dítěte. To opět komplikuje postavení pěstounů a realizaci efektivní péče o svěřené děti.

Zdůvodnění nutnosti změn

Důvodem pro tuto změnu je zejména nutnost zlepšení právního postavení pěstouna vůči dítěti, protože i tento chce jednat v zájmu dítěte, ale legislativa mu to neumožňuje. Biologičtí rodiče sice mají vždy přednost z hlediska práva, protože z tohoto hlediska je nejlepším zájmem dítěte vyrůstat u biologických rodičů, ale to neznamená, že pěstoun nemůže mít také práva, která souvisí s péčí o dítě. V současnosti jednoznačně převažují různé povinnosti, které musí dodržovat. **V současnosti například není možné vystavovat dětem různé doklady**, či za ně vyřizovat některé záležitosti se státními úřady apod. Práci

pěstounů to opět komplikuje, demotivuje to jejich přístup a celkově taková situace vytváří velmi nepříznivou situaci, kterou je nutné řešit.

Způsob provedení změny

V rámci zájmu o zlepšení této situace se navrhuje tvorba právního statusu pro pěstouna, která by mu například umožnila možnost vyřizovat doklady, měnit pojišťovny, dávat souhlasy doktorům, školám. Měl by to být v podstatě zákonný zástupce. Tento právní status pro pěstouna má zajistit, že bude schopen **vyřídit některé záležitosti i bez souhlasu biologických rodičů**. Mělo by se jednat například o jednodušší administrativní úkony, které nijak nenarušují budoucnost dítěte či neohrožují jeho budoucí vztahy s biologickými rodiči.

Očekávané efekty

V důsledku změny lze očekávat, že selepší možnosti, které mají osoby vykonávající pěstounskou péči. To pak povede k jejich vyšší motivaci a spokojenosti. I v zájmu dítěte je některé z věcí řešit rychlejším způsobem, což právě komplikuje neochota a nedostupnost některých biologických rodičů. Mělo by dojít k pozitivní změně, která bude v konečném důsledku ku prospěchu všech zúčastněných.

6 Závěr

Zájem dítěte je prvořadým faktorem. Práva dítěte jsou vyjádřena v celé řadě vnitrostátních i mezinárodních dokumentů – právo dětí vyrůstat ve vlastní rodině. Pokud však rodiče nemohou zabezpečit, neumí nebo nechtějí všestrannou péči o dítě, musí zasáhnout stát, a to adekvátními prostředky odpovídající míře narušení přirozené rodiny dítěte. **Odebrání dítěte** z rodiny a jeho umístění v náhradním rodinném systému **je nutné považovat za krajní** a v pravém slova smyslu **náhradní řešení** rodinně právního poměru rodič a jeho dítě. ¹⁹⁵

Po prostudování teoretické literatury a legislativy, po provedeném průzkumu, lze nabýt dojmu, že v uvedené oblasti panuje neuspokojivý stav. Legislativa se snaží snížit za každou cenu počet dětí v ústavní výchově, nahradit ji „dobrou rodinou“, a brzy tyto děti vrátit do své původní rodiny. Avšak praxe přináší otázky jiné. Idea legislativců je ta, že **pro dítě je nejlepším prostředím vlastní rodina**. V případě, že dítě musí být umístěno mimo vlastní rodinu, je třeba využít všech možností a prostředků, aby se co nejdříve mohlo do své rodiny vrátit. Dále pak, že náhradní rodinné prostředí se má volit za předpokladu, že může naplnit potřeby dítěte aktuálně i perspektivně.

Mnoho lidí se rozhodne stát pěstouny ve chvíli, kdy jejich vlastní děti opouští nebo už opustily hnízdo a oni chtějí ještě využít své rodičovské dovednosti pro další potřebné dítě. Mladší, často bezdětní lidé se častěji stávají osvojiteli než pěstouny. Pěstounská péče je svazkem poněkud volnějším. Je patrné, že **rozhodnutí stát se pěstounem sebou přináší ovlivnění i vlastní kariéry**.

Závěrem této práce musíme na základě dat, která jsme shromáždili konstatovat, že by mělo být navrženo:

- Sjednocení a zjednodušení řízení o osvojení, zrušení separátního dokazování
- Tvorba standardizované metodiky, která bude pro všechny kraje závazná a vytvořit systém hodnocení krajských psychologů
- Stanovení pevných lhůt pro jednotlivé úkony i řízení
- Formulace minimálního věkového limitu pro umístění dětí do ústavní péče

¹⁹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. s. 153.

- změna právního statusu pěstouna, která by mu umožňovala vyřizovat některé doklady, měnit pojišťovny, dávat souhlasy doktorům a školám
- Sjednotit institut náhradní rodinné péče pod jedno ministerstvo
- navýšení odměn pěstounské péče a jejich pravidelná valorizace, navázání třeba na minimální mzdu. Změna klasifikace odměny pěstouna z dávky na mzdu
- Více medializovat pěstounskou péči a tím vyvrátit plno předsudků a nepravd, které o pěstounské péči kolují

Dosud existující legislativa není optimální, avšak pozitivní posun lze nalézt alespoň v drobném zrychlení vyřizování žádostí o osvojení či pěstounskou péči. Zatím co v roce 2015 bylo evidováno 2417 nevyřízených žádostí, v roce 2019 to bylo již „jen“ 1179. Další pozitivní informací je pokles počtu zařízení sociálně-právní ochrany dětí z 307 v roce 2015 na 234 v roce 2019.

Další zprávy jsou však již negativní povahy a potvrzují neutěšený stav v rámci náhradní rodinné péče v České republice. Například počty žádostí o náhradní rodinnou péči, které od roku 2015 víceméně stagnují a drží se na zhruba 1000 ročně, druhou znepokojivou zprávou je rostoucí počet dětí v NRP, který se zvýšil mezi lety 2015 a 2019 o 2000 dětí. No a třetí smutné číslo je vývoj počtu dětí umístovaných do různých forem pěstounské péče, které je od roku 2015 skoro neměnné a zastavilo se na průměrné hodnotě 2700 dětí.

Ohledně přiměřenosti a efektivnosti dávek v náhradní rodinné péči nám získané informace i tvrdá data ukázala alarmující výsledky. Zatímco v roce 2012 dosahovala odměna pěstouna, který má v péči jedno dítě 1,5 násobku minimální mzdy, tak v roce 2020 je to již jen 0,82 násobku minimální mzdy. Efektivnost dávek na tom není také nijak dobře, množství peněz na tyto dávky sice roste, ale společně s tím roste i počet dětí v náhradní rodinné péči a počet dětí umístovaných do ústavu nijak neklesá.

Výše uvedené změny by bylo vhodné aplikovat jednak z důvodu potřeby vysoké flexibility ve vztahu k nezletilým a obzvláště pak k malým dětem. Mladá dospívající a nevyzrálá osobnost se mění strašně rychle a čas zde hraje opravdu prioritní roli. Za druhé, aby všude používané zaklínadlo „**V nejlepším zájmu dítěte**“ nebylo jen prázdnou frází či předvolebním sloganem.

Prostor pro úpravu náhradní rodinné péče je široký. Jak se bude uvedená problematika vyvíjet v praxi, ukáže teprve čas.

„Jak obrovskou službu odvádějí náhradní rodiče, pěstouni, naši společnosti si uvědomíte až tehdy, když se setkáte s dětmi, které přijali do rodiny a o které pečují.“¹⁹⁶

¹⁹⁶ CENTRUM PRO RODINU NÁRUČ. *Pěstounská rodina můj záchranný kruh*. s. 3.

7 Seznam použitých zdrojů

KNIHY

HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2.

KRÁLÍČKOVÁ, Z., M. HRUŠÁKOVÁ a L. a kol. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-795-8.

KUCHAŘOVÁ, Věra, BARVÍKOVÁ Jana, HÖHNE Sylva, NEŠPOROVÁ Olga, PALONCYOVÁ Jana a VIDOVIČOVÁ Lucie. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2020. ISBN 978-80-7416-379-1.

SVOBODA, K., Š. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ a M. HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-788-0.

KINDL, Milan. *Občanský zákoník: praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9.

MACELA, Miloslav. *Krátkodobá pěstounská péče: historie, praxe, perspektivy*. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2019. ISBN 978-80-2705-529-6.

MIČICOVÁ, Barbora. *Implementace Úmluvy o právech dítěte v České republice*. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, 2017, **2017**(1). ISSN 2533-4131.

PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. et al: *Občanský zákoník. KOMENTÁŘ*. Praha: C. H. Beck 2017. ISBN 978-80-7400-653-1

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, **2016**. Glosátor. ISBN 978-80-7502-106-9.

KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-022-7.

MELZER, Filip a Petr TÉGL. *Občanský zákoník: velký komentář*. Vydání první. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-199-1.

NOVOTNÁ, V., E. BURDOVÁ a J. RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. ISBN 978-80-7554-022-5.

LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654): Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.

CENTRUM PRO RODINU NÁRUČ. *Pěstounská rodina můj záchranný kruh*. Turnov: Centrum pro rodinu Náruč, 2013. – Informační brožura

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-8613-191-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-2104-844-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-061-4.

NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-8672-377-8.

POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 5., dopl. a rozš. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-536-4.

VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-8643-248-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-637-3.

BUBLEOVÁ, V. In MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva: II. svazek*. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-8564-762-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-8528-283-6.

VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. V Praze: Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, 1887. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b1a815bd-22df-4860-8329-729b16b224da>

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY

ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení, § 1 odst. 2.

Zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, § 1.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve znění pozdějších předpisů.

JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu II. ÚS 2344/18 ze dne 31. 12. 2018

Nález Ústavního soudu I. ÚS 1764/16 ze dne 3. 11. 2016

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/2016 ze dne 29. 6. 2017

Nález Ústavního soudu I. ÚS 2903/14-2 ze dne 12. 5. 2015

Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 10/2015 ze dne 19.11. 2015

Nález Ústavního soudu sp. zn. PL. ÚS 7/2015 ze dne 14. 6. 2016

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 16. 5. 2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2. 4. 2009

Nález Ústavního soudu č. 72/1995

Nejvyšší soud, 30 Cdo 187/2015 ze dne 11. 2. 2015

Nejvyšší soud, sp. zn. 21 Cdo 1432/2014 ze dne 25. 5. 2016

Nejvyšší soud, sp. zn. 30 Cdo 1591/2008 ze dne 19. 6. 2008

Nejvyšší soud, sp. zn. 30 Cdo 2787/2005 ze dne 7. 12. 2006

Nejvyšší soud, sp. zn. 30 Cdo 415/2005 ze dne 24. 11. 2005

Nejvyšší soud České socialistické republiky, 1 Cz 47/75 ze dne 25. 4. 1975

Nejvyšší soud, sp. zn. Cpjf 117/75 ze dne 23. 2. 1975

Nejvyšší správní soud, 8 Ads 17/2015-49 ze dne 20. 10. 2015

Nejvyšší správní soud, čj. 3 Ads 144/2011-163 ze dne 16. 5. 2012

Městský soud v Praze, sp. zn. 9 Ca 432/2008 ze dne 22. 4. 2011

Krajský soud v Ústí nad Labem, 75 Ad 7/2019-78 ze dne 11. 11. 2019

Vyjádření Veřejné ochránkyně práv, Čj. 857/2016/VOP ze dne 5. 4. 2016

OSTATNÍ

2. rodinně právní sympozium Justiční akademie na téma Svěření dítěte do péče příbuzné či blízké osoby. *Nejvyšší soud* [online]. Brno: Nejvyšší soud, 2019, 2019 [cit. 2021-01-12].

Dostupné z:

https://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Sympozia,seminare~OdbornasympozianadjudikaturouNS~2__rodinnepravni_symposium_Justicni_akademie_na_tema_Svereni_ditete_d_o_pece_pribuzne_ci_blizke_osoby~?openDocument&lng=CZ

Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, 2017 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/analyza-potreb-pestounskych-rodin-pecujicich-o-deti-se-specifickymi-potrebami.pdf>

Analýza současného stavu náhradní rodinné péče v Moravskoslezském kraji. *Analýza současného stavu náhradní rodinné péče v Moravskoslezském kraji* [online]. Ostrava: Sociofaktor, 2015, 2015 [cit. 2021-01-15]. Dostupné z: https://docplayer.cz/29439523-Analyza-soucasneho-stavu-nahradni-rodinne-pecce-v-moravskoslezskem-kraji.html#show_full_text

Analýza stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR. *Virtuální knihovna NRP* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, 2017 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/nahradni-rodina/analyza-stavajiciho-systemu-posuzovani-zadatelu-o-nahradni-rodinnou-peci-v-cr/>

Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020, 2020 [cit. 2021-01-16]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/122363204/19002920k3.pdf/30f34ead-ca16-4103-a243-8d08f6a23bfc?version=1.1>

KLIMEŠ, J. *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha, 2002. Disertace. Universita Karlova. Vedoucí práce Soňa Hermochová. [cit. 2020-10-18]. ISBN 80-210-4062-9. Dostupné z: http://www.klimes.us/_sub/disertace/

KREJČÍKOVÁ, B., Vyjádření k současné situaci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. *Aliance náhradních rodin ČR* [online]. Brno: Aliance náhradních rodin ČR, 2021, 2021 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://www.anrcr.cz/wp-content/uploads/2021/01/Vyjadreni-k-novele-o-SPOD-1.pdf>

Podnět Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva ze dne 15. ledna 2020 k úpravě podmínek pro poskytování pobytových služeb ohroženým dětem, zejména služeb rané péče v kolektivní formě. *Vláda České republiky* [online]. Praha: Vláda České republiky, 2020, 2020 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-k-nastaveni-vekove-hranice-pro-neumistovani-deti-do-pobytovych-zarizeni-kolektivni-pece.pdf>

Podnět Výboru pro práva dítěte ze dne 12. 3. 2020 ve věci dlouhodobě nepříznivé situace rodinně-právního a opatrovnického soudnictví. *Vláda České republiky* [online]. Praha: Vláda České republiky, 2020, 2020 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Podnet-Vyboru-pro-prava-ditete-k-opatrovnickemu-soudnictvi-12032020.pdf>

PTÁČEK, R. Absence citové vazby poznamená dítě na celý život. Studie *Nadace JaT* [online]. Praha: Nadace JaT, 2014, 2014 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.nadacejt.cz/absence-citove-vazby-poznamena-dite-na-cely-zivot-t16.html>

Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020, 2020 [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/975025/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_sociálních_veci_2019+%281%29.pdf/9da5cc00-7d78-7caa-6bf2-01ecccdeabd7

Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí z let 2015-2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020, 2020 [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>

Usnesení výboru pro sociální politiku č. 219 ze dne 17. února 2021 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2021, 2021 [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=185768>

Výdaje na dávky péčovské péče (2005-2019). *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020, 2020 [cit. 2021-02-26]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/122363204/19002920307.pdf/bd2df9be-64fa-486d-a405-35a2de943cc0?version=1.1>

Lisabonská smlouva. In: *Úřední věstník Evropské unie*. Lisabon: Evropský parlament, 2007, ročník 2007, C 306/238. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12007L/TXT&qid=1616433366394&from=CS>

Smlouva o Evropské unii. In: *Úřední věstník Evropské unie*. Maastricht: Evropský parlament, 2016, ročník 2016, C 202/3. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=CS>

Listina základních práv Evropské unie. In: *Úřední věstník Evropské unie*. Štrasburk: Evropský parlament, 2007, ročník 2007, C 303/1. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:CS:PDF>

SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS. In: *Úřední věstník Evropské unie*. Štrasburk: Evropský parlament, 2004, ročník 2004, 05/sv. 5. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0038&>

Úmluva o styku s dětmi (Convention on Contact concerning Children). *Council of Europe* [online]. Strabourg: Council of Europe, 2003, 15.V.2003 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/090000168008370f>

Evropská úmluva o výkonu práv dětí (Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse). *Council of Europe* [online]. Lanzarote: Council of Europe, 2007, 25.X.2007 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/0900001680084822>

Evropská úmluva o osvojení dětí (European Convention on the Adoption of Children). *Council of Europe* [online]. Strabourg: Council of Europe, 2008, 27.XI.2008 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/0900001680084823>

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství. (European Convention on the Legal Status of Children born out of Wedlock). *Council of Europe* [online]. Strabourg: Council of Europe, 1978, 11/08/1978 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/085>

Evropská úmluva o ochraně lidských práv. *European Court of Human Rights* [online]. Strabourg: European Court of Human Rights, 2010 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

8 Přílohy

Příloha 1: Odpověď Ministerstva zdravotnictví dle zákona 106/1999 Sb.



MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

V Praze dne 28. prosince 2020

Č. j.: MZDR 54822/2020-5/MIN/KAN



MZDRX01DOKME

Odpověď Ministerstva zdravotnictví na žádost o informace dle zákona č.106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů

K Vámi podané žádosti o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, doručené Ministerstvu zdravotnictví dne 3. prosince 2020, upřesněnou dne 10. prosince 2020, ve věci *dětských zdravotnických domovů pro děti do 3 let věku (kojenecké ústavy)*, Vám k jednotlivým otázkám sdělují požadované informace:

1. Kolik bylo v ČR k 31.12. 2017 takovýchto domovů?
Odpověď MZ: 27
2. Kolik bylo v ČR k 31.12. 2018 takovýchto domovů?
Odpověď MZ: 27
3. Kolik bylo v ČR k 31.12. 2019 takovýchto domovů?
Odpověď MZ: 27
4. Jaká byla k 31.12. 2017 kapacita těchto zařízení?
Odpověď MZ: 1309
5. Jaká byla k 31.12. 2018 kapacita těchto zařízení?
Odpověď MZ: 1270
6. Jaká byla k 31.12. 2019 kapacita těchto zařízení?
Odpověď MZ: 1178
7. Jaká byla obsazenost v těchto domovech k 31.12. 2017?
Odpověď MZ: 78,1 %
8. Jaká byla obsazenost v těchto domovech k 31.12. 2018?



Ministerstvo zdravotnictví, Kancelář ministra
Palackého náměstí 4, 128 01 Praha 2, www.mzcr.cz

Odpověď MZ: 74,99%

9. Jaká byla obsazenost v těchto domovech k 31.12. 2019?
Odpověď MZ: 80,7%
10. Jaká byla fluktuace v těchto domovech v roce 2017?
Odpověď MZ: 1490 přijatých dětí, propuštěných 1554, 8 dětí zemřelo
11. Jaká byla fluktuace v těchto domovech v roce 2018?
Odpověď MZ: 1474 přijatých dětí, propuštěných 1474, 7 dětí zemřelo
12. Jaká byla fluktuace v těchto zařízeních v roce 2019?
Odpověď MZ: 1552 přijatých dětí, propuštěných 1528, 8 dětí zemřelo
13. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2017 do adopce?
Odpověď MZ: 21 dětí
14. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2017 do přechodné pěstounské péče?
Odpověď MZ: tato data nesbíráme, ale do jiné formy náhradní rodinné péče bylo propuštěno 180 dětí
15. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2017 do dlouhodobé pěstounské péče?
Odpověď MZ: tato data nesbíráme, ale do jiné formy náhradní rodinné péče bylo propuštěno 180 dětí
16. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2017 zpět do biologické rodiny?
Odpověď MZ: 1108 dětí
17. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2018 do adopce?
Odpověď MZ: 42 dětí
18. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2018 do přechodné pěstounské péče?
Odpověď MZ: tato data nesbíráme, ale do jiné formy náhradní rodinné péče bylo propuštěno 165 dětí
19. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2018 do dlouhodobé pěstounské péče?
Odpověď MZ: tato data nesbíráme, ale do jiné formy náhradní rodinné péče bylo propuštěno 165 dětí



20. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2018 zpět do biologické rodiny?
Odpověď MZ: 1030 dětí
21. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2019 do adopce?
Odpověď MZ: 43 dětí
22. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2019 do přechodné pěstounské péče?
Odpověď MZ: tato data nesbíráme, ale do jiné formy náhradní rodinné péče bylo propuštěno 139 dětí
23. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2019 do dlouhodobé pěstounské péče?
Odpověď MZ: tato data nesbíráme, ale do jiné formy náhradní rodinné péče bylo propuštěno 139 dětí
24. Kolik dětí se z dětských domovů dostalo v roce 2019 zpět do biologické rodiny?
Odpověď MZ: 1153 dětí
25. Kolik stojí průměrně roční pobyt jednoho dítěte v tomto zařízení?
Odpověď MZ: v případě, že by dítě bylo v dětském domově pro děti do 3 let věku 1 rok, stál by jeho pobyt včetně zaměstnanci poskytované zdravotní péče okolo 600 000,- Kč.

S pozdravem



Ministerstvo zdravotnictví, Kancelář ministra
Palackého náměstí 4, 128 01 Praha 2, www.mzcr.cz





Váš dopis značky

Naše č. j.:
MPSV-
2020/235566-331/1

Vyřizuje

V Praze dne

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) obdrželo dne 3. 12. 2020 Vaše podání, ve kterém na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSPÍ“), žádáte o statistické informace týkající se „*Dětských domovů pro osoby se zdravotním postižením*“ a „*Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc*“.

Požaduje údaje o zařízení, jež nazýváte „*Dětské domovy pro osoby se zdravotním postižením*“. Platná legislativa ČR nezná žádnou službu, či zařízení s takovýmto názvem. MPSV tak nemůže poskytnout požadovaná data, neboť není zřejmé, jaké ústavy, služby, či zařízení máte ve skutečnosti na mysli.

MPSV vede registr poskytovatelů sociálních služeb, kde je možné dohledat aktuální seznam poskytovatelů sociálních služeb, kteří provozují domovy pro osoby se zdravotním postižením. U každého poskytovatele je uvedeno, jaké věkové kategorie a jakému typu zdravotního postižení se věnují.

K dohledání zde:

http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1607987080379_1&zak=&zaok=&sd=domovy+pro+osoby+se+zdravotn%C3%ADm+posti%C5%BEn%C3%ADm

Informace k „*Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc*“:

Z Vámi uvedených dotazů eviduje MPSV ve statistických ročenkách tyto údaje:

- a) počet zařízení
- b) kapacitu zařízení
- c) obsazenost zařízení (v ročenkách uváděno jako počet umístěných dětí)
- d) počet dětí, které se vrátily do biologické rodiny

Ministerstvo práce a sociálních věcí
Sekce státního tajemníka, oddělení koordinace státní služby
Na Poříčnickém právu 1, 128 01 Praha 2
tel.: +420 221 922 504
e-mail: tomas.kroutil@mpsv.cz, www.mpsv.cz



Počty dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu, pěstounské péče a dětí osvojené MPSV samostatně neeviduje. Počty těchto dětí eviduje MPSV souhrnně jako děti předané do péče příbuzných nebo jiných osob blízkých a jako děti umístěné do náhradní rodinné péče jiných osob než příbuzných.

Všechny výše uvedené informace k dohledání:

<https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1> řádky 96a, 96b, 116.

Fluktuaci zaměstnanců zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a průměrné roční náklady na pobyt jednoho dítěte v tomto zařízení ministerstvo neeviduje.

Ministerstvo práce a sociálních věcí
Sekce státního tajemníka, oddělení koordinace státní služby
Na Poříčnickém právu 1, 128 01 Praha 2
tel.: +420 221 922 504
e-mail: tomas.kroutil@mpsv.cz, www.mpsv.cz

Příloha 3: Odpověď Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy dle zákona 106/1999 Sb.

HV

✉ Odpověď na žádost o informace podle zákona č. 106/1999
Sb. (č. j. MSMT-45668/2020-1)



Vážený pane Juro,

Vámi požadované informace jsou buď veřejně dostupné, nebo jimi Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nedisponuje a tedy v takovém případě není povinným subjektem dle zákona o svobodném přístupu k informacím.

Data se sbírají v rámci pravidelného sběru dat na výkazu **Z 14-01** o zařízení pro výkon ústavní - ochranné výchovy podle stavu k 31. 10. daného roku. Data k 31. 12. tedy nejsou a nemohou být k dispozici.

Formulář pro sběr dat pro rok 2019 je k dispozici na <https://www.msmt.cz/file/49962/>, metodické pokyny k němu pak na <https://www.msmt.cz/file/50455/>.

Agregované údaje za ČR z daného výkazu pro dětské domovy (DD), diagnostické ústavy (DÚ) i výchovné ústavy (VÚ) jsou k dispozici na webu <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>:

1. Informace o počtu zařízení a jejich kapacitě v příslušném školním roce jsou v kapitole H - pro DD tabulka H2.1.1.1, pro DD se školou tabulka H2.3.1.1, pro DÚ tabulka H2.2.1.1 a pro VÚ tabulka H2.4.1.1.
2. Informace o počtu dětí v zařízeních v příslušném školním roce jsou v kapitole H - pro DD tabulka H2.1.2.1, pro DD se školou tabulka H2.3.1.1, pro DÚ tabulka H2.2.1.1 a pro VÚ tabulka H2.4.1.1.
3. Z údajů o kapacitě a počtu dětí si můžete spočítat obsazenost.
4. Data o fluktuaci - pokud jsou fluktuací míněny příchody a odchody ze zařízení, pak tyto jsou k dispozici v kapitole H za DD v tabulce H2.1.3.1, za DD se školou v tabulce H2.3.2.1, za DÚ v tabulce H2.2.3.1 a za VÚ v tabulce H2.4.2.1.
5. Přechody dětí ze zařízení do adopce, přechodné pěstounské péče, dlouhodobé pěstounské péče a zpět do biologické rodiny nejsou k dispozici v požadovaném členění.
DD (se školou) a VÚ vykazují odchody do adopce a do pěstounské péče, trvalé odchody zpět do biologické rodiny pak budou odečtem (trvalé odchody - odchody do adopce - odchody do pěstounské péče). Tato data lze najít v kapitole H v tabulkách H2.1.3.1 pro DD, H2.3.2.1 pro DD se školou a H2.4.2.1 pro VÚ.
Z DÚ nelze dítě umístit do adopce ani do pěstounské péče, rozmísťování dětí z DÚ lze do DD (se školou), VÚ nebo zpět do rodiny. Data za DÚ jsou v kapitole H v tabulce H2.2.3.1.
Údaje jsou vždy za předchozí školní rok, viz výkaz.
6. Data pro výpočet průměrných ročních nákladů na pobyt dítěte v těchto zařízeních nemá MŠMT k dispozici.

V případě dalších dotazů jsem Vám k dispozici.

Hezký den,

Příloha 4: Odpověď Českého statistického úřadu dle zákona č. 89/1995 Sb.



Na padesátém 81
100 82 Praha 10

Odbor informačních služeb
Oddělení informačních služeb



Věc: Žádost o poskytnutí informací ohledně sociálního zabezpečení

Vážený pane Juro,

V úvodu vyřízení Vašeho požadavku bych Vás chtěl upozornit na skutečnost, že se nejedná o žádost na základě zákona 106/99 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Váš dotaz odpovídáme dle zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů.

Pro Vaši žádost bychom mohli poskytnout pouze data ohledně počtu dětských domovů, výchovných ústavů či počtu dětí, popř. výdajů na péčovskou péči v publikaci Školy a školská zařízení - školní rok:

<https://www.czso.cz/csu/czso/g-skolska-zarizeni>

Tab. 139 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Tab. 140 Dětské domovy v časové řadě

a dále v publikaci Vybrané údaje o sociálním zabezpečení:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vybrane-udaje-o-socialnim-zabezpeceni-2019>

Kapitola 3. Dávky státní sociální podpory a péčovské péče

Další údaje byste dohledal ve Veřejné databázi Českého statistického úřadu:

<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky#katalog=30850>

Tab. Zařízení sociálních služeb

Tab. Výdaje na dávky státní sociální podpory a péčovské péče

Nicméně, tato oblast statistik sociálního zabezpečení zůstává bohužel stále roztržštěná v gesci více ministerstev, takže další data budou jen kusé a leckdy sbírané jinou metodikou. Ohledně dětských domovů, diagnostických ústavů, výchovných ústavů doporučujeme podrobněji prozkoumat databázi Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, tedy Statistickou ročenku školství <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>. Zde je možné si nastavit rok a kapitulu H Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy obsahující mnoho tabulek a informací. Případně je možné pokusit se kontaktovat MŠMT, odbor statistiky, analýz a rozvoje eEducation: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/kontakty?lang=1>

Je ovšem nutno podotknout, že dětské domovy pro děti do 3 let jsou v gesci resortu zdravotnictví a údaje o nich shromažďuje ÚZIS ČR:

<https://www.uzis.cz/index.php?pg=vystupy--statistika-zdravotnich-sluzeb--kojenecke-ustavy-detske-domovy>

Ohledně informací o náhradní rodinné péči je možné nalézt některé údaje ve Statistické ročence práce a sociálních věcí <https://www.mpsv.cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>, popř. se přímo obrátit na Ministerstvo práce a sociálních věcí, odbor programového financování a statistiky:

<https://www.mpsv.cz/kontakty-6>

www.czso.cz

U osvojení (adopce) je ještě možnost se obrátit na Ministerstvo spravedlnosti, které by mělo sledovat počty rozsudků:

<https://justice.cz/web/msp/podatelna-ministerstva>

S pozdravem a přáním hezkého dne



Příloha: dotazník

Náhradní rodinná péče - legislativa, úskalí, problémy a praxe

Dobrý den, dovoluji si Vás oslovit jako kolega pěstoun (krátkodobý a teď dlouhodobý) a zároveň na stará kolena i student vysoké školy. Prosím o vyplnění dotazníku pro svoji diplomovou práci na téma "Formy náhradní rodinné péče o nezletilé podle úpravy v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.", kterou aktuálně píše na katedře práva. Moc děkuji za ochotu obětovat pár minut Vašeho času, který byste mohli jinak věnovat milovaným malým bytostem a pomoci mi najít hlavní bolesti tohoto hodně nedokonalého systému. Opravdu by mi to moc pomohlo. Víím, že času máte málo a otázky se Vám nemusejí zdát srozumitelné, proto netrvám na vyplnění každé z otázek, samozřejmě čím víc tím líp. Nepotřebuji ani žádné romány, stačí mi to opravdu krátce a heslovitě. Jedná se max o 26 otázek (záleží na Vaší pozici v NRP), některé jsou pouze zaškrťovací, některé rozepisovací. Celkově by Vám to nemělo zabrat víc jak 15 minut.

1. Pohlaví

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Muž
- Žena
- Nechci uvádět

2. Věk:

Nápověda k otázce: *V případě, že nechcete uvádět svůj věk napiště do odpovědi 0.*

3. Vzdělání

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- základní
- střední, vč. vyučení (bez maturity)
- úplné střední s maturitou
- nástavbové
- vyšší odborné
- vysokoškolské
- Nechci uvádět

4. Kraj:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Jihočeský
- Jihomoravský
- Karlovarský
- Královéhradecký
- Liberecký
- Moravskoslezský
- Olomoucký
- Pardubický
- Plzeňský
- Praha
- Středočeský
- Ústecký
- Vysočina
- Zlínský
- Nechci uvádět

5. Působíte jako:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Žadatel o přechodnou pěstounskou péči
- Žadatel o dlouhodobou pěstounskou péči
- Žadatel o osvojení
- Krátkodobý pěstoun (i v případě přerušení výkonu PP)
- Dlouhodobý pěstoun
- Osvojitel

6. Jak dlouho již tento proces probíhá? Nechcete-li odpovídat uveďte 0.

Nápověda k otázce: *Je-li to možné, uvádějte hodnotu v měsících (od podání žádosti).*

7. Jak jste spokojená/ý s délkou doby vyřizování Vaší žádosti?

Nápověda k otázce: *1 - zcela nespokojen/a, 10 - zcela spokojen/a*

☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆ / 10

8. Máte v současné době pozastaven výkon pěstounské péče?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne

9. Jak dlouho jste předtím vykonával/a PP?

Nápověda k otázce: *Stačí zhruba v rocích.*

10. Na jak dlouho máte přerušeno?

11. Důvod, který Vás vedl k přerušení výkonu PP?

Nápověda k otázce: *Stačí stručně pár slovy. V případě, že nechcete uvést napište pouze "nechci uvádět", aby Vás dotazník pustil k další otázce.*

12. Jak dlouho už působíte jako osvojitel/ka či pěstoun/ka?

Nápověda k otázce: *Stačí přibližná hodnota v letech. V případě, že je to méně než rok uvádějte 1.*

13. Kolik dětí máte aktuálně v péči či v osvojení?

14. Kolik dětí již prošlo Vaší péčí od schválení?

15. Považujete finanční ohodnocení přechodných pěstounů za dostatečné (odměna pěstouna)?

Nápověda k otázce: *Aktuální výše činí 20 000 Kč hrubého za měsíc, a to i v případě, že aktuálně nepečuje o žádné dítě. Pokud má osoba v evidenci svěřeno do jiné péče, než je pěstounská péče na přechodnou dobu, další dítě, odměna pěstouna se zvyšuje o 6 000 Kč.*

- Ano
 Ne
 Nevím

16. Považujete finanční ohodnocení dlouhodobých pěstounů za dostatečné (odměna pěstouna)?

Nápověda k otázce: *Zde je aktuální zákonem stanovená výše příspěvku: 12 000 Kč - je-li pečováno o 1 dítě / 18 000 Kč - je-li pečováno o 2 děti / 30 000 Kč, je-li pečováno alespoň o 3 děti, nebo je-li pečováno alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).*

- Ano
 Ne
 Nevím

17. Považujete výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte za dostatečnou?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď. Pro lepší orientaci uvádím aktuální výši měsíčního příspěvku. ---> 4 950 Kč pro dítě ve věku do 6 let * 6 105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let * 6 985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let * 7 260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

- Ano
 Ne
 Nevím

18. Považujete výši příspěvku při převzetí dítěte za dostatečnou?

Nápověda k otázce: Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má osoba pečující, která převzala dítě do pěstounské péče. Výše příspěvku při převzetí dítěte činí, jde-li o dítě ve věku: do 6 let - 8 000 Kč, od 6 let do 12 let - 9 000 Kč, od 12 let do 18 let - 10 000 Kč.

- Ano
 Ne
 Nevím

19. Považujete výši příspěvku na zakoupení osobního motorového vozidla za dostatečnou?

Nápověda k otázce: Na příspěvek má nárok osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč.

- Ano
 Ne
 Nevím

20. Považujete výši příspěvku při ukončení pěstounské péče za dostatečnou?

Nápověda k otázce: Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše jednorázového příspěvku činí 25 000 Kč.

- Ano
 Ne
 Nevím

21. Máte pocit ze své zkušenosti, že se Vám stala situace, která není právně zakotvena?

Nápověda k otázce: Cokoliv Vás napadne, ocením každou informaci. Např. problémy s pojistným plněním ... Stačí stručně a heslovitě, nebudu Vás trápit slohovými cvičeními. To platí i pro další rozepisovací otázky.

22. Jaké přínosy vidíte v institutu osvojení/pěstounství?

Nápověda k otázce: Zde to asi budou důvody proč to vlatně děláme, ale můžou to být i globální přínosy.

23. Jaká úskalí zde spatřujete?

Nápověda k otázce: *Jakékoliv problémy se kterými se setkáváte. Stačí stručně a heslovitě*

24. Jaké změny byste navrhl/a?

Nápověda k otázce: *Zase cokoliv Vás napadne. např. zvýšení platu pěstouna, změny doprovodných organizací, možnosti podpory ... fantazii se meze nekladou.*

25. Jaké nedostatky spatřujete v právním zakotvení náhradní rodinné péče? /teorie vs. praxe/

Nápověda k otázce: *např. Plat přechodného pěstouna je pro někoho plat a pro někoho dávka atd. Prostě cokoliv Vás napadne. tato otázka asi bude patřit k nejtěžším, ale zase ocením jakýkoliv názor i když třeba nebude patřit do právní kategorie.*

26. Vzkaz:

Nápověda k otázce: *No a je tu poslední otázka. Moc děkuji všem, kteří se dostali až na tuto stránku. Zde můžete napsat úplně cokoliv Vás napadne, třeba co Vám v dotazníku chybělo nebo taky nemusíte psát vůbec nic. :o)*

Příloha 6: Výsledky ankety náhradní rodinné péče

Otázka č. 1: Pohlaví *

Muž	3x
Žena	42x

Otázka č. 2: Věk *

34	1x	47	4x	56	1x
38	1x	48	1x	57	3x
40	1x	50	6x	60	2x
42	2x	52	4x	62	1x
43	2x	53	3x	63	1x
45	3x	54	1x		
46	3x	55	5x		

Otázka č. 3: Vzdělání *

Základní	2x	nástavbové	3x
Střední, vč. vyučení (bez maturity)	9x	vyšší odborné	1x
Úplné střední s maturitou	21x	vysokoškolské	9x

Otázka č. 4: Kraj *

Jihočeský	4x	Pardubický	2x
Jihomoravský	3x	Plzeňský	2x
Karlovarský	0x	Praha	4x
Královéhradecký	1x	Středočeský	10x
Liberecký	4x	Ústecký	1x
Moravskoslezský	5x	Vysočina	3x
Olomoucký	4x	Zlínský	2x

Otázka č. 5: Působíte jako? *

Žadatel o přechodnou pěstounskou péči	1x
Žadatel o dlouhodobou pěstounskou péči	3x
Žadatel o osvojení	0x
Krátkodobý pěstoun (i v případě přerušení výkonu PP)	26x
Dlouhodobý pěstoun	14x
Osvojitel	1x

[Od toho místa se již zobrazované otázky a jejich pořadí liší, dle volby v otázce číslo 5.](#)

Otázka č. 6: Jak dlouho již proces probíhá? **

12 měsíců	2x
9 měsíců	1x

Otázka č. 7: Jak jste spokojená/ý s délkou doby vyřizování Vaší žádosti? **

(zde byla možnost volby na stupnici 1-10, kde 1 je nejhorší a 10 nejlepší hodnocení)

10	2x	5	1x
9	0x	4	0x
8	0x	3	1x
7	0x	2	0x
6	0x	1	0x

Otázka č. 8: Máte v současné době pozastaven výkon pěstounské péče? **

Ano	5x	Ne	21x
------------	----	-----------	-----

Otázka č. 9: Jak dlouho jste předtím vykonával/a PP? **

2 roky, 4 roky, 4,5 roku, 5 let, 6 let

Otázka č. 10: Na jak dlouho máte přerušeno? **

5 měsíců, 1 rok, 1 rok, 4 roky

Otázka č. 11: Důvod, který Vás vedl k přerušení výkonu PP? **

Soukromé důvody; Vyčerpání; Únava; Nechci uvádět; Nechali jsme si chlapečka z přechodné PP v dlouhodobé, aby nemusel do ústavu

Otázka č. 12: Jak dlouho již působíte jako osvojitel/ka či pěstoun/ka? **

1 rok 3x; 2 roky 2x; 3 roky 3x; 3,5 roku 1x; 4 roky 2x; 5 let 4x; 6 let 9x; 7 let 3x; 8 let 3x; 14 let 1x; 19 let 2x; 4 roky PPPD + 1 rok DPP; ; čekáme na soud, hoch u nás pobývá od března 2020

Otázka č. 13: Kolik dětí máte aktuálně v péči či v osvojení? **

0	Ted' odpočinek po předání	3	2x
1	22x	4	0x
2	1x	5	1x
		6	1x (aktuálně již jen 3)

Otázka č. 14: Kolik dětí již prošlo Vaší péčí od schválení? **

1	4x	7	6x
2	4x	8	4x
3	2x	9	1x
4	4x	11	1x
5	1x	13	1x
6	6x		

Otázka č. 15: Považujete finanční ohodnocení přechodných pěstounů za dostatečné (odměna pěstouna)? *

Ano	4x	Ne	40x	Nevím	1x
------------	----	-----------	-----	--------------	----

Otázka č. 16: Považujete finanční ohodnocení dlouhodobých pěstounů za dostatečné (odměna pěstouna)? *

Ano 6x Ne 32x Nevím 7x

Otázka č. 17: Považujete výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte za dostatečnou? *

Ano 18x Ne 23x Nevím 4x

Otázka č. 18: Považujete výši příspěvku při převzetí dítěte za dostatečnou? *

Ano 19x Ne 15x Nevím 11x

Otázka č. 19: Považujete výši příspěvku na zakoupení osobního motorového vozidla za dostatečnou? *

Ano 14x Ne 8x Nevím 23x

Otázka č. 20: Považujete výši příspěvku při ukončení pěstounské péče za dostatečnou? *

Ano 10x Ne 16x Nevím 19x

Otázka č. 21: Máte pocit za své zkušenosti, že se Vám stala situace, která není právně zakotvena? *

Krajší psychologové neznají právní rámec své práce; Informovanost OSPOD o bio rodině; Sirotčí důchod; Ano, nemožnost vystavit cestovní doklad pro dítě v přechodné péči; Jsem DP jen proto, aby postižená holčička, kterou jsem měla jako PPPD nešla do ústavu; nestala; opakovaný útěk svěřeného dítěte; Vyřizování cestovních dokladů; Spoření, pojistka; Zatím jsem nic podobného nemusela řešit; Ano, nemožnost společné pěstounské péče nesezdaných partnerů; Jsem nejen osvojitelkou, ale i přechodnou pěstounkou. Situace u lékaře s přechodňákem je vždy zvláštní. Nikdo neví nic a každý se bojí. Pěstoun by měl mít u lékaře větší práva, a ne se s každou kravinou dohadovat s bio rodičem; Nemůžu v podstatě nic bez schválení; právní ochrana. bio nás nařknou a nejsme chráněni jako zaměstnanci; Odhlášení trvalého bydliště ... při odchodu z domu do dospělého života, pokud se dítě nikde nenahlásí, zůstává mu trvalý pobyt u nás.....u děvčat i jejich dětí, což s sebou nese i placení vodného a stočného, popelnic, ale také případných exekucí; Ošetření zodpovědnosti při předávání dítěte od přechod. pěstouna dál. Myslím dobu zvykací; Ano, poškození věci pěstounětem; Žadatel, který je zaměstnaný má standardně 2 měsíce výpovědní lhůtu. V momentě, kdy je schválen na kurzu a čeká na zařazení do seznamu PPPD nemá žádné časové možnosti, nikdo neřeší loajalitu k původnímu zaměstnavateli; Možnosti PPPD nemá nárok na příspěvek při převzetí dítěte a ani v případě, že je mu přidělena sourozenecká skupina, dále má 20 000 hrubého čili 15 800 čistého, připočítat k tomu daňové zvýhodnění na dítě; navíc problémy s vystavováním cestovního dokladu, nutný souhlas bio rodiče; ano, první předání jen na pokyn OSPOD bez rozhodnutí soudu, nikdo mne řádně neinformoval, že to tak není možné; Z PPPD jsme se díky nečinnosti úřadů stali dlouhodobými pěstouny; Bio rodina, která odmítá styk se svým dítětem; Dítě se sirotčím důchodem. Když to není ošetřeno v předběžném opatření, tak je složité se dostat k těmto penězům. Když je totiž

sirotčí důchod, tak není příspěvek na úhradu potřeb dítěte. My jsme několik měsíců děti živili z našich financí, než se podařilo změnit příjemce jejich důchodů. I když děti byli odebrány, důchod probíral druhý rodič, i když už tam děti nebyli; spíš je problém, že si každý to právo a zákony vykládá jinak. co soud, co soudce a už vůbec nemluví o úřednících všech možných odborů.

Otázka č. 22: Jaké přínosy vidíte v institutu osvojení/pěstounství? *

Pro děti je to nejlepší možná příprava do života, pro stát je to možnost snížit počty budoucích bezdomovců; Dát pocit domova a bezpečí dětem; Zdravý vývoj dítěte, duševní i fyzický, včetně zdravého vývoje dalších generací...; méně lidí s deprivací; Žádné dítě si nezaslouží být než blízké osoby; Děti nemají být v ústavu; děti patří do rodiny, stát ušetří; Vychovat normálního člověka; dát dětem jistotu, že jsou žádané, milované a oceněné; Dítě v rodině, jiný přístup; Šance pro děti na rodinný život a zázemí. Větší pravděpodobnost jejich zařazení do běžného života v dospělosti; Pomoc dětem; Děti patří do rodin, ne do ústavů; Domov; Každé dítě potřebuje mít svého člověka a jeho náruč a lásku. Zažít pocit bezpečí.; Náprava nevýhodné situace, která se stala nezaopatřeným dětem.; Má to smysl, děti potřebují rodinu a základní péči kde se naučí vazby; Aby děti nebyly v ústavu; Pomoc dětem, aby vyrůstaly ve funkčních rodinách, a ne v ústavech.; V případě osvojení je přání mít dítě; PPPD pomoc druhému; pomoc bezdětným rodinám/pomoc ohroženým dětem; Podpora; Každé dítě by mělo zažít, jaké je to žít v rodině; Radost budoucích rodičů; dát dětem možnost lepšího startu. každé dítě si zaslouží být v rodině; Má to smysl ...; Míň děti v kojeneckých ústavech; Rodinné prostředí je nejvíc; pomoc dítěti, aby vyrůstalo v rodině, ne v ústavu; Pěstounství-děti bez poruchy attachmentu, s vyhlídkou na lepší život; Děti patří do rodiny. Ústavní péči vnímám jako genocidu.; Dobrý pocit, "nezávislost", práce doma; Z dětí, které opustila bio rodina, nebudou citově invalidní dospělí.; jednoznačně pocit sounáležitosti, lepší připravenost pro život, budování normální citové vazby; Přejížděný pěstoun nahrazuje mateřskou náruč, což je důležité pro celý život dítěte. Také pro společnost bude samostatným jedincem, který dokáže navazovat vztahy i být přínosem pro společnost.; Dítě vyrůstá v rodině, a ne v ústavu; Dítě nevyrůstá v ústavu.; Lepší příprava na život, individuální péče, láskyplně zázemí; děti by měli mít možnost žít nebo alespoň na krátkou dobu žít v rodině, ne v ústavní péči; Snad šťastné dítě či děti. Chci poskytnout zázemí a lásku. Tak snad to bude i globální přínos.; V pěstounství je to pomoc dětem tam, kde stát nezvládá svoji roli v řešení situace NRP. A v osvojení je to forma pomoci pro obě strany. Kdo nechce nebo nemůže pečovat x komu není dáno přirozenou cestou počít dítě. Pěstounství je poslání s velkou láskou k dětem.; Pomoc potřebným je to práce, která má smysl, a to jak pro mě, tak pro společnost. Je levnější než ústavní péče a je větší šance že děti, které si ústavní péčí neprojdou budou jednou přínosem naší společnosti.; děti bez deprivace, šťastné děti;

Otázka č. 23: Jaká úskalí zde spatřujete? *

Náš kraj hledá pěstounskou péči jen zcela malým dětem. Ostatní nepovažuje za vhodné.; Ne vždy se jedná v zájmu dítěte, práva bio rodičů jsou nejvíc.; Vyhoření, málo peněz, otrávení okolím.; Dlouhé čekání na jednání soudu.; Přednost bio rodičů za každou cenu.; Nezájem úřadů, jejich neochota, soudy dlouho trvají, leckdy nerozumí problematice.; OSPOD, kurátor prostě stát.; U větších dětí (nad 2,3 roky) je potřeba spolupráce s psychologem - tady je ale značná nepružnost.; Malá informovanost při přijímání dětí – o tom, co mají za sebou.; Komunikace.; Pěstoun není zákonný zástupce a z toho vyplývající potíže v různých institucích. Nejednotný výklad zákonů. Pěstoun není rovnocenným partnerem. Nefungující doprovodné organizace, zejména co se týče „respitu“ nebo zajištění hlídání dětí v době vzdělávání.; Problémy s bio rodinou; Nedostatečná podpora z KÚ.; Bio; Mám pocit, že se cesta dětí do rodin, zbytečně někdy zdržuje.; Spolupráce s biologickou rodinou, průtahy úřadů a soudů.; Nedorozumění mezi úřady, špatná legislativa, pěstoun nemá práva má jen povinnosti a je vyvrhel společnosti nemá právní status je „pobírač“ dávek.; Pomalé soudy; Zájem dítěte na posledním místě.; Úřady, soudy, bio, nedostatek psychologů, psychiatrů.; Nepartnerský přístup úředníků, špatné finanční ohodnocení, nedostačující pomoc DO.; Málo pěstounů.; Vše je zbytečně zdlouhavé.; Nastavit pěstounství jako profesi, zaměstnanec státu, jistota neměnných podmínek (ne s každým volebním obdobím).; Pomalost úředníků, neznalost úředníků, neochota.; Problémy s bio rodinou, problém s vyřizováním na úřadech (problém s vydáním rodného listu dítěte, pasu, apod.); Absence právní opory, zázemí ,podpora, nezájem institucí o nás, jako partnera.; Vše dlouho trvá(soud, kraj i OSPOD).; Finanční lobby v parlamentu - celkově. Obklopili jsme se lidmi, kteří nejsou rasisti, lesní školka, změna DO, dobré vztahy s OSPOD.; Nemáme teď jako DP a poručníci problémy.; Ukončení předchozího zaměstnání a nástup do PPPD.; Nekompetentnost úřadů, navyšování významu bio a upřednostňování práv dospělých před právem dítěte.; Liknavý přístup úředníků v hledání náhradních řešení než odložení dítěte do ústavu.; Dlouhé trvání rozhodnutí soudu, úřadů, než najdou novou rodinu. Nedostatečná psychologická pomoc a podpora pěstounům.; Dítě má více možností. Samo se rozhodnout a dostat se i mimo. Dovolena.; Byrokracie.; Špatně vybrání pěstouni, zejména u příbuzenské PP.; Peníze, zájem bio je vždy prvořadý nad zájmem dítěte.; Zatím pouze neskutečně dlouhá čekací doba i na proškolení být dlouhodobým pěstounem.; Nejvíc ze své pěstounské praxe pomalá práce soudu.; Mentalita lidí v dnešní době.; Práva rodičů nad práva dětí. Bohužel rodiče si vyřvou a děti často jen trpí.; Neexistující podpora KÚ

Otázka č. 24: Jaké změny byste navrhli/a? *

Vyměnit krajské psychology, zrychlit proces schvalování, umožnit rychlý přezkum negativních rozhodnutí orgánů. Na každý úkon úřadu stanovit maximální lhůtu 30 dní, jinak má platit, že úřad vyhověl.; Více akcí, kde by se mohly pěstouni s dětmi setkávat s dalšími pěstouny a dětmi.; Zvýšení platu pěstouna na přechodnou dobu, navýšení dávky při péči o sourozenecké skupiny.; Zrušila bych DO, podpořila OSPOD.; Rozhodně

výrazně zvýšení odměny přechodným pěstounům, zrychlení soudních jednání na maximální možné.; Zvýšení odměny, dát bio rodičům pár šancí, ale pokud nedodrží dohodu, tak už ne.; Zvýšení platu, lepší podpora DO (jinak rozdělit finance na doprovázení), rychlejší práce všech složek na vyřešení situace dítěte v přechodné péči.; Zvýšení platu pěstouna, psycholog, který je ochoten pružně spolupracovat, větší informovanost o přijímaném dítěti.; Pružnější jednání soudů (bez zbytečných odkladů při předávání).; Větší variabilita v pomoci od doprovodné organizace, např. proplácení hlídání dítěte v nutných případech - to, co je v zákoně je nedostatečné, jasnější oddělení práce přechodného pěstouna od dlouhodobého i od příbuzenské péče - vzít v úvahu specifika jednotlivých druhů péče. Zvýšení platů, snížení kontaktu s bio.; Zvýšení odměny, změna statutu pěstouna na zaměstnance, a ne osobu pobírající dávky, kvalitnější vzdělávání a přípravu, účinnější restrikce pro nefungující rodiče a jasné dané lhůty a mantinely, lepší dostupnost odborné pomoci pro traumatizované děti, možnost konstruktivní kritiky práce OSPODu nebo Kraje.; Větší podpora od DO v odlehčení...; Aby se i dlouhodobá pěstounská péče považovala za zaměstnání. Zvýšení platu, větší podpora od KÚ. Chválím práci OSPOD a DO.; Rychlost soudů, bez průtahů.; Větší podpora všech pěstounů a také žadatelů.; Více pravomocí pěstounům.; Pěstoun by byl ve služebním poměru.; Zvýšení odměny pěstouna.; Zvýšení platu.; Zvýšení platu, terapeutické služby.; Zvýšení odměny pěstouna, větší podpora od DO např. pravidelné hlídání, proplácení zvýšených nákladů - brýle, rovnátka, rehabilitace, cestovné...; Celorepubliková evidence volných pěstounů versus evidence dětí hledajících rodinu, spolupráce jednotlivých krajů.; Zvýšení platu, jednotná metodika a další.; Větší pravomoc pěstounům, osvojitelů je tolik. Možná příplatky za nemoc či rasu, který se mnoho lidí bojí.; Rychlost soudního rozhodnutí.; Profesionalizace pěstounství, zaměstnanec státu, oddělit od příbuzenské péče, financování DO na dvojsložkové úrovni : jedna náklady (mzdy, nájem prostor), druhá na skutečné potřeby (školení, cestovné za bio nebo mezikrajové předávání, výlohy za odborným lék. Vyšetřením.; Poctivé rozdělení nákladů na potřeby dítěte při předání do DP.; Jednotná metodika v předávání napříč ČR, republikový registr všech pěstounů a s žádostmi o přijetí dalšího dítěte.; Republikový registr dětí, zákaz umísťování dětí do ústavů.; Změny ne, ale chtělo by to takovou podpůrnou síť, abych hned viděla, kam se v případě potíží obrátit.....a aby se z návštěvy odborníků nestalo stigma.....nevím ale konkrétně jak to udělat.; Zvýšení platů přechodných pěstounů.; Zvýšení platu, možnost říct-tohle dítě nezvládnou (přechodnáci), dostatek pravdivých informací o dítěti, které přijímám, podporu od DO.; Zvýšení odměny pěstounům, větší pravomoci při rozhodování v péči o svěřené dítě, rychlejší rozhodování soudů.; Právnik na KÚ pro pěstouny, zájem ze strany KÚ pro naše potřeby, rychlejší řešení situace dětí, možnost sdělit svůj názor při párování dětí ...; Finance, jsme důchodci, a nelze najít pomoc pro financování lesní školky, kroužky - angličtina, piano, koncerty v Rudolfinu... A také odlehčení.; Pomoc s hlídáním.; Zvýšení odměn PPPD, možnost načasování začátku pěstounství při souběhu se zaměstnáním.; Systém celý změnit tak, aby byl zaměřen na kvalitní život dítěte.; Zákaz umísťování novorozenců do kojeneckých ústavů, s výjimkou těžce zdravotně postižených (přesně ale specifikovat co je těžké zdravotní postižení); Zvýšení platu obou typů pěstounů, speciální pěstouny pro starší problematické děti.; DO spíše menší a s větším zájmem péče o své

pěstounské rodiny, místo toho, že musí platit budovy a mnoho zaměstnanců, zbytečné papírování beze smyslu apod.; Všude se píše odměna 12000,- ale to je bez zdanění. Doopravdy přijde částka něco málo přes 8 tisíc.; Vyšší platy. Specializace na věkové skupiny (u PPPD).; Odměny pro pěstouny odvozené od průměrné mzdy. Větší odbornost OSPOD, zejména důraz na rasismus a předsudky.; Urychlení. Jednoznačně.; Zvýšení platu, možnost výběru věkové skupiny pro PPPD, při péči o jakkoli postižené dítě, větší podporu DO a zajištění odborníků jak pro děti, tak pro pěstouny, kvalitnější proškolení pro tyto pěstouny.; Jsem pro zvýšení platu přechodných pěstounů. Poslední dva roky jsou u nás dvoučlenné sourozenecké skupiny, o které pečují 24 hodin denně za 20000 Kč hrubého. Přemýšlím o ukončení z důvodu strachu, že nebudu mít žádný důchod.; Určitě přidat doprovodným organizacím, které jsou důležité v našich životech. Nedovedu si představit pěstování bez své klíčenky.; Větší práva pro pěstouny, aby se nemusely neustále doprošovat úřadů a bio rodičů, když chtějí s dítětem na dovolenou, k lékaři, na speciální školu, do poradny.; V zákoně zakotveno právo vyřídít doklady, změnit pojišťovnu, dávat souhlasy ve školách a u doktorů atd....; Výše platu násobkem např. minimální mzdy. V tuto chvíli je pro mě odměna pěstouna likvidační, pokud se do dvou let nezvedne, končím. Musím myslet v první řadě na svou rodinu.; Oddělit příbuzenskou péči, nejsou to pěstouni!!!; Plat pěstouna.; Spolupráce KÚ.;

Otázka č. 25: Jaké nedostatky spatřujete v právním zakotvení náhradní rodinné péče? /teorie vs. Praxe/ *

V praxi úřady právní požadavky nerespektují, psychologové rozhodují zcela autonomně, přezkum nefunguje, vše trvá roky. Dětem ubíhá čas a úřad žadatele jen odrazuje.; Víc by se mělo prohlížet na zájem dítěte.; Uzákonit dávku přechodného pěstouna jako plat a každoročně jej valorizovat.; Jedině dlouhé lhůty u soudů.; Plat by měl být valorizován a ve výši odpovídající náročnosti této práce.; Nikdy jsem neplánovala být DP, chtěla jsem fungovat jako PPPD. Vůbec nevím, jestli se někdo snažil někoho naší malé hledat.; Roztříštěnost celé péče, co platí v Praze neplatí v jiných krajích, délka volna na zotavenou např. nelíbí se mi ani, že nás vyplácí Úřad práce a jak na nás mnohdy hledí.; Nejsme plnohodnotní rodiče.; Potřeba jasně vymezit práci PPPD, zařadit toto povolání mezi rovnocenné ostatním, ustanovit plat PPPD i DP jako násobek min. mzdy, všechny formy pěstounství by měly získat vyšší prestiž ve společnosti. S tím souvisí i otázka samotné péče, pěstoun by měl být pro instituce partner, měl by mít možnost min. diskuze v otázkách týkajících se budoucnosti dítěte. Rovněž by měl mít rozšířené pravomoci v otázkách zdrav. péče o dítě.; Biolog. rodinám jasně vymezit hranice.; Nejsme nic ani zaměstnanci, OSVČ.; Nulová práva pěstouna, není zákonný zástupce, bio rodina nade vše, i když není funkční, nejednotná interpretace zákonů (opakovaně pozastavena výplata dávek... 3 měsíce platné PO, přestože bylo zahájeno řízení).; Zkrácení lhůt (onemocnění soudkyně, 6 měsíců zdržení, nemožnost předat spis jinému soudci), tahanice o příslušnost k jakému soudu náleží (PPPD x trvalý pobyt matky).; Neochota schvalovat PO při předávání dítěte z PPPD ale i z KÚ či DD, z toho vyplývající obtíže s navazováním a předáváním dítěte.; V právním nevím. Spíše mě šťve vnímání laické veřejnosti: pěstouni jsou ti, co berou spoustu peněz,

dokonce i když nemají svěřené dítě. A novináři tomu nepomáhají, viz nadpis článku v novinách: Matka týrala dítě, pěstounka jí to umožnila. Myslím si, že rodinným pečujícím by se nemělo říkat pěstouni.; Plat je dávka. Naše odměna by měla být platem/mzdou a ne dávkou. Měli bychom být zaměstnanci, a ne osoby v evidenci. Když jsem na Úřadu práce, tak jsem např.pro banku nezaměstnaná.; Pěstoun nemá status zákonného zástupce dítěte.; Plat/dávka, není ani zaměstnanec ani OSVČ, takže nemá žádná práva ani jedné skupiny.; Že to není plat.; Statut státních zaměstnanců.; Odměna by měla být plat.; roční lhůta umístění dítěte do přechodky...proč někdy trvá i dva roky?; Metodika.; Odměna přechodného pěstouna, jak se to dle mého i jmenuje je směšná. Tuhle profesi chtějí dělat lidé nejen se základním vzděláním a částka není opravdu vysoká. Počítala jsem to a vychází to v hrubém necelých 27kc za hodinu práce. Někdy je lehčí, někdy těžší, ale za pult vám taky přijde příjemný zákazník a jindy debil.; Nikam nepatříme, jelikož pracujeme pro stát, měli bychom být zaměstnanci státu. S tím pak následuje možnost se pojistit, vzít si hypotéku. To vše vyžaduje oddělit pěstouny od příbuzenských.; No ... třeba když chodíme po doktorech ... neuvádí se matka nebo zákonný zástupce ... (což u některých dětí ani nejsme), ale pěstounka ... děti jsou neustále konfrontovány s realitou ... a je pro ně obtížná. Za sebe bych ráda, nějaké obecné titulování ... Naše děti na to byly víc citlivé než na jinou barvu kůže.; Z finančního hlediska nutnost každého čtvrt roku vystát dávky, mělo by to být automatické, přinejhorším elektronické.; Plat přechodného pěstounka někteří berou, že je dostatečný, ať si to každý vyzkouší, ale pro mne to až není tolik o penězích, ale beru to jako posláni.; Pěstounská péče brána jako práce na plný úvazek, aspoň za minimální mzdu ... nyní u dlouhodobých pěstounů není práce ohodnocena ani tou min. mzdou.; Chybí právník při řešení problému, není zakotvena podpora při pošpinění jména pěstouna, chybí pomoc při sporech.; Nejsme zaměstnanci.; Už jsem z toho vypadla, fungujeme jako rodina a sledování legislativy a problematiky náhradní rodinné péče je nad mé síly. Ano, měli jsme problémy při komunikaci s bankami ohledně odměny/platu pěstouna, jedna se o sociální dávku a spadáme pod úřad práce, bývá to ponižující před úřady.; Soudy často jednají protizákonně s pěstouny. Neschopnost pochopit, že člověk je bytost založená na vztahu a lásce, to se nedá stávajícím způsobem zachytit v zákonech. A chybí toto povědomí. Nejsme jen tělo.; Proč musí být uvedena adresa pěstouna v soudním spisu tak, aby ji viděli i bio rodiče. Stát by měl chránit anonymitu a nezávislost pěstouna, pokud se dítě nepředává zpět do bio rodiny.; Myslím, že pěstoun je brán pouze jako služba nikoliv jako důležitá část života dítěte.; Nejsou přesně stanoveny termíny jednotlivých úkonů. např. do kdy musí žadatelé projít přípravou a dostat rozhodnutí o schválení či neschválení.; Určitě lépe pojmenovat plat pěstouna, aby mohl být uplatněn při půjčce apod.; Neměli bychom také být žadateli o pěstounství, ale těmi, co nabízejí.; Zlepšit prestiž pěstounství, celé NRP.; Za nás, jsme oba pracující, takže pro nás je tato částka bonus...pokud bych to měla mít jako plat tak je to hodně slabá záležitost. Ale neděláme to kvůli penězům, ale z lásky k dětem.; Plat pěstouna ukončit jako dávku, individuální posouzení rodičovského příspěvku, možnost rozložení až do 7 let, podle potřeb dítěte a jeho schopnosti.; Je to dávka, kdyby to byl plat tak to mnoho lidí nedělá je potřeba sladit obě formy pěstounské péče, rozlišit příbuzenskou, ujednotit peníze všem.; Vždy by mělo jít o zájem dítěte.; Ano, plat x dávka, není řešená

"dovolená" pro PPPD po předání, není možné pro PPPD čerpat respit (ani pokud mají dítě v péči víc jak rok).; Uzákonit vytvoření centrálních seznamů pěstounů jak pro DP, tak pro PPPD.; Mezikrajova spolupráce doporučena metodickým pokynem, bohužel nic neřeší, takže asi opět nějak uzákonit.; Oddělit příbuzenskou péči, zrušit jim odměnu - 80% pěstounů jsou příbuzenští, nechat jim pouze příspěvek na péči.; Nedostatečná práva pěstounů. A práva rodičů nad právy dětí.; Aby odměna nebyla fixní a zakotvena jako plat.;

Otázka č. 26: Vzkaz: *

Zveřejněte výsledek výzkumu tak, aby byl volně přístupný všem online, a zašlete i kompetentním osobám na MPSV a poslancům.; Obsadit přechodné pěstouny co nejvíce nejmenšími dětmi, zrušit umístování dětí do 3 let v ústavních zařízeních, Zdvopech apod.; Cokoliv pomůže udělejte, abyste byli přijímáni jako partneři státních úředníků a ne levná pracovní síla, která musí vše splňovat, ale nic si nesmí dovolit.; Moc nám chybí odlehčovací služba pro postižené děti, ale to je problém asi všech rodičů s postiženým dítětem.; Otázka dobrovolných pobytů dětí v dětských centrech. Pokud chceme, aby byly všechny malé děti (0-3) v rodinách, měly by se podchytit i tzv. dobrovolné pobyty těchto dětí v DC.; Větší zájem politiků; Pěstounská péče nemá ideální podmínky, ale má smysl :); Jsem přechodný pěstoun a zároveň i dlouhodobý pěstoun. U prvního bych ocenila víc variant. Někteří lidé můžou být osvojitelé i pěstouni najednou. Pěstounkou jsem moc ráda. Vidím v tom smysl. Bojím se jen, co bude s naším malým po roku pěstování. Osvojitelkou jsem 14 let. Puberta a nemoc mi dává dost zabrat. Ještě že máme oporu v manželovi.; Lidi, tohle se nedá dělat pro peníze, tohle musí být v srdci; Nastavení časových lhůt pro vyřízení dětských případů. Dětem čas utíká jinak než nám. Soud má na vše dost času, zájem dítěte by měl být nadřazen nad bio.; Změna zákona. Bio má mít šanci, ale ne donekonečna.; No, několik let uvažujeme o dalších dětech, sourozencích, ale úplně nás odrazuje celé to kolečko ... i když už jsme si jim prošli v plné verzi jedenkrát a potom ještě třikrát ve zkrácené; Jinak, má to smysl. Jo, ještě si myslím, že dost zmatku nadělá, když začnou dětem chodit dávky k rukám v 18- ti letech. Ne všechny jsou v té době zralé... a jakákoliv suma v ruce je velká ... a vede to k pochybnostem ...; Jsem ráda, že už nejsem PPPD a v Praze. Držím palce všem, co mají sílu dostávat děti do rodin; I PPPD by měl mít možnost volby věku a náročnosti na dítě.; Končím, odcházím, zažila jsem hodně krásné okamžiky s rozvojem dětí, se kterými jsem do dneška ve spojení, zažila jsem nechutné a podrazácké chování úřednic, neustálé kontroly celé mé rodiny, stačilo mi to.; Média by mohla začít jednoznačně podporovat práci pěstounů, aby jich mohlo přibývat a mohli se konečně zrušit dětská centra;

* Otázky shodné pro všechny respondenty

** Otázky, které se zobrazují jen někomu, a to na základě pozice v jaké se nachází v rámci institutu náhradní rodinné péče

Příloha 7: Rozhovor č. 1

NOVOTNÁ Markéta, pěstounka a členka Aliance náhradních rodin. Aktivně se zapojuje do řešení problematiky náhradní rodinné péče. Mladá Boleslav, 26. 03. 2021

V čem spatřujete pozitiva pěstounské péče?

Tak určitě v pocitu milující rodiny a toho, že opravdu někam patřím. Za další pak zdravý vývoj osobnosti.

V čem spatřujete negativa pěstounské péče?

Tak tady toho je opravdu hodně. Né, že bych považovala pěstounskou péči jako takovou za špatnou formu. Je však strašně špatně uchopená ze strany státu a málo podporovaná.

A v čem konkrétně? Jaké změny byste doporučila pro případné zlepšení či zkvalitnění procesu pěstounské péče?

Tak to bude na dlouho. Kde začít? No asi v první řadě je to o tom, jak změnit pohled na pěstouny v očích ostatních. Pro širokou veřejnost jsme ti, kdo si jen hraje s dětmi, jsme doma a bereme za to podporu od státu. Byla by potřeba nějaká kvalitní a rozsáhlá mediální kampaň, kde by bylo srozumitelným způsobem vysvětleno, jak to přesně funguje a v čem je to dobré. Opravdu se nedá říct, že se jedná o výdělečnou činnost. Kdo tohle řekne, tak jen dokazuje, že tomu vůbec nerozumí. Ano, jsou sice výjimky, ale ty se týkají spíše příbuzenské pěstounské péče. Kdy si vezme babička do pěstounské péče třeba vnučku a s její matkou bydlí v jednom bytě. Tam si myslím, že by měl stát, tedy OSPOD včas zasáhnout. Dalším z problémů je pomalá práce soudů a zcela nejednotný systém. Přitom „sazeničkám“ jak mezi sebou říkáme pěstounským dětem ten čas letí strašně rychle a každý den se počítá. Škody, které na nich napáchá systém v této době se už nikdy nebo jen hodně těžko napravují. Za další je dle mého ale i řady dalších pěstounů nízká podpora ze strany krajských úřadů a OSPODů. Velký problém vidím i v rozdělení systému náhradní rodinné péče mezi tři ministerstva, což dle mého hodně brzdí případný rozvoj pěstounské péče. Omlouvám se, že skáču z jednoho na druhé, ale je toho tolik, že se mi myšlenky motají jedna přes druhou. Jsem se zase rozpálila, je toho totiž strašně moc moc nás v duchu žere.

Považujete finanční ohodnocení pro pěstouny za dostatečné?

No vidíte, to vlastně taky patří k předchozí otázce. Ale jak všude slyším, že to pěstouni dělají pro peníze, ani jsem se to tam neodvážila zmínit. Samozřejmě, že ne. Můžu Vám klidně ukázat přehled výdajů za některé měsíce, kdy částka přesahuje i třikrát příspěvek na péči a padne na to ještě skoro celá odměna pěstouna. Takže vlastně pracuji celý měsíc zadarmo. To je byznys co? Takže ano, odměna je opravdu nedostatečná, a ještě je brána jako sociální dávka, což nám dosti stěžuje život například při žádosti o půjčku nebo kdekoli jinde kde se dokládá výše příjmu. Jak někde slyší slovo dávka, hned ve Vás vidí nějakého sociála, který se snaží jen dojit stát.

Příloha 8: Rozhovor č. 2

ŠVEJNAROVÁ Dana, pěstounka. Mladá Boleslav, 26. 03. 2021

V čem spatřujete pozitivna pěstounské péče?

No určitě v tom, že dítě pozná pocit rodiny, naučí se pravidla a respektovat soukromí. Dále určitě bezpečí a pocit normalnosti, má vlastně takovou jako normální mámu a tátu i když ne zcela pravou, bio rodiče jsou pořád na scéně a někdy to i slušně komplikují. Prostě dítě má šanci prožít relativně normální život. Můžu uvést jeden příklad z vlastní zkušenosti, který potvrzuje důležitost pěstounské péče. Přijala jsem chlapce, který byl 2,5 roku v ústavu, později mu byla diagnostikována těžká porucha osobnosti, což bylo dáno do spojitosti se zanecháním chlapce v kojeneckém ústavu.

V čem spatřujete negativna pěstounské péče?

Začnu asi od pomalého soudnictví a nejednotnému rozhodování. Můžu pokračovat přes malou či absolutně nevhodnou pomoc zainteresovaných úřadů. To Vám můžu popsat na jednom příkladu, krajskými úřady nám bylo vyhrožováno, že musíme brát všechny děti bez rozdílu věku. Já mám osobní zkušenost v tom, že mi dávali do péče dítě s psychiatrickou poruchou a v tu dobu už jsem měla doma chlapce s poruchou osobnosti. Musela jsem jim na krajském úřadě dlouze vysvětlovat, proč to není možné. Je to absolutně nelogické dát takovou 12letou holku k pubertálnímu klukovi. Dále pak chybějící jednotná metodika na krajích, různé výklady stejných případů, házení klacků pod nohy. Přes předstíraný zájem o hledání náhradní rodiny za strany pracovníků kraje, ve skutečnosti potřebují jen udržet naplněnost ústavy na určité výši.

A v čem konkrétně? Jaké změny byste doporučila pro případné zlepšení či zkvalitnění procesu pěstounské péče?

Těch věcí je strašně moc. Dle mého názoru, který se shoduje s názory mnoha odborníků by zcela jistě pomohlo navýšení odměn. Dále je potřeba, aby se spustila dlouhodobá mediální kampaň, která by představila a vysvětlila princip pěstounské péče široké veřejnosti. Nebo třeba systém, který se běžně uplatňuje v západní Evropě. Pěstouni mají specializovaná školení a schválení pro určité věkové skupiny a různé lékařské diagnózy. K tomuto je však potřeba mít v evidenci dostatek pěstounů, to nám v České republice zatím pořád chybí. Jinak dále jen tak v bodech jinak by to bylo na strašně dlouho. Zrychlit práci soudů, medializovat pěstounskou péči, zvýšit odměny, zpřísnit kontroly u příbuzenské pěstounské péče, zkvalitnit povinná školení pěstounů, zavést pravidelná setkání všech zainteresovaných osob, tj. krajských úředníků, pracovníků OSPOD, pěstounů, soudců, zákonodárců, zjednodušení přechodu mezi rozdílnými formami pěstounské péče, zrychlení schvalování nových pěstounů, změny v možnostech vyhledávání volných či ochotných pěstounů pro děti v přechodné pěstounské péči atd. je toho fakt hodně.

Považujete finanční ohodnocení pro pěstouny za dostatečné?

To je snad vtip, né? Pěstounská péče se nikdy nedá dělat pro peníze a nedá se ani penězi docenit. I když spousta lidí na nás kouká skrz prsty. Buď pro to, že si myslí, jak moc na tom vyděláváme nebo proto, že pobíráme dávky. No a vysvětlujte někomu, že se to sice jmenuje dávka, ale ve skutečnosti je to plat a jestli by on dělal 24 hodin a 7 dní v týdnu za zhruba 10 500,- Kč čistého. Normální člověk by se Vám vysmál nebo by Vám doporučil psychiatrické vyšetření. Nízká výše odměny někdy neumožňuje, aby věnoval pěstoun dostatek času dítěti, a to přináší mnohdy komplikace. Zejména pak v případě dětí s psychickými traumaty či zdravotními problémy vyžadující 24hodinovou péči.